

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ સ્થિત ગુજરાત હાઈકોર્ટ સમક્ષ
આર/ફર્સ્ટ અપીલ નં. ૨૨૯૩/૨૦૦૯
વીથ
આર/કોસ ઓબ્જેક્શન નં. ૧૭૭/૨૦૧૧
ઈન
આર/ફર્સ્ટ અપીલ નં. ૨૨૯૩/૨૦૦૯

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ હેમંત એમ. પ્રચ્છક

=====

અહેવાલ કરવાની મંજૂરી	હા	ના
	હા	—

=====

મહારાણાશ્રી મહિપેનદ્રસિંહજી પરમાર તે પૃથ્વીરાજસિંહ (મૃત વતી કાનૂની
વારસદારો) ના વારસદાર અને અન્યો
વિરુદ્ધ

એડમીનીસ્ટ્રેટર શ્રી અંબાજી માતા દેવસ્થાન ટ્રસ્ટ અંબાજી અને અન્યો

=====

ઉપસ્થિતિ:

અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧ વતી શ્રી અભિષેક એમ. મેહતા (૩૪૬૯)

સામાવાળાઓ વતી શ્રી કમલ ત્રિવેદી, એડવોકેટ જનર સાથે સુશ્રી અર્યના આર. આચાર્ય
(૨૪૭૫)

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ હેમંત એમ. પ્રચ્છક

તારીખ: ૨૪/૧૨/૨૦૦૫

ઓરલ જજમેન્ટ

૧. હાલની ફર્સ્ટ અપીલ નં. ૨૨૯૩/૨૦૦૯ અપીલકર્તા દ્વારા બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ (જેને હવે પછી "અધિનિયમ" તરીકે સંદર્ભિત કરવામાં આવશે) ની કલમ ૭૨(૪) હેઠળ વિદ્વાન પ્રિન્સિપલ ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ, બનાસકાંઠા મુકામ પાલનપુર દ્વારા સિવિલ મિસ. એપ્લિકેશન નં. ૪૯/૧૯૭૯ માં પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૦૩.૦૬.૨૦૦૮ ના આક્ષેપિત ચુકાદા અને હુકમને પડકારતા દાખલ કરવામાં આવી છે, જેમના દ્વારા વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજે અરજી ફગાવી દીધી છે.

૨. કોસ ઓબ્જેક્શન નં. ૧૭૭/૨૦૧૧ અપીલકર્તા મૂળ સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા વિદ્વાન પ્રિન્સિપલ ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ, બનાસકાંઠા મુકામ પાલનપુર દ્વારા સિવિલ મિસ. એપ્લિકેશન નં. ૯૪/૧૯૮૧ માં પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૦૩.૦૬.૨૦૦૮ ના આક્ષેપિત ચુકાદા અને હુકમને પડકારતા દાખલ કરવામાં આવ્યા છે, જેમના દ્વારા વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજે અરજી ફગાવી દીધી છે.

૩. હાલની કાર્યવાહી મંદિર અને તેની મિલકતની નોંધણી અને અપીલકર્તાને નવરાત્રિના ૮મા દિવસે પૂજા કરવાનો અને મંદિરમાં હવન કરવાનો તથા માતાજી સમક્ષ ચમર ઢોળવાનો હક હોવાના વિશેષાધિકારો અંગેના વિવાદમાંથી ઉદ્ભવે છે. વધુમાં, અપીલકર્તાને એ જોવાનો હક છે કે જ્યારે તેઓ પૂજા કરે અને

માતાજીની સેવા અર્પિત કરે, ત્યારે યાત્રાળુઓને મંદિર પરિસરમાંથી બહાર રાખવામાં આવે અથવા બાકાત રાખવામાં આવે. તેથી હાલની કાર્યવાહીમાં સંકળાયેલા મુદ્દાનો નિકાલ કરતા પહેલાં, ઇતિહાસ જોવો જરૂરી છે કારણ કે તેના બે ભાગ છે એટલે કે એક ભારતની સ્વતંત્રતા પૂર્વેનો અને બીજો ભારતની સ્વતંત્રતા પછીનો.

૩.૧ દાંતાનો ઇતિહાસ: દાંતા રાજ્યના મહારાણા તેમના વિસ્તારમાં અંબા ભવાનીનું પ્રખ્યાત ધામ ધરાવતા હોવાથી વિશેષ પ્રભાવ ભોગવે છે, જ્યાં ઓગસ્ટ, સપ્ટેમ્બર, ઓક્ટોબર અને નવેમ્બર મહિનામાં તમામ સ્તરના યાત્રાળુઓ દર્શનાર્થે આવે છે, તેમની કિંમતી ભેટસોગાદો અંતે રાણાના ખજાનામાં આવે છે. તે અંબા ભવાની, એક પ્રખ્યાત ધામ અને તીર્થસ્થળ મહીકાંઠાની ઉત્તર સરહદ પર, અરવલ્લી પર્વતમાળાના દક્ષિણ-પશ્ચિમ છેડે, આરાસુર ટેકરીઓમાં સરસ્વતી નદી નજીક, દાંતા રાજ્યની ઉત્તરે આશરે પંદર માઈલ દૂર આવેલું છે. શ્રદ્ધાળુઓનો તેનો મૂળ પ્રવાહ ક્યારેય તદ્દન બંધ થતો નથી, પરંતુ વર્ષમાં ત્રણ વાર, ચારેય બાજુથી, હજારો યાત્રાળુઓ પવિત્ર ધામના દર્શન કરે છે. દાંતાના રાણા, મંદિરના સંરક્ષક તરીકે, યાત્રાળુઓ પાસેથી તમામ ચઢાવો તેમજ ફી મેળવતા હતા. મૂળ રેકૉર્ડ્સ અને ઉતારા દર્શાવે છે કે અંબા ભવાનીનું ધામ દાંતા રાજ્યમાં આરાસુર ટેકરીઓ પર આવેલું છે જે ખૂબ જ પ્રાચીન, પ્રખ્યાત છે અને તમામ ભાગોમાંથી યાત્રાળુઓ તેની મુલાકાત લે છે અને કિંમતી ભેટો ધરે છે અને બદલામાં, તે દાંતાના મહારાણા દ્વારા સંરક્ષક તરીકે પ્રાપ્ત કરવામાં આવતી હતી. અલગ-અલગ કાર્યવાહીમાં વિવિધ અદાલતો સમક્ષ

રજૂ કરાયેલા અસંખ્ય દસ્તાવેજો દ્વારા આ હકીકતને સમર્થન મળે છે અને ફોર્બ્સની 'રાસમાળા'માં તેનો ઉલ્લેખ છે. એકિઝબિટ ૫૫ એ જમીન હસ્તાંતરણ રજિસ્ટરનો પ્રમાણિત ઉતારો છે. તે દર્શાવે છે કે એલિઅની આરાસુર પર્વતના માતા અંબાજી મેનેજર માતાદારા પટેલ છે, કોલમ નં. ૪ દર્શાવે છે કે તે દેવસ્થાન વર્ગ ૩ છે, કોલમ ૫ થી ૯૧ દર્શાવે છે કે ધારકો અર્થાત્ ભુધર ભગવાન અને ભુધર નાગરને મુંબઈના તત્કાલીન રાજ્યપાલ દ્વારા તારીખ ૦૬.૧૧.૧૮૬૩ ના રોજ એક સનદ આપવામાં આવી હતી અને તે માટે જમીન મહેસૂલ આકારણી માત્ર રૂ. ૮/- હતી અને સરકારને વાર્ષિક રૂ. ૧/- ચૂકવવાપાત્ર હતા. તે ૧૮૬૩ ની સનદ આરાસુર પર્વતના શ્રી માતા અંબાજીના નામે આપવામાં આવી હતી અને ગામ: માતાદારાના ભુધર ભગવાન અને ભુધર નાગરને તેમાં વહીવટદાર તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા હતા. દસ્તાવેજોમાંથી એક એટલે કે ઈ.સ. ૧૯૦૧-૧૯૦૨ ના વર્ષ માટેના ગામ નમૂના નં. ૯ [ઈનામી જમીન રજિસ્ટર] માં, કોલમ નં. ૪ માં માલિક તરીકે અંબાજી માતા આરાસુરી દર્શાવેલ છે જે ગામ: છાડાવાડની પ્રાદેશિક સીમાઓમાં આવેલ અને પડેલ છે, પરંતુ પાછળથી તેને પાલડી ગામે ટ્રાન્સફર કરવામાં આવેલ હોવાનું દર્શાવાયેલ છે અને રજિસ્ટરમાં વહીવટદાર કે ગામના મામલતદારનું નામ બિલકુલ દર્શાવેલ નથી, પરંતુ માત્ર માતાજીનું નામ દર્શાવેલ છે. જ્યારે હકના પત્રકના ઈ.સ. ૧૯૧૬-૧૯૧૭ થી ૧૯૨૮-૧૯૨૯ સુધી, તે કોલમ નં. ૨ માં જમીનને દેવસ્થાન ઈનામ તરીકે દર્શાવે છે અને ધારક તરીકે શ્રી અંબાજી માતા આરાસુરી દર્શાવેલ છે, ત્યારબાદ (તારીખ ૧૨.૧૨.૧૯૨૩ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલ ચોકસી હુકમના

પરિણામે) વહીવટદાર શિવશંકર આત્મારામ શબ્દો ઈ.સ. ૧૯૨૪ સુધી દર્શાવવામાં આવ્યા હતા, હકના પત્રકમાં નોંધાયેલા માલિક માતાજી હતા અને ૧૯૨૩ પછી પણ, માતાજીના વહીવટદાર તરીકે શિવશંકર આત્મારામનું નામ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું. આવા જ એક અન્ય દસ્તાવેજ અર્થાત્ ઈ.સ. ૧૯૧૧-૧૯૧૨ થી ૧૯૧૫-૧૯૧૬ ના પહાણી પત્રકમાં આરાસુરી અંબાજી માતાને ધારક તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા છે. કોલમ નં. ૧૦ થી ૧૪ માં, તે ઈ.સ. ૧૯૧૧-૧૯૧૨ થી ૧૯૧૫-૧૯૧૬ સુધીના ગણોતિયા દર્શાવે છે અને ઈ.સ. ૧૯૧૧-૧૯૧૨ થી ૧૯૧૫-૧૯૧૬ સુધી, કોલમ નં. ૧૧ માં, એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે સેંધા કેવલના નામે તારીખ ૧૭.૦૪.૧૯૧૩ નો ભાડાચિઠ્ઠી/ભાડાનોંધ આપવામાં આવ્યો હતો અને માલિકનું નામ એકિઝબિટ પટ માં "માતા આરાસુરી અંબાજી ભવાની" તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યું છે અને તાલુકા દ્વારા કચેરી નં. ૪૭૫૨, તારીખ ૦૯.૦૬.૧૯૧૩ થી મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું. ત્યારબાદ વર્ષ ૧૯૨૨-૧૯૨૩ થી ૧૯૨૬-૧૯૨૭ માટે કોવાજી ત્રિકમનું નામ દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું અને ત્યારપછી શિવશંકર આત્મારામનું નામ મંદિરના માલિક નહીં પરંતુ વહીવટદાર તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યું હતું. ત્યારબાદ, એક મૂળજીભાઈએ રેવન્યુ દફતરે વિવાદિત મિલકત એટલે કે આરાસુરી અંબા ભવાનીના વહીવટદાર તરીકે તેમનું નામ દાખલ કરવા માટે અરજી કરી હતી. તે અરજી તારીખ ૦૩.૦૮.૧૯૨૩ ના રોજ રદ કરવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ, દાંતા રાજ્યના શાસકે વહીવટદારનું નામ દાખલ કરવા અને પોતાના નામની ફેરબદલી કરવા માટે મામલતદારને અરજી કરી હતી અને

મામલતદારે તારીખ ૨૮.૦૬.૧૯૩૪ ના રોજ અરજી ગ્રાહ્ય રાખી હતી. તારીખ ૨૮.૦૬.૧૯૩૪ ના સદરહું હુકમ સામે પ્રાંત અધિકારી સમક્ષ અપીલ કરવામાં આવી હતી અને બદલામાં, પ્રાંત અધિકારીએ અપીલ મંજૂર કરી અને દાંતા રાજ્યની તરફેણમાં નોંધ ઉલટાવી દીધી. તે સમયગાળા દરમિયાન, ૧૯૨૩ અને ૧૯૩૪ માં મહેસૂલી સત્તાવાળાઓ દ્વારા બે ચોકસી કરવામાં આવી હતી અને ચોકસી દરમિયાન શિવશંકરનું નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું હતું. તેનો અર્થ એ થાય કે આ તમામ અગાઉની કાર્યવાહીમાં, મહારાણા આરાસુરી અંબા ભવાનીનું પવિત્ર ધામ ન હતા અને આ તમામ હકીકતો અમદાવાદની સિવિલ કોર્ટ સમક્ષ દાંતા રાજ્યના તત્કાલીન મહારાણા દ્વારા શિવશંકર સામે દાખલ કરવામાં આવેલ સિવિલ સ્યુટ નં. ૧૨૩૯/૧૯૩૪ પૈકીના એકમાં રેકૉર્ડ પર આવી હતી અને આખરે કોર્ટે તારણો નોંધ્યા હતા. કે હાલના અપીલકર્તા વહીવટદાર હતા અને તેઓ લોનની વસૂલાત માટે હકદાર છે કારણ કે તેઓ દાવો કરેલી જમીનનો પરોક્ષ કબ્જો ધરાવે છે, પરંતુ અમુક હકીકત સુસંગત છે અને તે તે નિર્ણયોમાંથી કાઢવામાં આવી છે. તેથી અપીલકર્તા મૂળ માલિક નથી પરંતુ તે સુસંગત સમયે શાસક રાજ્ય હોવાના નાતે તેઓ મિલકતના માલિક બન્યા હતા અને આ તમામ હકીકતો સંબંધિત કોર્ટ સમક્ષ પ્રસ્થાપિત થાય છે. દાંતા રાજ્યના મહારાણા દ્વારા અંબાલાલ હરજીભાઈ સામે સિવિલ સ્યુટ નં. ૬૪૧/૧૯૩૭ નામનો વધુ એક દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો અને સંબંધિત સિવિલ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલ તારણ સુસંગત છે અને તે રેકૉર્ડનો ભાગ છે. તેનું અવલોકન કરતા, એવું જણાય છે કે આ હકીકત ૧૯૩૪ ની છે કે તે સંબંધિત કોર્ટનો નિર્ણય હતો કે

દાંતા રાજ્યના મહારાણા મિલકતના માલિક નથી પરંતુ તેઓ માત્ર સેવાપત અને તેની મિલકતોના સંરક્ષક કે વ્યવસ્થાપક છે. આ તારણો સંબંધિત કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવ્યા હતા અને આ આખરી બન્યા હતા અને તે બાબતે આગળ કોઈ પડકાર ફેંકાયો ન હતો. તેથી આ સ્વતંત્રતા પૂર્વેનો ઇતિહાસ દર્શાવે છે કે અપીલકર્તા મિલકતના માલિક ન હતા, પરંતુ તેમને મિલકતના સંરક્ષક અને વહીવટકર્તા માનવામાં આવ્યા હતા અને દાંતા રાજ્યના શાસક હોવાના નાતે કે જેના અધિકારક્ષેત્રમાં મિલકત આવેલી છે, તેથી તેમને મિલકતના વહીવટકર્તા ગણવામાં આવ્યા હતા. ત્યારબાદ, ૧૯૪૭ માં, ભારત એક સ્વતંત્ર રાષ્ટ્ર બન્યું અને પછી ૧૯૫૦ થી, સ્વતંત્ર રાષ્ટ્ર પર ભારતીય કાયદા હેઠળ શાસન ચાલ્યું. ત્યારબાદ, ભારત સરકારની રજિસ્ટ્રીમાં મિલકતનું સંચાલન અને નોંધણી કરવામાં આવે છે અને તમામ ભૂતપૂર્વ શાસકોએ ભારત સરકાર સાથે વિલીનીકરણ કરાર કર્યો હતો જેમાં તત્કાલીન ભૂતપૂર્વ શાસકે તેમની અગાઉની મિલકત અને તેમની વ્યક્તિગત મિલકત રજિસ્ટરમાં દર્શાવવાની હતી અને આ મિલકત ખાનગી મિલકત તરીકે જાહેર કરવામાં આવેલ છે અને અન્ય મિલકત વ્યક્તિગત મિલકત તરીકે જાહેર કરવામાં આવેલ છે એવું ન દર્શાવવાનું હતું, તેથી આ તમામ હકીકતોને ધ્યાનમાં લેતા, ભારતીય સરકારમાં મિલકતના હસ્તાંતરણ પછી પછીનો ઇતિહાસ ઉદ્ભવ્યો હતો. "રાજપૂતાના અને અજમેરમાં શાસક રાજકુમારો, સરદારો અને અગ્રણી વ્યક્તિઓની સૂચિની ઐતિહાસિક રૂપરેખા" એકિઝબિટ ૧૧૨ પરના પ્રકાશનો ઉલ્લેખ કરવો અને તેના પર આધાર રાખવો ખૂબ રસપ્રદ છે જે આ મુજબ વંચાય છે:—

ભારત સરકાર "દાંતાનું શાસક ઘરાણું પરમાર રાજપૂતોના બારડ સંપ્રદાયનું છે, જેઓ પ્રારંભિક ભારતીય પરંપરાના પ્રખ્યાત સમ્રાટ વિક્રમાદિત્યના સીધા વંશજ છે. પ્રાચીન સમયમાં આ પરિવાર સિંધના નગર તટ્ટા ખાતે શાસન કરતો હતો, પરંતુ તે પ્રાંત પર મુસ્લિમોના સતત અને દબાણયુક્ત આક્રમણોએ તેમને અન્યત્ર ખસવાની ફરજ પાડી. સિંધના તત્કાલીન શાસક રાજા જસરાજજી આરાસુર પર્વત પર આવ્યા, અને ઈ.સ. ૧૦૬૮ માં વર્તમાન દાંતા રાજ્યનો પાયો નાખ્યો. તેમના ઉત્તરાધિકારીઓએ તેમના ક્ષેત્રનો વિસ્તાર અને સુઢ્ઢીકરણ કર્યું.

રાજ્ય ઈ.સ. ૧૮૧૨ માં બ્રિટિશ સરકાર સાથે રાજકીય સંબંધોમાં પ્રવેશ્યું."

૩.૨ માલિકી અને વિશેષાધિકારો ધરાવવા સંબંધિત વિવાદની શરૂઆત વિલીનીકરણ કરારથી થાય છે અને ત્યારપછી, તત્કાલીન બોમ્બે સરકાર દ્વારા અને તેની વચ્ચે થયેલા પત્રવ્યવહારથી થાય છે, જેના માટે તારીખ ૦૫.૧૦.૧૮૪૮ ના રોજ ભારતના ગવર્નર જનરલ અને દાંતા રાજ્યના મહારાણા વચ્ચે વિલીનીકરણ કરાર કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ, બોમ્બે રાજ્યે સમયાંતરે એક્ટિવિટીસ ૧૨૨ થી ૧૪૫ ના દસ્તાવેજોમાં દર્શાવેલ મિલકત વિશે દાંતા રાજ્યના મહારાણાને વારંવાર પત્ર લખ્યો હતો. એક્ટિવિટી ૧૪૭ ના અવલોકન પરથી, ભારત દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલ સરકારી નોટિફિકેશને તત્કાલીન દાંતા રાજ્યના મહારાણા દ્વારા આરાસુરી અંબાજી મંદિરની મુલાકાતે આવતા યાત્રાળુઓ પાસેથી ઉઘરાવવામાં આવતો મુંડકા વેરો અને મોટર વેરો નાબૂદ કરવાનો નિર્ણય લીધો હતો. તેથી, બોમ્બેની તત્કાલીન રાજ્ય સરકાર દ્વારા પૂર્વ શાસકને જાહેર ટ્રસ્ટ બનાવવાનું સૂચન મૂકવામાં આવ્યું હતું અને મહારાણાને ટ્રસ્ટના એક્ટિવિટીસ ટ્રસ્ટી તરીકે નિમણૂક કરી શકાય અને તે માટે

મહારાણા અને બોમ્બેની પૂર્વ સરકાર વચ્ચે અનેક પત્રવ્યવહાર થયા હતા, પરંતુ આખરે, ગુજરાત રાજ્યથી મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અલગ થયું ત્યાં સુધી તેનો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો ન હતો. ૧૯૬૦ થી, ગુજરાત રાજ્ય અસ્તિત્વમાં આવ્યું અને તુરંત જ ૧૯૬૧ માં વહીવટકર્તા દ્વારા તારીખ ૦૨.૧૧.૧૯૬૧ ના રોજ ટ્રસ્ટની નોંધણી માટે અરજી કરવામાં આવી. તત્કાલીન શાસક એટલે કે પૃથ્વીરાજસિંહ દ્વારા ટ્રસ્ટની નોંધણી સામે સદરહું અરજી સામે વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો અને તેથી, તેને ઈન્કવાયરી કેસ નં. ૭૯૬/૧૯૬૧ તરીકે નોંધવામાં આવી હતી. વાંધાને ધ્યાનમાં લીધા પછી, તારીખ ૧૨.૦૧.૧૯૬૨ ના રોજ ટ્રસ્ટની નોંધણી કરવામાં આવી હતી.

૩.૩ તેનાથી નારાજ થઈને, પૂર્વ શાસકે ચેરિટી કમિશનર સમક્ષ રિવિઝન એપિલિકેશન નં. ૧૦/૧૯૬૨ દાખલ કરી હતી જે તારીખ ૧૪.૦૮.૧૯૬૨ ના રોજ ફગાવી દેવામાં આવી હતી.

૩.૪ તારીખ ૧૪.૦૮.૧૯૬૨ ના હુકમથી નારાજ અને અસંતુષ્ટ થઈને, અપીલકર્તાએ ચેરિટી કમિશનર સમક્ષ અપીલ નં. ૫૪/૧૯૬૨ દાખલ કરી હતી, જે પણ તારીખ ૧૮.૦૨.૧૯૬૪ ના રોજ ફગાવી દેવામાં આવી હતી. ચેરિટી કમિશનર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૧૮.૦૨.૧૯૬૪ ના હુકમ સામે, મહારાણા પૃથ્વીરાજસિંહે પ્રિન્સિપલ ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ સમક્ષ મિસ. સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧૭/૧૯૬૨ દાખલ કરી હતી. પ્રિન્સિપલ ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ, બનાસકાંઠા મુકામ પાલનપુર દ્વારા તારીખ ૩૧.૦૩.૧૯૬૪ ના હુકમથી અરજી અંશતઃ મંજૂર કરવામાં આવી અને કેસ ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનરને પુનઃપ્રેષિત

કરવામાં આવ્યો અને ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનરે તારીખ ૧૬.૦૮.૧૯૭૩ ના રોજ કેસનો નિર્ણય કર્યો હતો. તે ક્ષણ સુધી, તમામ સત્તાવાળાઓએ અપીલકર્તાની તરફેણમાં વિશેષાધિકારોના હકો પર વિચાર કર્યો ન હતો. તારીખ ૧૬.૦૮.૧૯૭૩ ના હુકમ સામે, અપીલકર્તા દ્વારા જોઈન્ટ ચેરિટી કમિશનર સમક્ષ અપીલ નં. ૪૫/૧૯૭૩ દાખલ કરવામાં આવી હતી જે તારીખ ૦૮.૦૬.૧૯૭૯ ના રોજ ફગાવી દેવામાં આવી હતી અને તેને ફરીથી ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, બનાસકાંઠા મુકામ પાલનપુર સમક્ષ મિસ. સિવિલ એપિલકેશન નં. ૪૯/૧૯૭૯ કરીને વધુ પડકારવામાં આવી હતી. ટ્રસ્ટની નોંધણીનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી, જોઈન્ટ ચેરિટી કમિશનરે, અપીલ ફગાવીને, અપીલકર્તાની તરફેણમાં વિશેષાધિકારો સંબંધિત રાહત મંજૂર કરી છે અર્થાત્ આસો માસની આરાસુરી નવરાત્રિ આઠમના દિવસે પૂજા કરવાનો અને અપીલકર્તાને ખાસ વિશેષાધિકારો આપ્યા છે. તેનાથી નારાજ થઈને, ટ્રસ્ટે ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ સમક્ષ સિવિલ મિસ. એપિલકેશન નં. ૯૪/૧૯૮૧ દાખલ કરી હતી, જે તારીખ ૦૩.૦૬.૨૦૦૮ ના રોજ ફગાવી દેવામાં આવી હતી.

૩.૫ જોઈન્ટ ચેરિટી કમિશનર / ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ જાહેર કર્યું કે પૃથ્વીરાજસિંહને નવરાત્રિના ૮મા દિવસે પૂજા કરવાનો અને હવન કરવાનો તથા માતાજી સમક્ષ ચમર ઢોળવાનો હક છે. વધુમાં, અપીલકર્તાને એ જોવાનો હક છે કે પૂજા કરતી વખતે અને માતાજીની સેવા અર્પિત કરતી વખતે, યાત્રાળુઓને મંદિર પરિસરમાંથી બહાર રાખવામાં આવે અથવા બાકાત રાખવામાં આવે.

૩.૬ ઉપરોક્ત હુકમથી નારાજ અને અસંતુષ્ટ થઈને, અપીલકર્તાએ ટ્રસ્ટની નોંધણીને પડકારતી હાલની અપીલ દાખલ કરી છે જ્યારે ટ્રસ્ટીઓએ જોઈન્ટ ચેરિટી કમિશનર અને ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા આપેલા નિર્દેશને પડકારતા કોસ ઓબ્જેક્શન પણ દાખલ કર્યા છે.

૩.૭ અપીલકર્તાએ વિદ્વાન પ્રિન્સિપલ સિનિયર સિવિલ જજ, બનાસકાંઠા મુકામ પાલનપુર સમક્ષ સ્પેશયલ સિવિલ સ્યુટ નં. ૧૨/૧૯૭૦ દાખલ કર્યો હતો, ત્યારબાદ, તે વિદ્વાન પ્રિન્સિપલ સિનિયર સિવિલ જજ, દાંતાની અદાલતમાં ટ્રાન્સફર કરવામાં આવ્યો હતો અને દાવાને સ્પેશયલ સિવિલ સ્યુટ નં. ૧/૨૦૧૭ તરીકે પુનઃનંબર આપવામાં આવ્યો હતો. સદરહું દાવામાં, અપીલકર્તાએ નીચે મુજબની રાહતો માંગેલી છે:—

(૧) પ્રતિવાદીને "દાવાવાળી મિલકતો" નો શાંતિપૂર્ણ અને ઉપદ્રવરહિત કબ્જો તુરંત સોંપવાનો હુકમ કરવામાં આવે.

(૨) પ્રતિવાદીને સદરહું મંદિરમાં અને/અથવા દાવાવાળી મિલકતોમાંથી મેળવેલી, વસૂલ કરેલી, પ્રાપ્ત થયેલી અને/અથવા ઉપજેલી તમામ આવક, નફો, લાભો અને ચઢાવાનો સાચો અને અધિકૃત હિસાબ રજૂ કરવાનો હુકમ કરવામાં આવે.

(૩) અગાઉની પ્રાર્થનામાં માગ્યા મુજબ હિસાબ લેતાં બાકી નીકળતી માલૂમ પડે તેવી રકમો વાદીને ચૂકવવાનો પ્રતિવાદીઓને હુકમ કરવામાં આવે.

(૪) ઉપરોક્ત હેતુઓ માટે તમામ હિસાબો લેવામાં આવે, નિર્દેશો આપવામાં આવે અને હુકમો પસાર કરવામાં આવે.

(૫) દાવાની સુનાવણી અને આખરી નિકાલ પેઝિંગ હોય ત્યાં સુધી, સી.પી.સી. ની ઓર્ડર ૪૦, રૂલ ૧ હેઠળની તમામ સત્તાઓ સાથે સદરહું મંદિર અને સદરહું મિલકતોના રિસીવર તરીકે કોર્ટ રિસીવર અથવા કોઈ અન્ય યોગ્ય અને યોગ્ય વ્યક્તિની નિમણૂક કરવામાં આવે.

(૬) દાવાની સુનાવણી અને આખરી નિકાલ પેઝિંગ હોય ત્યાં સુધી, પ્રતિવાદી, તેમના નોકરો, એજન્ટોને આ કોર્ટના હુકમ અને મનાઈહુકમ દ્વારા સદરહું મિલકતોનો વહીવટ કરવાથી અને/અથવા કોઈપણ રીતે નિકાલ કરવાથી કે હસ્તાંતરિત કરવાથી રોકવામાં આવે.

(૭) ઉપરની પ્રાર્થના નં. ૫ અને ૬ મુજબની વચગાળાની રાહતો અને દાવાનો ખર્ચ.

૩.૮ સંબંધિત નીચલી અદાલતે પ્રાર્થના ૭(સી) સિવાય, દાવામાં કરવામાં આવેલી બાકીની પ્રાર્થનાઓ નકારી કાઢી હતી અને રૂ. ૫૦,૦૦૦/- નો ખર્ચ મંજૂર કરીને દાવો રદ કર્યો હતો.

૪. બીજા તબક્કામાં ૧૯૪૮ માં વિલીનીકરણ કરારના અમલ પછી, રાજ્ય સરકારને કોઈ બળજબરીપૂર્વકની કાર્યવાહી કરવાથી અને મહારાણાની ખાનગી મિલકતોના કબ્જામાં ખલેલ પહોંચાડવાથી રોકવા માટે તથા વિલીનીકરણ કરારનો અમલ કરવાના હેતુથી અપીલકર્તાએ સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૯૧૫/૧૯૫૩ નામની રિટ અરજી કરીને હાઈકોર્ટ ઓફ જ્યુડિકેટર એટ બોમ્બેનો સંપર્ક કર્યો હતો. સદરહું અરજી બોમ્બે હાઈકોર્ટ દ્વારા તારીખ ૨૩.૦૩.૧૯૫૪ ના રોજ મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને અપીલકર્તાની તરફેણમાં મનાઈહુકમ/સ્ટે મંજૂર કર્યો હતો.

૪.૧ બોમ્બે હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૨૩.૦૩.૧૯૫૪ ના હુકમથી નારાજ થઈને, યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયાએ નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ અપીલ નં. ૧૧૨/૧૯૫૪ દાખલ કરી હતી અને નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટે, બોમ્બે હાઈકોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા તારાણોનો સંદર્ભ આપતાં, તારીખ ૦૩.૧૨.૧૯૫૭ ના ચુકાદા અને હુકમ દ્વારા, બોમ્બે હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ હુકમ રદ કર્યો હતો અને કેટલીક અવલોકનો કર્યા હતા, જે આ મુજબ વંચાય છે:—

(૧) કે ઉપર દર્શાવેલ અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે અને અત્રેના સામાવાળા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ સ્પેશયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૯૧૫/૧૯૫૩ ને મંજૂર કરતો બોમ્બે હાઈકોર્ટનો તારીખ ૨૩ માર્ચ, ૧૯૫૪ નો ચુકાદો અને હુકમ આથી રદબાતલ કરવામાં આવે છે અને સદરહું સ્પેશયલ સિવિલ એપિલિકેશન આથી ફગાવી દેવામાં આવે છે.

(૨)(એ) કે અત્રેના સામાવાળાએ અત્રેના અપીલકર્તાઓને આ અદાલતમાં તેમના દ્વારા થયેલ આ અપીલનો કરપાત્ર ખર્ચ તેમજ હાઈકોર્ટમાં થયેલ તેનો કરપાત્ર ખર્ચ, હાઈકોર્ટમાં સિવિલ મિસલેનિયસ પીટીશન નં. ૯૧૫/૧૯૫૩ માં આ અદાલતમાં થયેલા ખર્ચ સાથે ચૂકવવો.

(૨)(બી) કે અપીલમાં તેમજ ઉપર દર્શાવેલ સિવિલ મિસલેનિયસ પીટીશન નં. ૩૫૬/૧૯૫૪ માં અદાલતમાં અપીલકર્તાઓ દ્વારા આ રીતે થયેલ ખર્ચ આ અદાલતના ટેકિંગ ઓફિસર દ્વારા કરપાત્ર કરવામાં આવે.

(૩) કે સિવિલ મિસ. પીટીશન નં. ૩૫૬/૧૯૫૪ માં આ અદાલતનો તારીખ ૨૬ એપ્રિલ, ૧૯૫૪ નો હુકમ, જેમાં અપીલમાં વિવાદનો વિષય

બનવા પામેલી મંદિરની મિલકતોના રિસીવર તરીકે અત્રેના સામાવાળાની નિમણૂક કરવામાં આવી હતી, તે આથી રદ કરવામાં આવે છે.

(૪) કે અત્રેના સામાવાળાએ ઉપર દર્શાવેલ અત્રેના અપીલકર્તાઓની તરફેણમાં ચાર્જ છોડી દેવો અને વિવાદિત મંદિરની મિલકતોનો કબ્જો સોંપી દેવો તથા બોમ્બે હાઈકોર્ટને હિસાબો રજૂ કરવા અને આ અદાલતના તારીખ ૨૬ એપ્રિલ ૧૯૫૪ ના હુકમની કલમ (૪) ના અનુસંધાનમાં સામાવાળા દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ જામીનગીરી, જો કોઈ હોય, તો તેનો નિકાલ સદરહું હાઈકોર્ટ દ્વારા તેના હુકમો અનુસાર કરવામાં આવશે.

૪.૨ અંતે, અપીલકર્તાએ અંબાજી મંદિરની મિલકતો અરજદારની ખાનગી મિલકતો હતી કે તે દાંતા રાજ્યની રાજ્ય મિલકતો હતી તે અંગેના નિર્ણય માટે તેને જાહેર કરવાની માંગણી કરતી સ્પેશયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૫૦૭/૧૯૬૯ દાખલ કરી હતી. અરજદાર દ્વારા એ જ ગ્રાઉન્ડ પર સ્પેશયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૫૫/૧૯૭૦ દાખલ કરવામાં આવી હતી કે વિવાદિત મિલકતો પૂર્વ શાસકની અંગત અને ખાનગી સ્વરૂપની જાહેર કરવામાં આવી હતી અને અપીલકર્તાના પુરોગામી વચ્ચે થયેલા વિલીનીકરણ કરારનો અમલ કરવામાં ન આવે. બંને અરજીઓ ફગાવી દેવામાં આવી હતી અને હાઈકોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા તારણોને આગળ પડકારવામાં આવ્યા નથી અને તે આખરી બન્યા છે.

૫. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલ શ્રી અભિષેક મહેતા અને સામાવાળાઓ માટેના વિદ્વાન વકીલ શ્રી કમલ ત્રિવેદી, એડવોકેટ જનરલ સાથે સુશ્રી અર્યના આચાર્યને વિગતવાર સાંભળ્યા.

૬. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલ શ્રી અભિષેક મહેતાએ એ જ હકીકતો રજૂ કરી છે જે અપીલના મેમોમાં વર્ણવેલ છે અને એ પણ રજૂઆત કરી છે કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજે અપીલ / અરજી ફગાવી દેવામાં અને મંદિરને જાહેર ધાર્મિક ટ્રસ્ટ તરીકે નોંધણી કરવાના ઈન્કવાયરી નં. ૭૯૬/૧૯૬૧ ના ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનરના હુકમને બહાલ રાખવામાં ભૂલ કરી છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજે અધિનિયમની કલમ ૧૯ હેઠળ ટ્રસ્ટ અસ્તિત્વમાં હતું કે કેમ તે અંગેનો મુદ્દો ન ઘડીને અને તેનો નિર્ણય ન કરીને ભૂલ કરી છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ એ હકીકતને સમજવામાં નિષ્ફળ ગયા છે કે દાંતાના વિલીનીકરણ પહેલાં મંદિરનું જાહેર ટ્રસ્ટ હોઈ શકે નહીં અને દાંતાના વિલીનીકરણ પછી જાહેર ટ્રસ્ટ અસ્તિત્વમાં આવ્યું હોવાના કોઈ પુરાવા ન હતા. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે સામાવાળા નં. ૧ ટ્રસ્ટ અસ્તિત્વમાં હતું અને આવું ટ્રસ્ટ જાહેર ટ્રસ્ટ હતું તે સાબિત કરવાની તેના પર રહેલી પુરાવાની જવાબદારી નિભાવવામાં નિષ્ફળ ગયા છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે સ્વર્ગસ્થ મહારાણા ભવાનીસિંહજીનું ફરમાન તત્કાલીન સાર્વભૌમ શાસકનો કાયદો હતો અને તેણે ધામ અને તેની સાથે સંકળાયેલી મિલકતોને દાંતાના મહારાણાની ખાનગી મિલકતો તરીકે જાહેર કરી હતી. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજે એવું અવલોકન કરવામાં ભૂલ કરી છે કે જો કે ધામ સાથે જોડાયેલા કેટલાક અધિકારીઓ દાંતાના વિલીનીકરણ પહેલાં રાજ્યના ખજાનામાંથી પગાર મેળવતા હતા, તેમ છતાં મંદિરને રાજ્યની મિલકત અથવા રાજ્યના વિભાગ તરીકે ગણવામાં આવતું હતું અને યુનિયન સરકારે સદરહું ધામ પર શાસકના માલિકી

હકોને માન્યતા આપી ન હતી. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે અપીલકર્તા અને તેમના પૂર્વજોએ સામાન્ય જનતાના સભ્યોને સદરહું મંદિરમાં શ્રી અંબાજી માતાની પૂજા-અર્ચના કરવા માટે કોઈપણ સભ્યને પૂજા કરવાથી બાકાત રાખવાનો હક પોતાના માટે અનામત રાખવાને આધીન રહીને સંબંધિત સમયે અને સમયાંતરે તેઓ દ્વારા નિર્ધારિત શરતો સાથે મંજૂરી આપી હતી અને અંબાજી માતા અપીલકર્તાના કુળદેવી છે અને અપીલકર્તાના પૂર્વજોએ વર્ષ ૧૧૩૬ માં આ મંદિરની પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરી હતી અને બાંધકામ કર્યું હતું. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે મંદિર અને તેની મિલકતો પર અપીલકર્તાના માલિકીના દાવાનો સરકાર દ્વારા એક્ઝિઝિટ ૧૨૧ વાળા તારીખ ૧૨.૦૭.૧૯૪૯ ના પત્ર દ્વારા સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો હતો. તેમણે એ પણ રજૂઆત કરી હતી કે અપીલકર્તા અને તેમના પૂર્વજોએ મંદિરની મિલકતોનો વહીવટ કર્યો હતો, ધામમાં કરાયેલા ચઢાવા એકત્રિત કર્યા હતા, સદરહું ધામના સંબંધમાં ખર્ચ નિર્ધારિત અને નિયંત્રિત કર્યા હતા અને ધામના વંશપરંપરાગત પૂજારી, સંરક્ષકો અને વાલીઓ તરીકે તેમના સ્થાન અને પ્રતિષ્ઠાને જાળવી રાખવા માટે ચઢાવાના એક ભાગનો ઉપયોગ કર્યો હતો.

૬.૧ ઉપરોક્ત મૌખિક રજૂઆતો ઉપરાંત, વિદ્વાન વકીલ શ્રી મહેતાએ નીચે મુજબની લેખિત રજૂઆતો કરી છે.

હાલની કાર્યવાહીમાં વિવાદનો વિષય અંબાજી ખાતેના અંબાજી માતા મંદિરના વહીવટ માટે તત્કાલીન ગુજરાત સરકાર દ્વારા નીમવામાં આવેલા વહીવટકર્તા દ્વારા "શ્રી આરાસુરી અંબાજી માતા દેવસ્થાન" નામના ટ્રસ્ટની નોંધણીના સંબંધમાં છે. સદરહું વહીવટકર્તાએ બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ

એક્ટ ની કલમ ૧૯ હેઠળ ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર, અમદાવાદને ઈન્કવાયરી નં. ૭૯૬/૧૯૬૧ થી અરજી કરી હતી. આ સંબંધમાં, મૂળરૂપે ૧૪ મુદ્દાઓ ઘડવામાં આવ્યા હતા અને ત્યારબાદ અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ દ્વારા ૩ મુદ્દાઓ ઉઠાવવામાં આવ્યા હતા (એક્ટિઝબિટ ૨૩૩).

અપીલકર્તાનો કેસ, અન્ય બાબતો સાથે, ટૂંકમાં એવો છે કે સદરહું મંદિર અને તેની મિલકતો અપીલકર્તાની છે અને મંદિર એ ખાનગી મંદિર છે અને જાહેર મંદિર નથી અને ટ્રસ્ટની રચના અને નોંધણી કાયદાકીય રીતે અયોગ્ય છે અને ટકી શકે તેમ નથી. ટ્રસ્ટની સદરહું નોંધણીને ત્યારબાદ અપીલકર્તા / તેમના હકના પુરોગામીઓ દ્વારા પડકારવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ, આ બાબત બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ ની કલમ ૭૨ હેઠળ પાલનપુર ખાતેની ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટમાં ગઈ હતી, વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે સિવિલ મિસ. એપ્લિકેશન નં. ૧૭/૧૯૬૨ માં તારીખ ૩૧.૦૩.૧૯૬૪ ના ચુકાદા અને હુકમ (એક્ટિઝબિટ ૪૨) દ્વારા નવીસરથી નિર્ણય કરવા માટે નોંધણી રદ કરી અને બાબત ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર, અમદાવાદને પુનઃપ્રેષિત કરી, જેમાં ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર, અમદાવાદને બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ ની કલમ ૧૯ હેઠળ તપાસ હાથ ધરવા અને અપીલકર્તા / તેમના હકના પુરોગામીઓને સાંભળ્યા પછી તેનો નિર્ણય કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. રિમાન્ડ પર, ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર, અમદાવાદે ઈન્કવાયરી નં. ૭૯૬/૧૯૬૧ માં નોંધણી નં. એ/૪૨૦ હેઠળ ટ્રસ્ટની નોંધણી કરવાનો નિર્દેશ આપતો તારીખ ૧૬.૦૮.૧૯૭૩ નો હુકમ પસાર કર્યો. ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર દ્વારા કુલ ૧૪ મુદ્દાઓ ઘડવામાં આવ્યા હતા અને અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજી પર, મુદ્દા નં. ૧૫, ૧૬ અને ૧૭ તરીકે ૩ વધારાના મુદ્દાઓ પણ ઘડવામાં આવ્યા હતા, જેને સાબિત કરવાની જવાબદારી અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ પર હતી.

તમામ મુદ્દાઓ અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની વિરુદ્ધમાં નક્કી કરવામાં આવ્યા હતા. અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ નં. ૪૫/૧૯૭૩ માં જોઈન્ટ ચેરિટી કમિશનર સમક્ષ સદરહું તારીખ ૧૬.૦૮.૧૯૭૩ ના હુકમને પડકારવામાં આવ્યો હતો જેમાં કુલ ૫ મુદ્દાઓ ઘડવામાં આવ્યા હતા. તારીખ ૦૮.૦૬.૧૯૭૯ ના હુકમ દ્વારા, મુદ્દા નં. ૧ થી ૪ નો જવાબ અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની વિરુદ્ધમાં અને સામાવાળાની તરફેણમાં આપવામાં આવ્યો હતો અને આ સંબંધમાં ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર, અમદાવાદના તારણોને બહાલ રાખવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ મુદ્દા નં. ૫ નો જવાબ અપીલકર્તા / તેમના હકના પુરોગામીઓની તરફેણમાં અને અત્રેના સામાવાળાની વિરુદ્ધમાં આપવામાં આવ્યો હતો. મુદ્દા નં. ૫ નીચે મુજબ પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવ્યો છે:

"શું અપીલકર્તાએ સાબિત કર્યું કે તેઓ માતાજી અને મંદિર સાથે અમુક વિશેષાધિકારો ભોગવે છે અને શું અપીલકર્તા/તેમના પુરોગામીઓ આ વિશેષાધિકારોને માન્યતા આપવી જોઈએ એવી જાહેરાત મેળવવા માટે હકદાર છે?"

સદરહું મુદ્દા નં. ૫ એ ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર દ્વારા તારીખ ૧૬.૦૮.૧૯૭૩ ના હુકમ દ્વારા ઈન્કવાયરી નં. ૭૯૬/૧૯૬૧ નો નિર્ણય કરતી વખતે ઘડવામાં આવેલા મુદ્દા નં. ૧૫, ૧૬ અને ૧૭ માંથી ઉદ્ભવે છે. આ સંબંધમાં, જોઈન્ટ ચેરિટી કમિશનરે, રેકૉર્ડ પરના પુરાવાઓને ધ્યાનમાં લીધા પછી, તારીખ ૧૬.૦૮.૧૯૭૩ ના હુકમમાં ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનરના માત્ર એક તારણને ઉલટાવીને અને મુદ્દા નં. ૫ નો જવાબ અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની તરફેણમાં આપીને, ચોક્કસ તારણ કાઢ્યું કે, અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ માતાજીના સંબંધમાં વિશેષાધિકારો ભોગવી રહ્યા છે અને તે વિશેષાધિકારોને વિલીનીકરણ પછી માન્યતા આપવામાં આવી છે અને અપીલકર્તા / તેમના

પુરોગામીઓને નવરાત્રિના ૮મા દિવસે પૂજા કરવાનો અને મંદિરમાં હવન કરવાનો તથા માતાજી સમક્ષ ચમર ઢોળવાનો હક છે અને અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ આ પૂજા કરે અને માતાજીની સેવા અર્પિત કરે તે દરમિયાન યાત્રાળુઓને મંદિર પરિસરમાંથી બહાર રાખવામાં આવે અથવા બાકાત રાખવામાં આવે તે જોવાનો હક છે અને તે એક વંશપરંપરાગત હક છે.

જોઈન્ટ ચેરિટી કમિશનર, અમદાવાદ દ્વારા અપીલ નં. ૪૯/૧૯૭૩ માં પસાર કરવામાં આવેલા સદરહું તારીખ ૦૮.૦૬.૧૯૭૯ ના હુકમ સામે, અત્રેના અપીલકર્તાએ સિવિલ મિસ. એપિલકેશન નં. ૪૯/૧૯૭૯ દાખલ કરી હતી અને અત્રેના સામાવાળાએ સિવિલ મિસ. એપિલકેશન નં. ૯૪/૧૯૮૧ દાખલ કરી હતી, બંને વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, પાલનપુર સમક્ષ બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ ની કલમ ૭૨ હેઠળ દાખલ કરાઈ હતી અને ઉપર દર્શાવેલ બંને અરજીઓ તારીખ ૦૩.૦૬.૨૦૦૮ ના હુકમ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી. સિવિલ મિસ. એપિલકેશન નં. ૪૯/૧૯૭૯ માં અને સિવિલ મિસ. એપિલકેશન નં. ૯૪/૧૯૮૧ માં વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, પાલનપુર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ સદરહું તારીખ ૦૩.૦૬.૨૦૦૮ ના હુકમ સામે, અપીલકર્તા તેમજ સામાવાળા ટ્રસ્ટ હાલની ફર્સ્ટ અપીલ નં. ૨૨૯૩/૨૦૦૯ અને ક્રોસ ઓબ્જેક્શન નં. ૧૧૭/૨૦૧૧ દ્વારા આ નામોદાર અદાલત સમક્ષ ઉપસ્થિત છે. રેકૉર્ડ પરથી માલૂમ પડે છે કે કોઈ સક્ષમ અદાલત અથવા સત્તાધિકારી દ્વારા ટ્રસ્ટ સંબંધિત કોઈ સ્કીમ ઘડવામાં આવી નથી, જો કે બોમ્બે સરકારે તેના ઠરાવ નં. ડીઈવી ૧૧૫૭-ડબલ્યુ તારીખ ૧૭.૦૩.૧૯૬૦ (એક્ટિઝબિટ ૨) દ્વારા ટ્રસ્ટના વહીવટ માટેના નિયમો ઘડ્યા હતા. આ સંબંધમાં, ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર, અમદાવાદ સમક્ષ ટ્રસ્ટની નોંધણી માટે જે અરજી કરવામાં આવી હતી તે તારીખ ૦૨.૧૧.૧૯૬૧ (એક્ટિઝબિટ ૧) ના રોજ કરવામાં આવી હતી જે તારીખ ૧૭.૦૩.૧૯૬૦ ના ઠરાવથી આઠ મહિના કરતાં વધુ સમયગાળા પછીની હતી.

આ સંબંધમાં, બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ ની કલમ ૧૮(૭) ના પ્રોવાઈઝો સાથે વાંચતા કલમ ૧૮(૪)(બી) ને ધ્યાનમાં લેતા અરજી પોતે જ ટકી શકે તેમ નથી, કારણ કે જો બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ અમલમાં આવ્યા પછી ટ્રસ્ટની રચના કરવામાં આવી હોય તો કલમ ૧૮(૪)(બી) મુજબ નોંધણી માટેની અરજી તેની રચનાના ત્રણ મહિનાના સમયગાળાની અંદર કરવી જરૂરી છે.

એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે તારીખ ૧૭.૦૩.૧૯૬૦ ના ઠરાવ પર આઠ મહિના કરતાં વધુ સમયગાળા પછી અરજી રજૂ કરવામાં આવી છે. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે વહીવટકર્તા તરીકે શ્રી આર.પી. શાહે ટ્રસ્ટની નોંધણી માટેની અરજી કરવા માટે તેમને અધિકૃત કરતી કમિટી તરફથી તેમનો અધિકારપત્ર રજૂ કર્યો નથી જે પણ એક ફરજિયાત જરૂરિયાત છે. કયા અધિકાર હેઠળ સદરહું શ્રી આર.પી. શાહે વહીવટકર્તા તરીકે અરજી (એકિઝબિટ ૧ ની નીચે) કરી છે તે રેકૉર્ડ પર આવતું નથી અને વહીવટકર્તા શ્રી આર.પી. શાહનું નામ ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓની યાદીમાં પણ દર્શાવેલ નથી અને ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં લેતા, ટ્રસ્ટની નોંધણી બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ ની જોગવાઈઓથી વિપરીત છે અને ટ્રસ્ટની રચના પોતે જ અસંગત છે અને તે વિવાદના મૂળ સુધી જાય છે. નીચલી સત્તાવાળાઓનો ચુકાદો આ સંબંધમાં સંપૂર્ણપણે મૌન છે.

અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓના જણાવ્યા મુજબ, કોઈ જાહેર ટ્રસ્ટ હોઈ શકે નહીં કારણ કે મંદિર એ ખાનગી મંદિર અને અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની મિલકત છે અને તેમાં જાહેર મંદિરના કોઈ લક્ષણો નથી અને સરકારને ટ્રસ્ટ બનાવવાનો અથવા ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરવાનો અથવા મંદિર અને તેની મિલકતોની જાહેર ટ્રસ્ટ તરીકે નોંધણી કરાવવાનો કોઈ અધિકાર નથી. જ્યાં સુધી મંદિર અને તેની મિલકતોનો સંબંધ છે, અપીલકર્તાનું કહેવું, શરૂઆતથી લઈને તપાસથી લઈને ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ સુધી, એવું જ રહ્યું છે કે મંદિર અને તેની મિલકતો અપીલકર્તા / તેમના

પુરોગામીઓની ખાનગી મિલકતો છે અને મંદિર એ જાહેર મંદિર નથી પરંતુ ખાનગી મંદિર છે અને તેથી, મંદિરને જાહેર ટ્રસ્ટનું તત્વ આપતી ટ્રસ્ટની રચના સંપૂર્ણપણે ભૂલભરેલી અને ગુણદોષ વગરની છે.

તારીખ ૦૫.૧૦.૧૯૪૮ ના વિલીનીકરણ કરાર અને સ્પેશયલ સિવિલ એપિલેશન નં. ૯૧૫/૧૯૫૩ માં બોમ્બે હાઈકોર્ટના તારીખ ૨૩.૦૩.૧૯૫૪ ના ચુકાદા અને અપીલ નં. ૧૧૨/૧૯૫૪ માં નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટના તારીખ ૦૩.૧૨.૧૯૫૭ ના ત્યારપછીના નિર્ણય તરફ દોરી જતી ઘટનાઓને ધ્યાનમાં લેતા રેસ-જ્યુડિકેટાનો બાધ.

(૧) તારીખ ૦૪.૧૦.૧૯૪૮ ના વિલીનીકરણ કરાર (એક્ઝિબિટ ૧૧૭) હેઠળ દાંતા રાજ્યના વિલીનીકરણ પહેલાં અપીલકર્તા/તેમના પુરોગામીઓ દાંતા રાજ્યના શાસકો હતા તે હકીકત અંગે કોઈ વિવાદ નથી.

(૨) ઈન્કવાયરી કેસ નં. ૭૯૬/૧૯૬૧ માં ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર, અમદાવાદ સમક્ષ અને ત્યારપછી, ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા આક્ષેપિત ચુકાદો આપવામાં આવ્યો ત્યાં સુધી તમામ કાર્યવાહીમાં પૂરતા પુરાવા રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવ્યા હતા જેને પડકારવામાં આવેલ છે. તેનો ઉલ્લેખ પાછળથી કરવામાં આવશે જો કે જે સુસંગત છે તે એ હકીકત છે કે અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓને વિષય કાર્યવાહીમાં રેસ જ્યુડિકેટાની લાગુ પડવાની ક્ષમતાના આધારે એવું ઠરાવીને બહાર કરી દેવામાં આવ્યા છે કે અપીલ નં. ૧૧૨/૧૯૫૪ માં નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટના તારીખ ૦૩.૧૨.૧૯૫૭ ના ચુકાદાએ તમામ દરવાજા બંધ કરી દીધા છે અને અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ એવો દાવો કરી શકતા નથી કે વિષય મંદિર અને તેની મિલકતો અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની ખાનગી મિલકતો છે. સદરહું દલીલને સંબોધિત કરવી જરૂરી છે કારણ કે, અપીલકર્તા/તેમના પુરોગામીઓના જણાવ્યા મુજબ, સત્તાવાળાઓએ તારીખ ૦૩.૧૨.૧૯૫૭ ના ચુકાદાનું ખોટું અર્થઘટન કર્યું છે અને લાગુ કર્યું

છે અને તેના અવલોકનોએ વિષય મંદિરની માલિકી અને સ્વરૂપના પાસાને નક્કી કરી દીધું છે. આ સંબંધમાં, એ જાણાવવું સુસંગત રહેશે કે એચ.એચ. શ્રી પૃથ્વીરાજ સિંહ દાંતા તેમના પિતા એચ.એચ. શ્રી ભવાની સિંહે તેમની તરફેણમાં ગાદીનો ત્યાગ કર્યા પછી મહારાણા બન્યા અને ત્યારબાદ તારીખ ૦૫.૧૦.૧૯૪૮ (એક્ટિઝબિટ ૧૧૭) ના રોજ, એચ.એચ. શ્રી પૃથ્વીરાજ સિંહે ડોમિનિયન ઓફ ઈન્ડિયા સાથે વિલીનીકરણ કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા અને આ સંબંધમાં, દાંતા રાજ્યનો વહીવટ તારીખ ૦૬.૧૧.૧૯૪૮ ના રોજ ડોમિનિયન ઓફ ઈન્ડિયાને ટ્રાન્સફર કરવામાં આવ્યો. તારીખ ૦૫.૧૦.૧૯૪૮ ના વિલીનીકરણ કરાર હેઠળ, એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે મહારાણા કરારની તારીખે મહારાણાની માલિકીની તમામ ખાનગી મિલકતોની સંપૂર્ણ માલિકી અને ભોગવટા માટે હકદાર રહેશે, જે રાજ્યની મિલકતોથી અલગ છે. કરાર હેઠળ માત્ર બે પ્રકારની મિલકતોની કલ્પના કરવામાં આવી હતી અર્થાત્ શાસકની ખાનગી મિલકત અને રાજ્યની મિલકત. વિલીનીકરણ કરારની કલમ ૩ માં, એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે મહારાણા ડોમિનિયન ઓફ ઈન્ડિયાને ખાનગી મિલકત તરીકે રાખવામાં આવેલી તમામ સ્થાવર મિલકતો, જામીનગીરીઓ અને રોકડ સિલકની યાદી રજૂ કરશે અને જો કોઈ વસ્તુ કે મિલકત મહારાણાની ખાનગી મિલકત છે કે રાજ્યની મિલકત છે તે અંગે કોઈ વિવાદ ઊભો થાય, તો તે ડોમિનિયન સરકાર નાંકિત કરે તેવા ન્યાયિક અનુભવ ધરાવતા અધિકારીને મોકલવામાં આવશે અને તે અધિકારીનો નિર્ણય આખરી રહેશે અને બંને પક્ષકારો માટે બંધનકર્તા રહેશે. મહારાણા દ્વારા તારીખ ૨૫.૧૧.૧૯૪૮ (એક્ટિઝબિટ ૧૧૮) ના રોજ પૂરી પાડવામાં આવેલી યાદીમાં અન્ય મિલકતોની વચ્ચે, અન્ય બાબતોની સાથે, હેડિંગ બી હેઠળ, જેણે ધામ, ગામો, ખેતરો વગેરેની વિગતો પૂરી પાડી હતી, તેમાં ૩ વસ્તુઓ અર્થાત્ (૧) શ્રી અંબાજીનું ધામ, (૨) ગબ્બર પર્વત અને (૩) અંબાજીના સદરહું ધામને અર્પણ કરવામાં આવેલી અને વસિયત કરાયેલી તમામ જંગમ અને સ્થાવર

મિલકતોની યાદી આપવામાં આવી હતી જેમાં દાંતા રાજ્યની બહાર આવેલી પરંતુ શ્રી અંબાજીના ધામને અર્પણ કરાયેલી કેટલીક જમીનો અને મિલકતોનો સમાવેશ થાય છે. ડોમિનિયન ઓફ ઈન્ડિયા વતી કામ કરતી બોમ્બે સરકારે, એક શ્રી એચ.ડી. ભટ્ટના તારીખ ૧૨.૦૭.૧૯૪૯ ના પત્ર (એક્ઝિબિટ ૧૨૧) દ્વારા ભારત સરકાર દ્વારા સ્વીકારવામાં આવેલી યાદીની નકલ સાથે, જે પત્ર ચીફ સેક્રેટરી દ્વારા લખવામાં આવ્યો હતો અને તેણે યાદી B માં રહેલા ધામ, ગામો વગેરે અંગેના સરકારના નિર્ણય અંગે મહારાણા પાસેથી સ્પષ્ટતા પણ માંગી હતી અને સરકારને પ્રતિભાવ જણાવવા વિનંતી કરી હતી. હેડિંગ A હેઠળની યાદીમાં, બોમ્બે સરકારે અમુક વસ્તુઓને ખાનગી મિલકત તરીકે સ્વીકારી ન હતી અને તેની સ્પષ્ટતા કરી હતી અને તેને સરકારી મિલકત તરીકે દાવો કર્યો હતો, જોકે, હેડિંગ B હેઠળ, મોટાભાગની વસ્તુઓ યાદીમાં અરજદારની હોવાનું સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું, જોકે, જંગલોને બાકાત રાખવામાં આવ્યા હતા જે બોમ્બે સરકાર દ્વારા રાજ્યની મિલકત તરીકે ગણવામાં આવ્યા હતા અને વધુમાં, અંબાજી મંદિરના સંબંધમાં એક નોંધ દ્વારા સ્પષ્ટતા પણ પૂરી પાડવામાં આવી હતી જે જણાવે છે કે "આ તમામ મિલકતોનું સંચાલન સરકાર દ્વારા બનાવવામાં આવનારા ટ્રસ્ટ દ્વારા કરવામાં આવશે. હિઝ હાઈનેસ મહારાણા ટ્રસ્ટી મંડળના ચેરમેન રહેશે જેમાં સ્થાનિક વિસ્તારના પ્રતિનિધિઓ અને બોમ્બે સરકારના પ્રતિનિધિઓનો સમાવેશ થશે." ઉપરોક્ત તારીખ ૧૨.૦૭.૧૯૪૯ નો પત્ર, જો અવલોકન કરવામાં આવે તો, કોઈપણ રીતે એવું જણાવતો નથી કે સરકાર મંદિર અને તેની મિલકતો પર સરકારી મિલકત તરીકે દાવો કરી રહી હતી જે રીતે જંગલની જમીનના સંબંધમાં દાવો કરવામાં આવ્યો હતો અને વાસ્તવમાં સરકારે મંદિર અને તેની મિલકતોને મહારાણાની ખાનગી મિલકત તરીકે સ્વીકારી હતી, પરંતુ એ શરત સાથે કે મંદિરનો વહીવટ કરવા માટે એક ટ્રસ્ટ રહેશે અને ટ્રસ્ટી મંડળના ચેરમેન મહારાણા રહેશે. મહારાણાએ, તારીખ ૧૬.૦૮.૧૯૪૯ ના પત્ર (એક્ઝિબિટ ૧૨૨) દ્વારા તારીખ

૧૨.૦૭.૧૯૪૯ ના ઉપરોક્ત પત્રનો જવાબ આપતાં જણાવ્યું હતું કે યાદી B માં ગણાવેલ મિલકતોના સંબંધમાં, મહારાણાના પિતા અન્ય વસ્તુઓ સાથે, સ્ટેટ મિનિસ્ટ્રી સાથે તે બાબત હાથ ધરવાના હતા અને પરિણામ સમય જતાં જણાવવામાં આવશે. મહારાણાએ ત્યારબાદ બોમ્બે સરકારના ચીફ સેક્રેટરી શ્રી એમ.ડી. ભટ્ટને તારીખ ૧૮.૦૨.૧૯૫૦ નો પત્ર (એકિઝબિટ ૧૨૩) પાઠવીને યાદી B માં દર્શાવ્યા મુજબ અંબાજી મંદિર અને તેની મિલકતોના સંબંધમાં બોમ્બે સરકાર દ્વારા મૂકવામાં આવેલી વ્યવસ્થાનો સ્વીકાર કરવા બદલ ખેદ વ્યક્ત કર્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે મંદિર અને તેની મિલકતોને મહારાણાની ખાનગી મિલકતો તરીકે ગણવામાં આવે અને રાજ્યની સ્થાપના થઈ ત્યારથી ભૂતકાળમાં કરવામાં આવતું હતું તેમ દાંતા રાજ્યના શાસકોના વંશ દ્વારા જ તેનો વહીવટ કરવો જરૂરી છે. ઉપરોક્ત પત્ર અને મહારાણા દ્વારા કરવામાં આવેલી વિનંતીના જવાબમાં, બોમ્બે રાજ્યના ચીફ સેક્રેટરીએ તારીખ ૨૭.૦૩.૧૯૫૦ નો પત્ર (એકિઝબિટ ૧૨૪) પાઠવીને યાદીની નોંધમાં કલ્પના કર્યા મુજબ ટ્રસ્ટ બનાવવાનો આગ્રહ રાખ્યો હતો અને મંદિર સાથે જોડાયેલી મિલકતોની યાદી પૂરી પાડવા વિનંતી કરી હતી. મહારાણાએ ત્યારબાદ તારીખ ૨૭.૦૩.૧૯૫૦ ના પત્રમાં લેવાયેલા વલણને સ્વીકારવાનો ઇનકાર કર્યો હતો અને આ સંબંધમાં, તારીખ ૩૧.૦૫.૧૯૫૦ નો પત્ર (એકિઝબિટ ૧૨૫) પાઠવ્યો હતો. ત્યારબાદ, મહારાણા દ્વારા બોમ્બે રાજ્યના ચીફ સેક્રેટરી શ્રી એમ.ડી. ભટ્ટને તારીખ ૧૬.૦૭.૧૯૫૦ ના રોજ બીજો પત્ર (એકિઝબિટ ૧૨૬) પાઠવવામાં આવ્યો હતો જેમાં સ્પષ્ટતા કરવામાં આવી હતી કે સરકારે ક્યારેય મંદિર અને તેની મિલકતો પર સરકારી મિલકતો તરીકે દાવો કર્યો નથી અને તેથી, સરકાર એ નક્કી કરી શકે નહીં કે મંદિર અને તેની મિલકતોનો વહીવટ કરવા માટે ટ્રસ્ટ બનાવી શકાય કે કેમ અને એ હકીકત કે સરકાર મહારાણાને વહીવટ સાથે સાંકળવા માંગતી હતી તે સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે મંદિર અને તેની મિલકતો મહારાણાની હતી અને મહારાણા પોતાની ખાનગી મિલકત તરીકે મંદિર

અને તેની મિલકતોની સંભાળ રાખતા અને વહીવટ કરતા આવ્યા છે. ત્યારબાદ, મહારાણાએ ડોમિનિયન ઓફ ઈન્ડિયા સાથે પણ પત્રવ્યવહાર કર્યો હતો અને આ સંબંધમાં, સ્ટેટ મિનિસ્ટ્રીના સેક્રેટરી શ્રી બુચ દ્વારા મહારાણાને તારીખ ૦૭.૦૪.૧૯૫૧ નો પત્ર (એક્ઝિબિટ ૧૨૭) પાઠવવામાં આવ્યો હતો જ્યાં ફરીથી, મંદિર/તેની મિલકતોને સરકારી મિલકત તરીકે ગણવામાં આવતી હોવાનો કોઈ ઉલ્લેખ ન હતો. તારીખ ૦૭.૦૪.૧૯૫૧ ના પત્ર પરથી જ તે સમજી શકાય છે. જે સુસંગત છે તે એ હકીકત પણ છે કે ભારત સરકાર વતી તારીખ ૦૭.૦૪.૧૯૫૧ ના પત્રના લેખકે જણાવ્યું હતું કે "બીજી બાજુ તે એક ધાર્મિક સંસ્થા છે અને તેથી બોમ્બે સરકારે એક ટ્રસ્ટની રચના કરીને તેના વહીવટ માટે વ્યવસ્થા કરવાની રહેશે". "આપની નામોદારની વિશિષ્ટ સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને અમે મંદિર સાથે તમારું જોડાણ જાળવી રાખવા આતુર છીએ અને આ જ વિચારણાથી પ્રેરિત થઈને અમે આપની નામોદાર ટ્રસ્ટી મંડળના ચેરમેન હોવા જોઈએ એવો પ્રસ્તાવ મૂક્યો હતો."

"છેવટે, મારે એ કહેવું છે કે ઉપલબ્ધ પુરાવાઓ દર્શાવે છે કે મંદિરની મિલકતોની સંભાળ આપની નામોદાર દ્વારા વ્યવસ્થાપક અથવા સંરક્ષક તરીકે રાખવામાં આવી હતી, માલિક તરીકે નહીં..."

ત્યારબાદ મહારાણા દ્વારા ભારત સરકારના સ્ટેટ મિનિસ્ટર શ્રી એચ. ગોપાલસ્વામી અચ્યંગારને તારીખ ૦૯.૦૫.૧૯૫૧ નો બીજો પત્ર (એક્ઝિબિટ ૧૨૮) આ બાબતને વધુ આગળ ન વધારવાની વિનંતી સાથે પાઠવવામાં આવ્યો હતો. તેનો જવાબ ભારત સરકારના સ્ટેટ મિનિસ્ટ્રીના શ્રી એન.એમ. બુચ તરફથી તારીખ ૨૬.૦૫.૧૯૫૧ ના પત્ર દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે મહારાણાને પ્રસ્તાવિત ટ્રસ્ટ સાથે ટ્રસ્ટી મંડળના ચેરમેન તરીકે સાંકળવામાં આવે તે યોગ્ય રહેશે અન્યથા આ બાબતે જીવનના સામાન્ય કાયદા અનુસાર કાર્યવાહી કરવામાં આવશે. ત્યારબાદ ચર્ચાઓ થઈ જે નિર્ણયક ન હતી અને

મહારાણા પર નિર્ણય ઠોકી બેસાડવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો અને આ સંબંધમાં, વિલીનીકરણ કરારમાં જોગવાઈ કર્યા મુજબ પક્ષકારો વચ્ચે મધ્યસ્થતા કરવા માટે વ્યક્તિની નિમણૂક કરવાને બદલે મંદિર અને તેની મિલકતોનો કબ્જો લેવાની ધમકી આપતો તારીખ ૨૬.૧૨.૧૯૫૨ નો પત્ર (એકિઝબિટ ૧૩૨) પાઠવવામાં આવ્યો હતો.

પક્ષકારો વચ્ચે પત્રવ્યવહારની શ્રેણી આગળ વધી હતી જે રેકૉર્ડનો ભાગ છે અર્થાત્ તારીખ ૦૨.૦૧.૧૯૫૩ નો પત્ર (એકિઝબિટ ૧૩૪), તારીખ ૦૨.૦૧.૧૯૫૩ નો પત્ર (એકિઝબિટ ૧૩૫), તારીખ ૨૧.૦૧.૧૯૫૩ નો પત્ર (એકિઝબિટ ૧૩૬), તારીખ ૨૧.૦૧.૧૯૫૩ નો પત્ર (એકિઝબિટ ૧૩૭), તારીખ ૨૭.૦૧.૧૯૫૩ નો પત્ર (એકિઝબિટ ૧૩૮), તારીખ ૧૭.૦૩.૧૯૫૩ નો પત્ર (એકિઝબિટ ૧૩૯), તારીખ ૦૯.૦૪.૧૯૫૩ નો પત્ર (એકિઝબિટ ૧૪૦), તારીખ ૧૯.૦૫.૧૯૫૩ નો પત્ર (એકિઝબિટ ૧૪૧), તારીખ ૨૫.૦૫.૧૯૫૩ નો પત્ર (એકિઝબિટ ૧૪૨). પક્ષકારો વચ્ચેની ચર્ચાઓનું કોઈ પરિણામ ન આવતાં, મહારાણાએ ભારતના રાષ્ટ્રપતિ મહોદયને તારીખ ૨૫.૦૫.૧૯૫૩ નો પત્ર (એકિઝબિટ ૧૪૨, પૃષ્ઠ ૫૪૬) પાઠવીને પ્રશ્નને નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટના અભિપ્રાય માટે મોકલવા વિનંતી કરી હતી. મહારાણાએ એવું પણ સૂચન કર્યું હતું કે બાબતને આર્બિટ્રેશનમાં મોકલવી જોઈએ, જોકે, એ આધારે તેને પણ ફગાવી દેવામાં આવ્યું હતું કે મિલકતોના સંબંધમાં યુનિયન સરકાર અને મહારાણા વચ્ચે કોઈ વિવાદ નથી, કારણ કે વિવાદ વિલીનીકરણ કરારમાંથી ઉદ્ભવ્યો ન હતો અને મંદિર અને તેની મિલકતો પર ક્યારેય રાજ્યની મિલકતો તરીકે દાવો કરવામાં આવ્યો ન હતો પરંતુ સરકાર તેનો વહીવટ કરવા માટે ટ્રસ્ટ બનાવવા માંગતી હતી.

(૪) પૂર્વગ્રહ રાખ્યા વિના, તારીખ ૦૭.૦૪.૧૯૫૧ ના પત્ર (એકિઝબિટ ૧૨૭) માં બોમ્બે સરકાર મારફતે ભારત સરકારે સ્પષ્ટપણે સ્વીકાર્યું છે કે

"છેવટે, મારે એ કહેવું છે કે ઉપલબ્ધ પુરાવાઓ દર્શાવે છે કે મંદિરની મિલકતોની સંભાળ આપની નામોદાર દ્વારા વ્યવસ્થાપક અથવા સંરક્ષક તરીકે રાખવામાં આવી હતી, માલિક તરીકે નહીં".

(૫) અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓને નામોદાર બોમ્બે હાઈકોર્ટ સમક્ષ મિલકતનો કબ્જો લેવાથી અથવા સદરહું મિલકતોના સંબંધમાં અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓના હકોમાં દખલગીરી કરવાથી રોકવાનો અને અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓને અબાધિત રીતે તેમના હકો ભોગવવા દેવાનો વગેરે હુકમ આપતા યોગ્ય નિર્દેશો માટે સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૯૧૫/૧૯૫૩ નામની રિટ અરજી દાખલ કરવાની ફરજ પડી હતી. સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૯૧૫/૧૯૫૩ નામની સદરહું રિટ અરજી તારીખ ૨૩.૦૩.૧૯૫૪ ના ચુકાદા (એક્ટિઝબિટ ૧૩૨) દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવી હતી, તેમાં અન્ય બાબતો સાથે એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે રાજ્યનો કેસ એવો છે કે જો તે ટ્રસ્ટ મિલકત હોય અને અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓનો મિલકતમાં કોઈ હક કે રસ ન હોય અને રાજ્ય સાચું છે તેમ માની લઈએ, તો પણ દેશની સામાન્ય અદાલતોનો આશરો લીધા વિના નાગરિકને તેની મિલકતથી વંચિત કરવાનું રાજ્ય માટે ખુદ્દુ નથી અને પબ્લિક ટ્રસ્ટ એક્ટ હેઠળ પૂરતા સાધનો છે જેનો સરકાર ઉપયોગ કરી શકે છે અને નામોદાર બોમ્બે હાઈકોર્ટે અરજીનો વિષય બનેલી કોઈપણ મિલકતનો કબ્જો લેવાથી સામાવાળાઓને રોકતા નિર્દેશ સાથે અને અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓને તેમના દ્વારા કબ્જે કરાયેલી અને જેનો તેઓ કબ્જો ધરાવે છે તેવી કોઈપણ સદરહું મિલકતો પુનઃસ્થાપિત કરવાના વધુ નિર્દેશ સાથે અરજી મંજૂર કરી હતી.

(૬) બોમ્બે હાઈકોર્ટના તારીખ ૨૩.૦૩.૧૯૫૪ ના સદરહું ચુકાદા સામે યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા સિવિલ અપીલ નં. ૧૧૨/૧૯૫૪ કરવામાં આવી હતી જેમાં, તારીખ ૦૩.૧૨.૧૯૫૭ ના ચુકાદા દ્વારા અપીલ મંજૂર

કરવામાં આવી હતી. ચુકાદાનો ભાગ બનતા સુસંગત પાસાઓ નીચે મુજબ છે: નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

"વિચારણા માટે આવતી માત્ર એકમાત્ર અન્ય બાબત એ છે કે શું સરકાર અદાલતોનો આશરો લીધા વિના આ મિલકતોનો કબ્જો લઈ શકે છે. પરંતુ તે એવી બાબત નથી કે જેની આપણે અહીં વિચારણા કરી શકીએ. આ એક રિટ અરજી છે. તે સામાવાળા દ્વારા લાવવામાં આવી છે. તેમનો કોઈ હક હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું નથી અને તેમની અન્ય દલીલો નિષ્ફળ ગયા પછી તેઓ હવે માત્ર એટલો જ દાવો કરે છે કે ઓછામાં ઓછું તેમની પાસે કબ્જાનો હક છે. પરંતુ તે એવા પ્રકારનો હક નથી જેની રિટ અરજીમાં રજૂઆત કરી શકાય."

(૭) ઉપરોક્ત પાસાઓનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા સદરહું તારીખ ૦૩.૧૨.૧૯૫૭ ના ચુકાદામાં કરાયેલા અવલોકનો રિટ અરજીમાં અપીલકર્તા/તેમના પુરોગામીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી પ્રાર્થનાઓના પ્રકાશમાં નક્કી કરવામાં આવ્યા હતા જે ફગાવી દેવામાં આવી હતી.

(૮) ટ્રસ્ટની રચના અને તેની ટકાઉપણાનો મુદ્દો ક્યારેય એવો મુદ્દો ન હતો જે નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવ્યો હોય અથવા નિર્ણય કરવામાં આવ્યો હોય. વાસ્તવમાં, નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટે સ્પષ્ટ કર્યું હતું કે કબ્જાના હકના પાસાને રિટ અરજીમાં રજૂ કરી શકાય નહીં, જેનો અર્થ એ થાય કે અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓએ યોગ્ય મંચ સમક્ષ આ સંબંધમાં યોગ્ય કાર્યવાહી કરવાની જરૂર છે.

(૯) જ્યાં સુધી હાલની કાર્યવાહીમાં રેસ જ્યુડિકેટા લાગુ પડવાના પાસાનો સંબંધ છે, નીચલી સત્તાવાળાઓએ રેસ જ્યુડિકેટાના આધારે અપીલકર્તા/તેમના પુરોગામીઓની દલીલોને નકારી કાઢીને પોતાને સંપૂર્ણપણે ગેરમાર્ગે દોર્યા છે. રેસ જ્યુડિકેટાનો સિદ્ધાંત હાલના હકીકતો અને સંજોગોના સમૂહમાં સ્પષ્ટપણે લાગુ પડતો નથી, ખાસ કરીને જ્યારે

હાલની કાર્યવાહીમાં સંકળાયેલો મુદ્દો બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ ની જોગવાઈઓ હેઠળ હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસના સંબંધમાં છે અને ટ્રસ્ટની રચના વ્યાજબી, કાયદેસર અને યોગ્ય છે કે કેમ તે અંગેનો છે. નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટે પોતે જ જ્યારે જણાવ્યું હોય કે અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓના હક પર રિટ અરજીમાં વિચાર કરી શકાય નહીં, ત્યારે નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા મુદ્દો બંધ થઈ ગયો હોવાના આધારે અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની દલીલોને ફગાવી શકાય નહીં.

(૧૦) બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ ની કલમ ૧૯ હેઠળ વર્ષ ૧૯૬૧ માં ડેપ્યુટી કલેક્ટર દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસથી જ ટ્રસ્ટની રચના અને તે યોગ્ય છે કે નહીં તે રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ સાહિત્યના આધારે ધ્યાનમાં લેવું જરૂરી છે અને રેસ જ્યુડિકેટના આધારે નહીં. નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા અમુક અવલોકનો કેસની હકીકતોમાં કરવામાં આવ્યા છે જે નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ દલીલ કરવામાં આવી હતી જે મંદિર અને તેની મિલકતોનો બળજબરીપૂર્વક કબ્જો લેવામાં સરકારના વર્તનના સંબંધમાં હતી અને ટ્રસ્ટ જાહેર ટ્રસ્ટ છે કે નહીં તેને ન્યાયી ઠેરવવા માટે બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ ની જોગવાઈઓ તેમજ રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ દસ્તાવેજોનું પાલન જરૂરી હોય તેમ ટ્રસ્ટની રચના કાયદેસર કે ગેરકાયદેસર હોવાનો નિર્ણય કરવા માટેના સિદ્ધાંતો અલગ હોવાથી મંદિર અને તેની મિલકતોનો વહીવટ કરવા માટે ટ્રસ્ટની નોંધણીના પાસા પર તેનો કોઈ પ્રભાવ પડતો નથી, જે પુરાવાની જવાબદારી અત્રેના સામાવાળા દ્વારા નિભાવવાની હતી જેઓ તેને નિભાવવામાં બૂરી રીતે નિષ્ફળ ગયા છે અને કમનસીબે, નીચલી સત્તાવાળાઓએ સદરહું પાસાની ઉપેક્ષા કરી છે.

(૧૧) નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા અને નિર્ણિત કરાયેલા મુદ્દાઓ એવા મુદ્દાઓ છે જે હાલની કાર્યવાહીમાં સીધી કે નાણાકીય રીતે સંકળાયેલા નથી અને તેને નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા

નિર્ણિત કરાયેલા મુદ્દાઓના ગોણ કે આકસ્મિક તરીકે ગણી શકાય અને તેથી, નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટનો નિર્ણય હાલની કાર્યવાહીમાં અથવા તે બાબતે અન્ય મંચોમાં પક્ષકારો વચ્ચે પેઢિંગ હોય તેવી અન્ય કાર્યવાહીમાં રેસ જ્યુડિકેટ તરીકે કામ કરશે નહીં.

(૧૨) ડોમિનિયન ઓફ ઈન્ડિયાએ તમામ પત્રવ્યવહારમાં ક્યારેય એવું જણાવ્યું નથી કે મંદિર અને તેની મિલકતો સરકારી મિલકતો હતી અને જે કંઈ જણાવવામાં આવ્યું હતું તે એ હતું કે મંદિરના કામકાજને નિયંત્રિત કરવા માટે ટ્રસ્ટની રચના કરવી જરૂરી હતી. જાહેર મિલકત કે સરકારી મિલકત હોય તેવી મિલકતમાં સરકાર ટ્રસ્ટ બનાવી શકે કે કેમ તેનો નિર્ણય બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ ની જોગવાઈઓ સિવાય અન્ય કોઈ કાર્યવાહીમાં કરી શકાય નહીં અને તેથી પણ અપીલકર્તા/તેમના પુરોગામીઓને રેસ જ્યુડિકેટના આધારે બહાર કરી શકાય નહીં.

(૧૩) જો કલમ ૩૬૩ બાધ તરીકે કામ કરતી હોય, તો તે કિસ્સામાં, નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદાને કલમ ૩૬૩ ના પાસાના પ્રકાશમાં ધ્યાનમાં લેવો જરૂરી છે જ્યાં સંધિઓ અને કરારો વગેરેમાંથી ઉદ્ભવતા વિવાદોમાં અદાલતો દ્વારા દખલગીરી કરવા પર બાધ છે અને બોમ્બે હાઈકોર્ટના ચુકાદાને રદ કરતી વખતે નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા કરાયેલા અવલોકનો ધ્યાનમાં લઈ શકાય નહીં કારણ કે તે ઓબિટર ડિક્ટાના ક્ષેત્રમાં છે અને તેથી પણ, રેસ જ્યુડિકેટની સો-કોલ્ડ લાગુ પડવાની ક્ષમતા વિચારણા વગરની છે.

(૧૪) નામોદાર બોમ્બે હાઈકોર્ટ સમક્ષ અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ દ્વારા માગવામાં આવેલી પ્રાર્થનાઓ અને રાહતો સંપૂર્ણપણે અલગ છે અને અત્રેના સામાવાળાની વિનંતી પર ટ્રસ્ટની રચનાના સંબંધમાં ચાલતી હાલની કાર્યવાહીમાં સીધી કે સમાન નથી.

(૧૫) અપીલકર્તા/તેમના પુરોગામીઓની નમ્ર રજૂઆતમાં, નીચલી સત્તાવાળાઓએ રેસ જ્યુડિકેટની જોગવાઈઓને લાગુ કરવામાં સંપૂર્ણપણે

ભૂલ કરી છે, ખાસ કરીને જ્યારે બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ હેઠળ, સામાવાળા અરજદાર હતા જેઓ ટ્રસ્ટની નોંધણી કરાવવા માંગતા હતા અને અપીલકર્તા/તેમના પુરોગામીઓની એવી રજૂઆત હતી કે ટ્રસ્ટની નોંધણી થઈ શકી ન હોત જે માટે મહત્વના પુરાવા રેકૉર્ડ પર મૂકવામાં આવ્યા છે અને પક્ષકારો દ્વારા આપવામાં આવેલા પુરાવા મુજબ તેનો નિર્ણય કરવાનો રહે છે. વધુમાં, નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટે યોગ્ય મંચ સમક્ષ ફરિયાદો રજૂ કરવાનો અપીલકર્તા/ તેમના પુરોગામીઓનો હક ખુલ્લો રાખ્યો છે કારણ કે વિવાદિત હકીકતો પર રિટ અરજીમાં વિચાર કરી શકાય નહીં જે વિવાદિત હકીકતો માટે પુરાવા આપવાની જરૂર છે. તેથી, વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ સહિત નીચલી સત્તાવાળાઓના આક્ષેપિત હુકમો/ચુકાદાઓ રદ કરવા પાત્ર છે.

તારીખ ૨૯.૦૯.૧૯૪૮ નો ફરમાન (એકિઝબિટ ૪૦૯) એ કાયદાની ઔપચારિક જાહેરાત છે અને તેને ધ્યાનમાં રાખીને દાંતાના મહારાણા, ધામ મંદિર અને તેની મિલકતોના માલિક છે:

૧૨. પૂર્વ દાંતા રાજ્યની તમામ સત્તા માત્ર તત્કાલીન શાસકમાં જ સંપૂર્ણપણે નિહિત હતી. દાંતા રાજ્યમાં કોઈ બંધારણ ન હતું. તત્કાલીન મહારાણાના મૌખિક હુકમો દાંતા રાજ્યનો કાયદો ગણવામાં આવતા હતા. હાલના અપીલકર્તાના પુરોગામી કે જેઓ તત્કાલીન દાંતા રાજ્યના મહારાણા હતા તેમના દ્વારા જાહેર કરવામાં આવેલ તારીખ ૨૯.૦૯.૧૯૪૮ નો ફરમાન (એકિઝબિટ ૪૦૯) ભારતના બંધારણની કલમ ૩૬૬ ના ખંડ ૧૦ હેઠળ હયાત કાયદો છે અને ભારતના બંધારણની કલમ ૩૭૨ હેઠળ જોગવાઈ કર્યા મુજબ સક્ષમ ધારાસભા અથવા અન્ય સક્ષમ સત્તાધિકારી દ્વારા ફેરફાર કે રદ કરવામાં ન આવે અથવા સુધારો કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી આજદિન સુધી અમલમાં ચાલુ રહે છે. તારીખ ૨૯.૦૯.૧૯૪૮ નો ફરમાન એ ગ્રાન્ટ કે કરાર નથી પરંતુ કાયદાની ઔપચારિક જાહેરાત છે, જે અસ્તિત્વમાં રહેલા હકો જાહેર કરે છે અને

આચારસંહિતા ઘડે છે અને આ તારીખ સુધી અમલમાં ચાલુ છે. તારીખ ૨૯.૦૯.૧૯૪૮ નો ફરમાન એ કાયદો છે અને તેને ધ્યાનમાં રાખીને દાંતાના મહારાણા, ધામ મંદિર અને તેની મિલકતોના માલિક છે. સદરહું ફરમાનની નકલ પૂર્વ દાંતા રાજ્યના મહેસૂલ વિભાગને મોકલવામાં આવી હતી અને તેનો પુરાવો કલેક્ટર કચેરી તરફથી હાલના અપીલકર્તાના પુરોગામીને સંબોધીને ઇશ્યૂ કરાયેલ તારીખ ૧૮.૦૭.૧૯૬૦ ના પત્ર પરથી મળી શકે છે. સદરહું ફરમાન પુરાવામાં સાબિત થયો છે અને નીચલી સત્તાવાળાઓના રેકૉર્ડનો ભાગ છે. સદરહું ફરમાનની સંપૂર્ણપણે ઉપેક્ષા કરવામાં આવી છે અથવા અપ્રસંગત બાબતોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવી છે અને ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ સહિતની નીચલી સત્તાવાળાઓએ તેને યોગ્ય રીતે ધ્યાનમાં લીધું નથી અને તેને ફગાવી દીધું છે. નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટે તિલકાયત શ્રી ગોવિંદલાલજી મહારાજ વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન અને અન્ય ના કેસમાં, જે એઆઈઆર ૧૯૬૩ એસસી ૧૬૩૮ માં રિપોર્ટ થયેલ છે, તારીખ ૨૧.૦૧.૧૯૬૩ ના રોજ તેનો ચુકાદો આપ્યો હતો, જેમાં, નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટે ૩૧.૧૨.૧૯૩૪ ના રોજ ઉદયપુરના મહારાણા દ્વારા જારી કરાયેલા ફરમાન પર ખાસ આધાર રાખ્યો હતો અને દેશનો કાયદો હોવાના નાતે ફરમાનની અસરોની પ્રશંસા કરી હતી કારણ કે તે ઉદયપુરના મહારાણા દ્વારા જારી કરવામાં આવ્યો હતો જેઓ સંપૂર્ણ રાજા હતા જેમાં રાજ્યની તમામ ધારાસભીય, ન્યાયિક અને કારોબારી સત્તાઓ નિહિત હતી. નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટે દર્શાવ્યા મુજબ નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટે દ્વારા પસાર કરાયેલા ચુકાદામાં અન્ય કેટલાક અવલોકનો પર આધાર રાખીને વધુમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે આવા શાસક દ્વારા જારી કરાયેલા કોઈપણ હુકમને કાયદાનું બળ છે અને તેનાથી અસરગ્રસ્ત પક્ષકારોના હકોનું શાસન થતું હતું. ભારતના બંધારણની કલમ ૩૭૨ વર્તમાન કાયદાઓ અમલમાં ચાલુ રાખવા અને તેમના અનુકૂલન માટેની જોગવાઈ કરે છે અને વધુ જોગવાઈ કરે છે કે બંધારણના પ્રારંભના તુરંત પહેલાં ભારતના પ્રદેશમાં અમલમાં રહેલા તમામ કાયદાઓ સક્ષમ

ધારાસભા અથવા સત્તાધિકારી દ્વારા તેમાં ફેરફાર કે રદ કરવામાં ન આવે અથવા સુધારો કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી અમલમાં ચાલુ રહેશે. અમલમાં રહેલા કાયદા પદમાં વૈધાનિક કાયદો અને કાયદાનું બળ ધરાવતી રૂઢિ કે વપરાશ તેમજ સામાન્ય કાયદા નો પણ સમાવેશ થાય છે. પ્રશ્ન હેઠળનો ફરમાન ભારતના બંધારણ અમલમાં આવ્યું તે પહેલાં મહારાણા દ્વારા જારી કરવામાં આવ્યો હતો અને તેને સદરહું કલમ ૩૭૨ દ્વારા રક્ષણ મળે છે અને તે કાયદાકીય અધિનિયમના સ્વરૂપમાં છે અને દેશના કાયદાના સ્વરૂપમાં પણ છે અને ભારતના બંધારણની કલમ ૧૩(૩)(એ) ની રોશનીમાં તેને અવગણી શકાય નહીં. સદરહું ફરમાનને કોઈપણ કાર્યવાહી દ્વારા ગેરકાયદેસર જાહેર કરવામાં આવ્યો નથી કે રદ કરવામાં આવ્યો નથી અથવા નિરસ્ત કરવામાં આવ્યો નથી અને આજે પણ કાયદાકીય રીતે માન્ય છે અને એકિઝબિટ ૪૦૮ ની નીચે સ્વર્ગસ્થ મહારાણા ભવાની સિંહજીના સદરહું ફરમાનને અવગણી શકાયો ન હોત કારણ કે તે તત્કાલીન સાર્વભૌમ શાસકનો કાયદો હતો અને તેણે ધામ અને તેની સાથે સંકળાયેલી મિલકતોને દાંતાના મહારાણાની ખાનગી મિલકતો તરીકે જાહેર કરી હતી. તે કદાચ આશ્ચર્યજનક છે કે સદરહું ફરમાનને એ આધારે ઇરાદાપૂર્વક અવગણવામાં આવ્યો છે કે નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ તે રજૂ કરવામાં આવ્યો ન હતો અને કન્સ્ટ્રિક્ટવ રેસ જ્યુડિકેટાથી પીડાતો હતો. કન્સ્ટ્રિક્ટવ રેસ જ્યુડિકેટાનું પાસું એ હકીકતમાં ચિત્રમાં આવતું નથી કે જાહેર કે ખાનગી ટ્રસ્ટના પાસાનો નિર્ણય કરી શકે તેવી એકમાત્ર સત્તા બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ હેઠળની સત્તાવાળાઓ છે અને નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષનો મુદ્દો સરકાર દ્વારા મંદિર અને તેની મિલકતોનો બળજબરીથી કબ્જો લેવાના સંબંધમાં હતો અને માલિકી અથવા ટ્રસ્ટ ખાનગી છે કે જાહેર તેના પાસાના સંબંધમાં ન હતો અને તેથી, રેસ જ્યુડિકેટાનો કોઈ બાધ હોઈ શકે નહીં કારણ કે નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટનો નિર્ણય એ આધારે હતો કે બોમ્બે હાઈકોર્ટનો ચુકાદો અધિકારક્ષેત્ર વગરનો હતો અને વિશિષ્ટ હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં લેતા તેને ગ્રાહ્ય રાખી

શકાયો ન હોત અને ખાસ કરીને જ્યારે, નામોદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા કરાયેલા પાસાઓ અને અવલોકનો મુદ્દાને આકસ્મિક હતા અને રેસ જ્યુડિકેટા અને કન્સ્ટ્રિક્ટિવ રેસ જ્યુડિકેટા તરીકે કામ કરશે નહીં. ક્ષુદ્રક આધારો પર, ફરમાનને અવગણવામાં આવ્યો છે જે કાયદાકીય રીતે અટકાવાય તેવો ન હતો અને તેથી પણ, ઉપર જણાવ્યા મુજબની હદ સુધી નીચલી સત્તાવાળાઓના નિર્ણયને બહાલ રાખતો નામોદાર ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટનો આક્ષેપિત ચુકાદો ગેરકાયદેસર અને અસંગત છે.

પુરાવાની જવાબદારી અને કલમ ૧૯ હેઠળ ટ્રસ્ટ અસ્તિત્વમાં છે કે કેમ તે પાસું સામાવાળા દ્વારા નિભાવવામાં આવ્યું નથી.

પ્રશ્ન હેઠળની મિલકત અર્થાત્ મંદિર અને તેની મિલકતો જાહેર મંદિર છે અથવા જાહેર ધાર્મિક ટ્રસ્ટના સ્વરૂપમાં છે, જેના માટે બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ હેઠળ જાહેર ટ્રસ્ટની નોંધણી કરાવવી જરૂરી છે તે સાબિત કરવાની પુરાવાની જવાબદારી સામાવાળા ટ્રસ્ટ દ્વારા નિભાવવામાં આવી નથી. તદ્દન વિપરીત રીતે, સદરહું મંદિર અને તેની મિલકતો ખાનગી મિલકતો છે અને જાહેર સ્વરૂપ ધરાવતી નથી તે સાબિત કરવાની પુરાવાની જવાબદારી અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામી દ્વારા યોગ્ય રીતે નિભાવવામાં આવી છે. બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ ની કલમ ૧૯ હેઠળ, બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ ની કલમ ૧૯ ના સંદર્ભમાં ટ્રસ્ટ અસ્તિત્વમાં છે કે કેમ તે પ્રથમ પ્રારંભિક મુદ્દો નક્કી કરવામાં આવ્યો નથી અને/અથવા સામાવાળા ટ્રસ્ટ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે કે ટ્રસ્ટ અસ્તિત્વમાં છે. ડોમિનિયન ઓફ ઈન્ડિયા સાથે દાંતા રાજ્યના વિલીનીકરણ પહેલાં ક્યારેય ટ્રસ્ટ અસ્તિત્વમાં હતું અથવા વિલીનીકરણ પછી ટ્રસ્ટ અસ્તિત્વમાં આવ્યું તે દર્શાવવા માટે રેકૉર્ડ પર કોઈ પુરાવા નથી. સામાવાળા આ સંબંધમાં પુરાવા આપવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે.

જનતા દ્વારા હક તરીકે મંદિરની મુલાકાત લેવાનું પાસું મંદિરને જાહેર સ્વરૂપ આપે છે.

નમ્રતાપૂર્વક રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ અને સત્તાવાળાઓ એવા નિષ્કર્ષ પર આવવામાં સંપૂર્ણપણે નિષ્ફળ ગયા છે કે સામાન્ય જનતા હક તરીકે મંદિરની મુલાકાત લેતી હતી અને તેથી, મંદિર જાહેર મંદિર હતું અને ખાનગી મંદિર ન હતું. નીચલી સત્તાવાળાઓ તેમજ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે વિપુલ પ્રમાણમાં પુરાવાના રેકૉર્ડને ફગાવીને અને ખાસ કરીને નીચેના પાસાઓના સંબંધમાં સંપૂર્ણપણે ભૂલ કરી છે:

(એ) મંદિર અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની માલિકીનું હતું.

(બી) અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ યાત્રાળુઓ પાસેથી મુંડકાવેરો જેવા વેરા ઉઘરાવતા હતા અને અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ જનતાના સભ્યોને સમયાંતરે નક્કી કરેલા સમયે અને શરતો હેઠળ મંદિરમાં પૂજા કરવાની અને જનતાના કોઈપણ સભ્યોને મૂર્તિની પૂજા કરવાથી બાકાત રાખવાની મંજૂરી આપતા હતા.

(સી) અપીલકર્તા/તેમના પુરોગામી વંશપરંપરાગત હક તરીકે નવરાત્રિના દસ દિવસે પૂજા કરવા માટે હકદાર હતા.

(ડી) અવિવાદિત હકીકત એ છે કે મંદિર અને તેની મિલકતોનો સમગ્ર વહીવટ અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓના નિયંત્રણ હેઠળ હતો અને અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ સાથે પત્રવ્યવહાર કરતી વખતે ડોમિનિયન ઓફ ઈન્ડિયાના અધિકારીઓ દ્વારા તેની કબૂલાત કરવામાં આવી છે. એ જ હકીકત કે ડોમિનિયન ઓફ ઈન્ડિયાના સંબંધિત અધિકારીએ તમામ પત્રવ્યવહારમાં એ હકીકતનો સ્વીકાર કર્યો છે કે મંદિરનો વહીવટ અપીલકર્તા/તેમના પુરોગામીઓના હાથમાં હતો જે અવિવાદિત હકીકત છે.

(ઈ) દેવી અંબા ભવાની માતા અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓના કુળદેવી છે અને અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓએ વર્ષ ૧૧૩૬ માં શ્રી અંબાજીના મંદિરની પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરી હતી અને નિર્માણ કર્યું હતું.

(એફ) અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓએ અંબાજીના કેટલાક ગામો અને નગરો અલગ રાખ્યા હતા અને મંદિરની જાળવણી અને નિભાવ માટે ગ્રાન્ટ આપી હતી.

(જી) ડોમિનિયન ઓફ ઈન્ડિયાનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા શ્રી એમ.ડી. ભટ્ટના તારીખ ૧૨.૦૭.૧૯૪૯ ના પત્રમાં મંદિર અને તેની મિલકતોની માલિકી અંગેના અપીલકર્તા/તેમના પુરોગામીઓના દાવાને ડોમિનિયન ઓફ ઈન્ડિયાએ સ્વીકાર્યો હતો (એક્ઝિબિટ ૧૨૧, પૃષ્ઠ ૫૧૬).

(એચ) એક્ઝિબિટ ૧૨૧, ૧૨૯ અને ૧૦૩ વાળા વિશિષ્ટ ચિહ્નિત દસ્તાવેજો અને એ હકીકત કે મંદિર અને તેની મિલકતોની ચાદી સાથે જોડવામાં આવેલી નોંધ પર ડોમિનિયન ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા દાવો કરવામાં આવ્યો ન હતો પરંતુ સદરહું મંદિર અને તેની મિલકતોનું ટ્રસ્ટ બનાવવાનું સૂચન કરવામાં આવ્યું હતું.

(૧) આંક ૧૦૩ તેના બિડાણો સાથે, ડ્રાફ્ટ ટ્રસ્ટ ડીડે અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની મંદિર અને તેની મિલકતોના વારસાગત કસ્ટોડિયન, મેનેજર અને શિબૈત તરીકેની સ્થિતિનો સ્વીકાર કર્યો હતો.

(જે) રાજ્ય દ્વારા મંદિર અને તેની સાથે જોડાયેલી મિલકતોનો કબજો લેવાનું પાસું સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે તે અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓના કબજામાં હતી.

(કે) વિષયવસ્તુની મિલકતોના અધિકારો મર્જર કરાર પછી પણ અકબંધ રહ્યા હતા અને નાબૂદ થયા ન હતા.

(એલ) રેકૉર્ડ પરની સ્વીકૃત હકીકત કે અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓને મંદિરમાં પૂજા કરવાનો વારસાગત અધિકાર હતો જે પૂરતા રેકૉર્ડ અને દસ્તાવેજ પુરાવા પર આધારિત હતો.

(એમ) શિબૈત તરીકે અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓના દાવાઓ અથવા મિલકત અને મંદિર એક પબ્લિક ટ્રસ્ટ હોવાના પાસા પર માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા ક્યારેય નિર્ણય લેવામાં આવ્યો ન હતો.

(એન) અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ મંદિરના માલિકો હોવાના અને દેવતાની સ્થાપના કરી હોવાના અને સદર દેવતા અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓના કુળદેવતા હોવાના અને તેની પૂજા મહારાણાઓ દ્વારા પેઢી દર પેઢી સદીઓથી ચાલી આવતી હોવાના પાસાને દર્શાવતા રાસમાળા (આંક ૨૭૩), ઇમ્પીરીયલ ગેઝેટ અને બોમ્બે ગેઝેટીયર (આંક ૧૧૧) અને સેન્સસ ઓફ ઇન્ડિયાના રિપોર્ટ (આંક ૨૭૨) જેવા દસ્તાવેજોને અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની તરફેણમાં માલિકી અને ખાનગી મિલકતના પાસા પર નિર્ણય કરતી વખતે ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા નથી. અપીલકર્તા/તેમના પુરોગામીઓ દ્વારા મજબૂત અને વિશ્વસનીય પુરાવા રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા, જોકે, તેની સામે, સામાવાળા અને તેમના સાક્ષીઓએ માત્ર લોકવાયકા પર આધાર રાખ્યો છે. ઉપરોક્ત દસ્તાવેજો પૌરાણિક કથા નથી અને તે સરકારના પોતાના દસ્તાવેજો અને રેકૉર્ડનો ભાગ છે એટલે કે ઇમ્પીરીયલ ગેઝેટ અને બોમ્બે ગેઝેટીયર અને સદર દસ્તાવેજોને તેનો વિરોધાભાસ કરતા કોઈ નક્કર પુરાવા વિના અવગણવામાં આવ્યા છે.

(ઓ) આંક ૨૩૧/૧૦ પર રજૂ કરાયેલ સરપંચનું નિવેદન આઝાદી પછીનું છે અને તે પણ ૧૯૫૦ પછીનું છે અને તે એવા કોઈ તારણ તરફ દોરી જતું નથી કે મંદિર એક જાહેર મંદિર છે. ઉપર જણાવ્યા મુજબ, ૧૯૫૦ પછી યાત્રાળુઓમાં વધારો થયો તે હકીકત બિનમહત્વપૂર્ણ છે અને તે સદર મંદિર અને તેની મિલકતો અપીલકર્તા/તેમના પુરોગામીઓની ખાનગી મિલકતો હોવા અંગે અથવા તેનાથી વિપરીત જાહેર ધાર્મિક મંદિર હોવા અંગે અવિશ્વાસ કરવાનું કારણ બની શકે નહીં.

(પી) રેસ જ્યુડિકાટા અથવા કન્સ્ટ્રિક્ટવ રેસ જ્યુડિકાટા અથવા એસ્ટોપલના પાસાની અગાઉના ફકરામાં વિગતવાર ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

(ક્યુ) જાહેર મિલકત અથવા ખાનગી મિલકત સંબંધિત ટ્રસ્ટ અંગેના અને તેની બાબતના અથવા ટ્રસ્ટની રચનાના મુદ્દાઓ એવા મુદ્દાઓ છે જે બી.પી.ટી. એક્ટ હેઠળ સંબંધિત સત્તાધિકારીઓ દ્વારા નક્કી કરવાના હોય છે. જ્યારે માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટે ચુકાદો પસાર કર્યો, ત્યારે ટ્રસ્ટની નોંધણીનો મુદ્દો ચિત્રમાં પણ ન હતો. સત્તાધિકારીએ બી.પી.ટી. એક્ટની કલમ ૧૮, ૧૯ અને ૨૦ હેઠળ તપાસ કરવાની રહે છે જે માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવેલા મુદ્દાઓ કરતા સંપૂર્ણપણે અલગ છે. બોમ્બે હાઈકોર્ટ સમક્ષ અથવા માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષની કાર્યવાહીમાં સ્પષ્ટપણે અથવા સૂચિતાર્થ દ્વારા ટ્રસ્ટ અથવા તેની મિલકતોનું અસ્તિત્વ પણ કોઈ પ્રશ્ન તરીકે સંદર્ભિત ન હતો. આ સંબંધમાં, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૪૮૦ માં નોંધાયેલા બી. શમા રાવ વિ. યુનિયન ટેરીટરી ઓફ પોંડીચેરી ના કેસમાંના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપવામાં આવે છે, જેમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટે ઠરાવ્યું છે કે

"એ કહેવું ઘસાઈ ગયેલું છે કે નિર્ણય તેના તારણોને કારણે બંધનકર્તા નથી પરંતુ તેના રેશિયો અને તેમાં સ્થાપિત સિદ્ધાંતના સંબંધમાં છે." વધુમાં, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૭ ગુજ. ૧૫ માં નોંધાયેલા રમાણિકલાલ દ્વારકાદાસ મોદી વિ. મોહનલાલ લક્ષ્મીચંદ અને અન્ય ના કેસમાં, એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે "સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયને કાનૂન તરીકે વાંચવાનો નથી, કોર્ટનો નિર્ણય તે જે વાસ્તવમાં નક્કી કરે છે તેના માટે જ એક ઓથોરિટી છે."

(આર) સામાવાળાનો સમગ્ર કેસ રેસ જ્યુડિકાટા પર આધારિત છે જે માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટ (આંક ૨૭૯, પાના ૧૧૫૩-૧૧૬૯) ના

નિર્ણયના આધારે ખોટી રીતે લાગુ કરવામાં આવ્યો છે. જે હકીકત નજરઅંદાજ કરવામાં આવી છે તે એ છે કે માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટે ઉપરોક્ત ચુકાદાઓમાં એવું પણ અવલોકન કર્યું છે કે ભારતના બંધારણનો અનુચ્છેદ ૩૬૩ મર્જર કરારમાંથી ઉદ્ભવતા વિવાદના સંબંધમાં એક બાધ તરીકે કામ કરે છે. હાલનો વિવાદ મર્જર કરારમાંથી ઉદ્ભવતો વિવાદ નથી પરંતુ મિલકતની પ્રકૃતિના સંબંધમાં છે જ્યાં અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓને, પ્રશ્નવાળા મંદિર અને તેની મિલકતોના માલિકો, મેનેજરો અને શિબૈત તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા હોવા છતાં, સરકાર મંદિર અને તેની મિલકતોના વહીવટ અંગે ટ્રસ્ટની સ્થાપના કરવામાં રસ ધરાવતી હતી. માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષનો સમગ્ર વિવાદ અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ પાસેથી રાજ્ય દ્વારા મંદિર અને તેની મિલકતોનો બળજબરીથી કબજો લેવાની આશંકાનો હતો.

(એસ) એ સમજાતું નથી કે દસ્તાવેજી પુરાવાઓને કેવી રીતે અવગણી શકાય અને વિદ્વાન જિલ્લા અદાલત અને નીચલી સત્તાધિકારીઓ એવા તારણ પર કેવી રીતે પહોંચી શકે કે આર્યોમાં મૂર્તિપૂજા શરૂ કરવામાં આવી તે પહેલાં એક મંદિર અસ્તિત્વમાં આવ્યું હતું. સદર અવલોકન અને તારણ સંપૂર્ણપણે વિકૃત છે અને રેકૉર્ડ પરની કોઈપણ સામગ્રી વિનાનું અને નીચલી સત્તાધિકારીઓની કલ્પનાની ઉપજ છે. નીચલી સત્તાધિકારીઓ અને વધુ ખાસ કરીને વિદ્વાન જિલ્લા અદાલતે ગર્ભ દ્વારમાં પ્રવેશવા માટે પરવાનગી લેવાતી હોવાની હકીકત સ્વીકારી છે અને આવું સ્વીકાર્યા પછી, આશ્ચર્યજનક છે કે તેનાથી વિપરીત કોઈપણ સામગ્રી વિના, એવી વાહિયાત ધારણા પર કે ગર્ભ દ્વારની બહારથી દર્શન કરવા માટે પરવાનગીની જરૂર ન હતી અને સામાન્ય જનતા પરવાનગી વિના દર્શન કરતી હતી. અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓએ મંદિર અને તેની મિલકતોની જાળવણી માટે ગામો ફાળવ્યા હતા તે દર્શાવતી અન્ય સામગ્રીને પણ મગજનો ઉપયોગ કર્યા વિના અવગણવામાં આવી છે.

(ટી) અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની તરફેણમાં એક સ્પષ્ટ તારણ છે કે રેકૉર્ડ પરથી એવું ફલિત થાય છે કે અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ મંદિરમાં ધરાવવામાં આવતી તમામ ભેટો એકત્રિત કરી રહ્યા હતા જે દાંતાના અગાઉના રાજ્યના શાસકો તરીકેની તેમની ક્ષમતામાં કરવામાં આવતું હતું. આપું અવલોકન કર્યા પછી, માત્ર એટલું જ અનુમાન કાઢી શકાય કે સદર મિલકતનો વહીવટ, નિયંત્રણ અને માલિકી અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની હતી અને સદર સામગ્રીને એવી રીતે અવગણી શકાય નહીં જેવી રીતે અપીલકર્તા/તેમના પુરોગામીઓ દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે. તે પણ રેકૉર્ડ પર છે કે અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ દ્વારા મંદિર અને તેની મિલકતોની જાળવણી માટે ગામવાસીઓને ભેટ આપવામાં આવી હતી જે અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની તરફેણમાં રેકૉર્ડ પર પૂરતી સામગ્રી છે. અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ વિરુદ્ધ જે કંઈ પણ અનુમાનો કાઢવામાં આવ્યા છે તે "શક્યતા" ના ક્ષેત્રમાં છે અને કોઈપણ વિશ્વસનીય સામગ્રી પર આધારિત નથી.

અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ મંદિર અને તેની મિલકતોના મેનેજર અને શિબૈત અથવા વહીવટકર્તા હોવાનું પાસું.

(યુ) પૂર્વગ્રહ વિના, તે વિદ્વાન જિલ્લા અદાલત દ્વારા પણ એક સ્પષ્ટ સ્વીકૃતિ છે કે

(૧) દાંતાના શાસકને કસ્ટોડિયન અથવા મેનેજર તરીકે વર્ણવવામાં આવ્યા છે, જો માલિક ન હોય તો.

(૨) વિદ્વાન જિલ્લા અદાલતે એ પણ સ્વીકાર્યું છે કે અમદાવાદ કોર્ટમાં દાખલ કરવામાં આવેલા બે દાવાઓમાં, તત્કાલિન મહારાણા ભવાની સિંહજીએ પોતાને "મંદિરના વહીવટકર્તા" તરીકે વર્ણવ્યા હતા. હાઈકોર્ટે પણ એવું અવલોકન કર્યું હતું કે શાસક મંદિરના મેનેજર હતા અને તે

શાસક શાસક તરીકેની તેમની ક્ષમતામાં મંદિરના કસ્ટોડિયન અથવા મેનેજર હતા.

(૩) મંદિર જાહેર કે ખાનગી હોવાની હકીકત પુરાવાના આધારે જોવાની રહે છે અને મર્જર પછીની પરિસ્થિતિની કોઈપણ હકીકતના આધારે નહીં.

દેવતાની પૂજાના સંબંધમાં અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ અમુક અધિકારો ધરાવતા હોવાનું પાસું.

જ્યાં સુધી અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓનો સંબંધ છે, નીચલી સત્તાધિકારીઓ યોગ્ય રીતે એવા તારણ પર પહોંચી છે કે અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ પૂજા વગેરેના સંબંધમાં અમુક અધિકારો ભોગવી રહ્યા હતા જે ચાલી રહ્યા છે અને પેઢીઓથી વહેતા વારસાગત અધિકારો તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે અને તેને મર્જર પછી પણ માન્યતા આપવામાં આવી છે અને તે નવરાત્રીના ૮મા દિવસે પૂજા કરવાના અને હવન કરવાના અને મંદિર દેવી સમક્ષ ચામર ફરકાવવાના અને તે જોવામાં કે પૂજા દરમિયાન અને દેવીને સેવા પ્રદાન કરતી વખતે, ચાત્રાણુઓને મંદિરના પરિસરમાંથી બહાર રખાય છે અથવા બાકાત રખાય છે તેના અધિકારને લગતા છે. ઉપરોક્ત અધિકાર એક વારસાગત અધિકાર હોવાના પાસાને જોઈન્ટ ચેરિટી કમિશનર દ્વારા ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યો છે અને અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની તરફેણમાં તેનો જવાબ આપવામાં આવ્યો છે જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે ડોમિનિયન ઓફ ઈન્ડિયા સાથે રાજ્યના મર્જર પહેલા પણ અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ ઉપરોક્ત અધિકારો ભોગવતા હતા અને તેની પુષ્ટિ ચેરિટી કમિશનર તેમજ વિદ્વાન જિલ્લા અદાલત દ્વારા કરવામાં આવી છે.

રિમાન્ડ પર, કેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર, અમદાવાદે, ઇન્કવાયરી નં. ૭૯૬/૧૯૬૧ માં તારીખ ૧૬.૦૮.૧૯૭૩ (પાના ૧-૩૧૦) નો હુકમ પસાર કર્યો હતો જેમાં રજિસ્ટ્રેશન નં. એ/૪૨૦ હેઠળ ટ્રસ્ટની નોંધણી કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.

ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર દ્વારા કુલ ૧૪ મુદ્દાઓ ઘડવામાં આવ્યા હતા અને અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અરજી પર, મુદ્દા નં. ૧૫, ૧૬ અને ૧૭ એમ ૩ વધારાના મુદ્દાઓ પણ ઘડવામાં આવ્યા હતા, જે સાર્વિત કરવાનો બોજો અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ પર હતો. તમામ મુદ્દાઓ અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની વિરુદ્ધમાં નક્કી કરવામાં આવ્યા હતા.

સદર તારીખ ૧૬.૦૮.૧૯૭૩ ના હુકમને અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ નં. ૪૫/૧૯૭૩ માં જોઈન્ટ ચેરિટી કમિશનર સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો હતો જેમાં કુલ, ૫ મુદ્દાઓ ઘડવામાં આવ્યા હતા (ફૂપા કરીને પાના ૧૪૯૦ જુઓ). તારીખ ૦૮.૦૬.૧૯૭૯ (પાના ૧૪૮૭-૧૫૨૬) ના હુકમ દ્વારા, મુદ્દા નં. ૧ થી ૪ નો જવાબ અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની વિરુદ્ધમાં અને સામાવાળાની તરફેણમાં આપવામાં આવ્યો હતો અને આ સંબંધમાં ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર, અમદાવાદના તારણોની પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી, જોકે મુદ્દા નં. ૫ નો જવાબ ટાઈટલમાં અપીલકર્તા/ તેમના પુરોગામીઓની તરફેણમાં અને અહીંના સામાવાળાની વિરુદ્ધમાં આપવામાં આવ્યો હતો. મુદ્દા નં. ૫ એ છે કે

"શું અપીલકર્તાએ સાબિત કર્યું કે તેઓ દેવતા અને મંદિર સાથે અમુક વિશેષાધિકારો ભોગવે છે અને શું અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ એવી ઘોષણા મેળવવા માટે હકદાર છે કે આ વિશેષાધિકારોને માન્યતા આપવી જોઈએ?"

સદર મુદ્દા નં. ૫ તારીખ ૧૬.૦૮.૧૯૭૩ (પાના ૧-૩૧૦) ના હુકમ દ્વારા ઇન્ડવાયરી નં. ૭૯૬/૧૯૬૧ નો નિર્ણય કરતી વખતે ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર દ્વારા ઘડવામાં આવેલા મુદ્દા નં. ૧૫, ૧૬ અને ૧૭ માંથી ઉદ્ભવે છે. આ સંબંધમાં, જોઈન્ટ ચેરિટી કમિશનરે, રેકૉર્ડ પરના પુરાવાઓને ધ્યાનમાં લીધા પછી, તારીખ ૧૬.૦૮.૧૯૭૩ ના હુકમમાં

ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનરના માત્ર એક જ તારણને પલટાવતી વખતે અને મુદ્દા નં. ૫ નો જવાબ અપીલકર્તા/તેમના પુરોગામીઓની તરફેણમાં આવતી વખતે, એક ચોક્કસ તારણ પર આવ્યા કે, અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ દેવતાના સંબંધમાં વિશેષાધિકારો ભોગવી રહ્યા છે અને તે વિશેષાધિકારોને મર્જર પછી માન્યતા આપવામાં આવી છે અને અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓને નવરાત્રીના ૮મા દિવસે પૂજા કરવાનો અને મંદિરમાં હવન કરવાનો અને દેવી સમક્ષ ચામર ફરકાવવાનો અધિકાર છે અને તે જોવાનો અધિકાર છે કે જ્યારે અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ આ પૂજા કરે છે અને દેવીને સેવા પ્રદાન કરે છે, ત્યારે યાત્રાળુઓને મંદિરના પરિસરમાંથી બહાર રાખવામાં આવે છે અથવા બાકાત રાખવામાં આવે છે અને આ એક વારસાગત અધિકાર છે.

ત્યારપછી વિદ્વાન જિલ્લા અદાલતે વાદગ્રસ્ત હુકમ પસાર કર્યો જેમાં, અપીલકર્તાની રજૂઆતોને ફગાવી દેતી વખતે, માત્ર એક જ રાહત આપવામાં આવી હતી જે અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ દ્વારા સદીઓથી નિર્ધારિત અને આચરણ કરવામાં આવતી રીતમાં નવરાત્રીના ૮મા દિવસે પૂજા કરવાના વારસાગત અધિકારોના સંબંધમાં હતી.

જ્યાં સુધી સદર વારસાગત અધિકારોનો સંબંધ છે, તે રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવેલા દસ્તાવેજ અને મૌખિક બંને વિશ્વસનીય ભૌતિક પુરાવાઓના આધારે અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની તરફેણમાં આપવામાં આવ્યા છે.

સુનાવણી દરમિયાન તપાસવામાં આવેલા સાક્ષીઓએ અને રાજ્ય વતી તપાસવામાં આવેલા સાક્ષીઓ સહિત દસ્તાવેજ તેમજ મૌખિક પુરાવાઓ દ્વારા રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવ્યા મુજબ સદર પરિસ્થિતિને અસંદિગ્ધપણે સ્વીકારી છે.

બોમ્બે સરકાર દ્વારા કબજો લેવામાં આવ્યા પછી પણ, અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓએ સદર અધિકારો ચાલુ રાખ્યા છે અને નવરાત્રીના

ઢમા દિવસે પૂજા કરી છે અને સદર પાસાની પુષ્ટિ ગુજરાત રાજ્ય વતી નિયુક્ત કરાયેલા મંદિરના કહેવાતા વહીવટકર્તા દ્વારા કરવામાં આવી છે.

નીચલી સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ વિષયવસ્તુમાં હસ્તક્ષેપ કરનારાઓએ પણ તેની પુષ્ટિ કરી છે અને મર્જર પછી ચાલુ રહેલા નવરાત્રીના ઢમા દિવસે અથવા નવરાત્રીમાં પૂજા કરતા અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓ અંગેની સદર પરિસ્થિતિની પુષ્ટિ કરતા તેમના નિવેદનો પણ અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની તરફેણમાં આપ્યા છે. ટ્રસ્ટ અથવા રાજ્ય તરફથી કોઈ અવરોધ ઉભો કરવામાં આવ્યો નથી અને અત્યારે પણ, સદર પરિસ્થિતિ હાલમાં પ્રવર્તી રહી છે જ્યાં અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓને નવરાત્રીના ઢમા દિવસે ચોક્કસ રીતે પૂજા કરવાનો અધિકાર મળી રહ્યો છે.

જ્યાં સુધી અપીલકર્તાનો સંબંધ છે, નમ્રતાપૂર્વક એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે અપીલકર્તા કોઈપણ રીતે યાત્રાળુઓને તેમના દર્શન કરતા રોકવા માટે કોઈ પરિસ્થિતિ ઊભી કરતા નથી અથવા શરતો લાદતા નથી અને મંદિરના પરિસરનો દરવાજો ક્યારેય બંધ કરવામાં આવતો નથી અથવા યાત્રાળુઓને ક્યારેય મંદિરના પરિસરમાંથી બહાર રાખવામાં આવતા નથી અથવા બાકાત રાખવામાં આવતા નથી. અહીં અપીલકર્તાએ એવી પૂજા કરવાની રહે છે જે સદીઓથી તેમના પુરોગામીઓ દ્વારા કરવામાં આવી રહી છે અને તે એક સ્થાપિત ધાર્મિક અધિકાર છે જેને માત્ર અપીલકર્તા દ્વારા જ નહીં પરંતુ કુળના સભ્યો દ્વારા પણ માન્યતા આપવામાં આવી છે. તેમ છતાં, અપીલકર્તા મંદિરમાં પૂજા કરતી વખતે કોઈપણ રીતે યાત્રાળુઓના પ્રવાહને અવરોધતા નથી અને ખાતરી આપે છે કે કોઈપણ સમયે એવી કોઈ પરિસ્થિતિ ક્યારેય ઊભી કરવામાં આવશે નહીં જ્યાં સામાન્ય જનતા અને વધુ ખાસ કરીને યાત્રાળુઓને કોઈ અસુવિધા થાય કારણ કે અપીલકર્તાને અંબાજી માતા જે તેમના કુળદેવી છે તેમાં એટલી જ શ્રદ્ધા છે, જો ઓછી ન હોય તો અને અપીલકર્તાને

નવરાત્રી ઉત્સવ દરમિયાન દેવતાના દર્શન માટે મંદિરની મુલાકાત લેતા તમામ યાત્રાળુઓ માટે ખૂબ જ આદર છે.

માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટ અને માનનીય હાઈકોર્ટ્સ સહિતની માનનીય અદાલતોએ ભારતના બંધારણ અને વધુ ખાસ કરીને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૫ અને ૨૬ હેઠળ પૂજા કરવાના વારસાગત અધિકારને માન્યતા આપી છે.

નવરાત્રીના ૮મા દિવસે અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓના સંબંધમાં અનુસરવામાં આવતી સ્થાયી ધાર્મિક પ્રથા એ સદીઓથી મંદિરમાં સ્વીકૃત ધાર્મિક પ્રથા છે.

જ્યાં સુધી બી.પી.ટી. એક્ટ હેઠળની સત્તાધિકારીઓનો સંબંધ છે, સત્તાધિકારીઓ પાસે સદર પાસા નક્કી કરવાનું હુકમત છે કારણ કે તે સીધી રીતે મંદિરની કામગીરી અને તેના વહીવટ સાથે સંબંધિત છે અને સત્તાધિકારીઓને પ્રદાન કરવામાં આવેલ હુકમત બી.પી.ટી. એક્ટમાં પૂરી પાડવામાં આવેલ છે.

સત્તાધિકારીઓ દ્વારા આ સંબંધમાં મુદ્દાઓ ઘડવામાં આવ્યા છે અને અપીલકર્તા/તેમના પુરોગામીઓની તરફેણમાં વારસાગત અધિકારોને સમર્થન આપતો ચુકાદાનો ભાગ વ્યાજબી અને યોગ્ય છે.

તેથી નમ્રતાપૂર્વક રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે નીચલી સત્તાધિકારીઓ પરના વિદ્વાન જિલ્લા અદાલતના વાદગ્રસ્ત હુકમને બાજુ પર રાખવામાં આવે અને મંદિર અને તેની મિલકતો ખાનગી મિલકતો હોવા સંબંધિત અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની રજૂઆતો અને વધુમાં ટ્રસ્ટની રચના કાયદાની દ્રષ્ટિએ અયોગ્ય હોવાની રજૂઆતને માન્ય રાખવામાં આવે અને વાદગ્રસ્ત હુકમને કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરીને અપીલકર્તા / તેમના પુરોગામીઓની ફર્સ્ટ અપીલ નં. ૨૨૯૩/૨૦૦૯ ને મંજૂર કરવામાં આવે અને નવરાત્રીના ૮મા દિવસે પૂજા કરવાના અપીલકર્તા/તેમના પુરોગામીઓના વારસાગત અધિકારોને પડકારતો સામાવાળા ટ્રસ્ટ દ્વારા

દાખલ કરવામાં આવેલો કોસ ઓબ્જેક્શન નં. ૧૧૭/૨૦૧૧ નામંજૂર કરવામાં આવે.”

૬. તેમની રજૂઆતોના સમર્થનમાં, શ્રી મહેતા, વિદ્વાન વકીલે નીચેના નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો છે:—

(૧) સજ્જાદાનશીન સૈયદ મો. બી.ઈ.ઈડીઆર. (ડી) એલઆરએસ દ્વારા વિ. મુસા દાદાભાઈ ઉમર અને અન્ય, (૨૦૦૦) ૩ એસ.સી.સી. ૩૫૦;

(૨) અમીર – ઉન – નિસ્સા બેગમ અને અન્ય વિ. મહબૂબ બેગમ અને અન્ય વગેરે, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૫ એસ.સી. ૩૫૨;

(૩) ડિરેક્ટર ઓફ એન્ડોવમેન્ટ્સ વિ. સૈયદ અકરમ અલી, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૬ એસ.સી. ૬૦;

(૪) ટીકાયત શ્રી ગોવિંદલાલજી મહારાજ વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન અને અન્ય, સિવિલ અપીલ્સ નં. ૬૫૨, ૬૫૩ અને ૭૫૭/૧૯૬૨ તારીખ ૨૧.૦૧.૧૯૬૩;

(૫) પિયાઈ વિ. ધ કમિશનર ફોર હિન્દુ રિલિજિયસ એન્ડ ચેરિટેબલ એન્ડોવમેન્ટ્સ (એડમિનિસ્ટ્રેશન ડિપાર્ટમેન્ટ), મદ્રાસ અને અન્ય, અપીલ નં., ૭૬૯/૧૯૬૩ તારીખ ૨૯.૦૭.૧૯૭૦;

(૬) બી. શમા રાવ વિ. ધ યુનિયન ટેરીટરી ઓફ પોંડીચેરી, ૧૯૬૭ એસ.સી.સી. ઓનલાઈન એસ.સી. ૨૯;

(૭) રમાણિકલાલ દ્વારકાદાસ મોદી વિ. મોહનલાલ લક્ષ્મીચંદ અને અન્ય, ૧૯૭૭ (૧૮) જી.એલ.આર. ૩૨;

(૮) માર્ટિંડ વર્મા વિ. સ્ટેટ ઓફ કેરળ અને અન્ય, (૨૦૨૧) ૧ એસ.સી.સી. ૨૨૫;

(૯) એ.આઈ.આર. ૧૯૬૩ એસ.સી. ૧૬૩૮ માં નોંધાયેલા તિલકાયત શ્રી ગોવિંદલાલજી મહારાજ વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન અને અન્ય;

(૧૦) એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૪૮૦ માં નોંધાયેલા બી. શમા રાવ વિ. યુનિયન ટેરીટરી ઓફ પોંડીચેરી;

(૧૧) એ.આઈ.આર. ૧૯૭૭ ગુજ. ૧૫ માં નોંધાયેલા રમાણિકલાલ ઢ્વારકાદાસ મોદી વિ. મોહનલાલ લક્ષ્મીચંદ અને અન્ય;

(૧૨) સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત વિરુદ્ધ વોરા ફિદ્દાલી બદરુદ્દીન મીઠીબારવાલા, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૧૦૪૩ વધુ ખાસ કરીને ફકરાઓ ૫૬ થી ૬૪, ૯૬, ૯૭, ૧૨૭ થી ૧૩૫;

(૧૩) રાજ કુમાર નરસિંગ પ્રતાપ સિંહ દેવ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ઓરિસ્સા, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૧૭૯૩ વધુ ખાસ કરીને ફકરો ૮ થી ૧૫;

૭. શ્રી કમલ ત્રિવેદી, વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂઆત કરી છે કે ગવર્નર જનરલ ઓફ ઇન્ડિયા અને દાંતા રાજ્યના શાસક, એટલે કે અપીલકર્તા વચ્ચે મર્જર કરાર કરવામાં આવ્યો હતો. તેઓએ રજૂઆત કરી છે કે અપીલકર્તાની એકમાત્ર માલિકીની તમામ ખાનગી મિલકતો રાજ્યની મિલકતોથી અલગ રહેશે અને અપીલકર્તા તારીખ ૩૧.૧૨.૧૯૪૮ પહેલાં ખાનગી મિલકત તરીકે તેમની પાસે રહેલી તમામ સ્થાવર મિલકત, જમીનગીરીઓ અને રોકડ સિલકની ઇન્વેન્ટરી પ્રદાન કરશે. તેઓએ રજૂઆત કરી છે કે ઉપરોક્ત મર્જર કરારના અનુસંધાનમાં, અપીલકર્તાએ સેક્રેટરી, મિનિસ્ટ્રી ઓફ સ્ટેટ્સ, નવી દિલ્હીને એક પત્રવ્યવહાર સંબોધ્યો હતો, જેમાં અંબાજી શહેરમાં શ્રી આરાસુરી અંબાજી માતા દેવસ્થાનનું મંદિર દાંતા રાજ્યની અંદર હોવા છતાં તેને તેમની ખાનગી મિલકતો તરીકે ગણીને ઇન્વેન્ટરી પ્રદાન કરવામાં આવી હતી. તેઓએ રજૂઆત કરી છે કે મંદિરના સંબંધમાં અપીલકર્તાની તરફેણમાં દાવો કરાયેલા અધિકારને અંતિમ

રીતે રાજ્યની મિલકત તરીકે ગણવાનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો, જેનો વહીવટ સરકાર દ્વારા ટ્રસ્ટની રચના દ્વારા કરવામાં આવશે, જેમાં મહારાણા બોર્ડ ઓફ ટ્રસ્ટીઝના ચેરમેન હશે. શ્રી ત્રિવેદી, વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલના જણાવ્યા મુજબ, અપીલકર્તાએ સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૯૧૫/૧૯૫૨ દાખલ કરી હતી, જે મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને કેન્દ્ર સરકાર અને બોમ્બે સરકારને પ્રશ્નવાળા મંદિરનો કબજો લેવાથી અટકાવવામાં આવ્યા હતા અને સદર હુકમ સામે, યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યએ માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ સિવિલ અપીલ નં. ૧૧૨/૧૯૫૪ દાખલ કરી હતી જે મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને સદર હુકમને કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવામાં આવ્યો હતો અને એવું પણ અવલોકન કર્યું હતું કે અપીલકર્તા પાસે મંદિરનું કોઈ ટાઈટલ હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું ન હતું. તેઓએ વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે સરકાર દ્વારા નિયુક્ત કરાયેલા વહીવટકર્તાએ બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ એક્ટ, ૧૯૫૦ ની કલમ ૧૯ હેઠળ આરાસુરી અંબાજી માતા દેવસ્થાનની ટ્રસ્ટ તરીકે નોંધણી માટે ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર, અમદાવાદ સમક્ષ ઇન્કવાયરી નં. ૭૯૬/૧૯૬૧ થી અરજી કરી હતી અને મુકદ્દમાના પ્રથમ રાઉન્ડ પછી, ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનરે રિમાન્ડ પર એટલે કે મુકદ્દમાના બીજા રાઉન્ડમાં આરાસુરી અંબાજી માતા દેવસ્થાનની પબ્લિક ટ્રસ્ટ તરીકે નોંધણી કરવાનો હુકમ પસાર કર્યો હતો. તેઓએ રજૂઆત કરી છે કે કોર્ટે અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૫૦૭/૧૯૬૯ અને સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૫૫/૧૯૭૦ નામંજૂર

કરતો સામાન્ય હુકમ પસાર કર્યો હતો અને રિટ પિટિશન્સની ઉપરોક્ત નામંજૂરી એ અસરના તારણો પર આધારિત હતી કે

(૧) માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના ઉપર જણાવેલા તારીખ ૦૩.૧૨.૧૯૫૭ ના હુકમને ધ્યાનમાં રાખીને, મંદિર અને તેની સાથે સંકળાયેલ મિલકતોની ખાનગી માલિકીના કથિત દાવા અંગેની ઘોષણા માટેની પ્રથમ અરજ મંજૂર કરી શકાય નહીં અને

(૨) યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયાને ન્યાયિક અનુભવ ધરાવતા અધિકારીને નામાંકિત કરવા માટે અને મંદિર અને તેની સાથે સંકળાયેલ મિલકતો અપીલકર્તાની ખાનગી મિલકતો હતી કે દાંતા રાજ્યની રાજ્યની મિલકતો હતી તે અંગેના નિર્ણય માટે તેમને વિવાદ મોકલવા અંગે મેન્ડમસની રિટ જારી કરવા માટે મર્જર કરારના સંદર્ભમાં બીજી અરજ પણ મંજૂર કરી શકાય નહીં, કારણ કે કોઈપણ મર્જરના અમલીકરણ માટે બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૬૩ હેઠળ માનનીય હાઈકોર્ટના હુકુમત પર પ્રતિબંધ છે.

શ્રી ત્રિવેદી, વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂઆત કરી છે કે જોઈન્ટ ચેરિટી કમિશનરે, હુકમ પસાર કરતી વખતે, ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનરના એ તારણની પુષ્ટિ કરી છે કે અપીલકર્તા મંદિરને પોતાની ખાનગી મિલકત તરીકે દાવો કરવા માટે હકદાર નથી અને અપીલકર્તા મંદિરના શિબૈત નથી, જે એક જાહેર મંદિર છે અને મર્જર પછી, તેમને દેવીને ધરાવવામાં આવતી ભેટો સંપૂર્ણ અથવા આંશિક રીતે પોતાના ઉપયોગમાં લેવાનો કોઈ અધિકાર નથી, પરંતુ સાથે સાથે એવું જાહેર કર્યું છે કે અપીલકર્તાને નવરાત્રીના દર ૮મા દિવસે દેવીની પૂજા કરવાનો

અને મંદિરમાં દેવી સમક્ષ હવન કરવાનો અને ચામર ફરકાવવાનો વારસાગત અધિકાર છે. તેઓએ રજૂઆત કરી છે કે મુકદ્દમાના બીજા રાઉન્ડ પહેલાં, તારીખ ૦૨.૦૧.૧૯૬૧ થી, જ્યારે વહીવટકર્તા દ્વારા પ્રથમ વખત ઇન્કવાયરી કેસ નં. ૭૯૬/૧૯૬૧ શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો, જેને આખરે વિદ્વાન જિલ્લા અદાલત દ્વારા તેના તારીખ ૩૧.૦૩.૧૯૬૪ ના હુકમથી રિમાન્ડ કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારથી લઈને જોઈન્ટ ચેરિટી કમિશનર દ્વારા તારીખ ૦૮.૦૬.૧૯૭૯ નો હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો ત્યાં સુધીના કોઈપણ સમયે, અહીંના અપીલકર્તા વતી સ્વીકૃત પુરાવાના આધારે કોઈપણ ફોરમ સમક્ષ એવું ક્યારેય સ્થાપિત થયું ન હતું કે તેઓ મંદિરમાં દેવી સમક્ષ હવન કરવાના અને ચામર ફરકાવવાના વારસાગત અધિકાર સાથે મંદિરમાં શિબૈત તરીકે પણ કામ કરતા હતા. તેઓએ રજૂઆત કરી છે કે વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશ, પાલનપુરે જોઈન્ટ ચેરિટી કમિશનર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા ઉપરોક્ત તારીખ ૦૮.૦૬.૧૯૭૯ ના હુકમ સામે અપીલકર્તા – મહારાણા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી સિવિલ મિસ્ક એપિલકેશન નં. ૪૯/૧૯૭૯ તેમજ ટ્રસ્ટના વહીવટકર્તા દ્વારા ૧૯૫૦ ના એક્ટની કલમ ૭૨ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી સિવિલ મિસ્ક એપિલકેશન નં. ૯૪/૧૯૮૧ બંનેને નામંજૂર કરી હતી. તેઓએ રજૂઆત કરી છે કે વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશે એવું ઠરાવવામાં ભૂલ કરી છે કે અપીલકર્તાને નવરાત્રીના ૮મા દિવસે પૂજા કરવાના અને મંદિરમાં હવન કરવાના અને દેવી સમક્ષ ચામર ફરકાવવાના અધિકાર સાથે મર્જર પછી માન્યતા પ્રાપ્ત વિશેષાધિકારો ભોગવનાર વ્યક્તિ તરીકે યોગ્ય રીતે જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા અને જ્યારે આમ કરતા હોય ત્યારે

યાત્રાળુઓને મંદિરના પરિસરમાંથી બહાર રખાય છે અથવા બાકાત રખાય છે તે જોવાનો પણ અધિકાર છે, કારણ કે તે અપીલકર્તાનો વારસાગત અધિકાર છે. તેઓએ રજૂઆત કરી છે કે વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશ, પાલનપુરના તારીખ ૦૩.૦૬.૨૦૦૮ ના હુકમથી નારાજ અને અસંતુષ્ટ હોવાથી, અપીલકર્તાએ ૧૯૫૦ ના એક્ટની કલમ ૭૨(જ) હેઠળ આ કોર્ટ સમક્ષ શીર્ષકવાળી ફર્ટ અપીલ દાખલ કરી છે, જ્યારે કે સામાવાળા નં. ૧ એ પણ કોસ-ઓબ્જેક્શન દાખલ કર્યો છે, વધુ ખાસ કરીને મંદિરમાં પૂજા વગેરે કરવા સંબંધિત ઉપરોક્ત અવલોકનો સામે. તેઓએ વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે વિદ્વાન પ્રિન્સિપલ સિવિલ જજે રૂ. ૫૦,૦૦૦/- નો દંડ લાદીને અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરાયેલ સ્પેશિયલ સિવિલ સૂટ નં. ૧/૨૦૧૭ (જૂનો નં. ૧૨/૧૯૭૦) ને નામંજૂર કર્યો છે જેમાં લગભગ સમાન રાહતો માંગવામાં આવી હતી, જે હાલની કાર્યવાહીમાં પ્રશ્ન હેઠળ છે, અને વિદ્વાન પ્રિન્સિપલ સિવિલ જજના સદર ચુકાદાને વિદ્વાન જિલ્લા અદાલત, પાલનપુરમાં અહીંના અપીલકર્તા દ્વારા તેની સામે દાખલ કરવામાં આવેલી પડતર અપીલમાં ખતેલ પહોંચાડવામાં આવી નથી. શ્રી ત્રિવેદી, વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂઆત કરી છે કે અપીલકર્તા કોઈપણ અયોગ્ય અને બિનજરૂરી વિશેષાધિકારનો દાવો કરી શકે નહીં, અને વધુ ખાસ કરીને –

(૧) મંદિર અને તેની સાથે સંકળાયેલ મિલકતોના સંબંધમાં, જેને સામાન્ય જનતાની માલિકીની રાજ્યની મિલકતો જાહેર કરવામાં આવી છે અને, પણ

(૨) નાગરિકોને બહાર રાખીને, નવરાત્રીના દર ૮મા દિવસે મંદિરમાં દેવીની પૂજા કરવાના અને હવન કરવાના અને મંદિરમાં દેવી સમક્ષ ચામર ફરકાવવાના કથિત વારસાગત અધિકાર અંગે, જેઓ અન્યથા બંધારણ હેઠળ આ જ વસ્તુઓ કરવા માટેના તેમના મૂળભૂત અધિકારનો ઉપયોગ કરવા ઝંખી રહ્યા છે અને ઉમટી પડ્યા છે. તેઓએ રજૂઆત કરી છે કે જો અપીલકર્તાને આમ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે, તો તે માત્ર ઘોર ભેદભાવમાં પરિણમશે અને સામાન્ય લોકોના મૂળભૂત અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરશે એટલું જ નહીં, પરંતુ તે માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટ તેમજ આ કોર્ટના ઉપર જણાવેલા હુકમોની વિરુદ્ધ પણ હશે.

૭.૧ શ્રી ત્રિવેદી, વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂઆત કરી છે કે ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશ, પાલનપુરના તારીખ ૦૩.૦૬.૨૦૦૮ ના હુકમ સામે સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા ક્રોસ-ઓબ્જેક્શનને તે હદ સુધી મંજૂર કરતી વખતે કે જેમાં તે જાહેર કરે છે કે અપીલકર્તા દેવતાના સંબંધમાં વિશેષાધિકારો ભોગવી રહ્યા છે અને તે વિશેષાધિકારોને મર્જર પછી માન્યતા આપવામાં આવી છે અને તેથી તેમને (અપીલકર્તાને) નવરાત્રીના ૮મા દિવસે પૂજા કરવાનો અને મંદિરમાં હવન કરવાનો અને દેવી સમક્ષ ચામર ફરકાવવાનો અધિકાર છે અને તેમને એ જોવાનો અધિકાર છે કે જ્યારે તેઓ પૂજા કરે છે અને દેવીને સેવા પ્રદાન કરે છે, ત્યારે યાત્રાળુઓને મંદિરના પરિસરમાંથી બહાર રખાય છે અથવા બાકાત રખાય છે

અને આ એક વારસાગત અધિકાર છે, અપીલકર્તાની શીર્ષકવાળી અપીલ નામંજૂર થવાને પાત્ર છે.

૮. તેનાથી વિપરીત, કોસ ઓબ્જેક્શન નં. ૧૭૭/૨૦૧૧ માં સામાવાળા નં. ૧ અને અપીલકર્તા માટેના વિદ્વાન વકીલ સુશ્રી અર્યના આચાર્યએ રજૂઆત કરી છે કે વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશે સિવિલ મિસ્ક એપ્લિકેશન નં. ૪૯/૧૯૭૯ માં અપીલકર્તા દ્વારા ન માંગવામાં આવેલી રાહત આપવા બાબતે અને જોઈન્ટ ચેરિટી કમિશનર દ્વારા અપીલ નં. ૪૫/૧૯૭૩ માં પસાર કરાયેલા તારીખ ૦૮.૦૬.૧૯૭૯ ના હુકમ તેમજ ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર દ્વારા ઇન્કવાયરી નં. ૭૯૬/૧૯૬૧ માં પસાર કરાયેલા હુકમને બાજુ પર રાખવા બાબતે ભૂલ કરી છે અને આમ હોવા છતાં, વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશે એવું જાહેર કરવામાં પોતાના હુકુમતની મર્યાદા ઓળંગી છે કે અપીલકર્તા દેવતાના સંબંધમાં વિશેષાધિકારો ભોગવી રહ્યા છે અને વિશેષાધિકારોને મર્જર પછી માન્યતા આપવામાં આવી છે અને તેથી તેમને નવરાત્રીના ૮મા દિવસે પૂજા કરવાનો અને મંદિરમાં હવન કરવાનો અધિકાર છે. તેણીએ રજૂઆત કરી છે કે વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશે સિવિલ મિસ્ક એપ્લિકેશન નં. ૯૪/૧૯૮૧ માં ઉઠાવવામાં આવેલા કારણો ધ્યાનમાં ન લેવાની ભૂલ કરી છે અને ચેરિટી કમિશનરે પણ જ્યાં સુધી નક્કી કરવા માટેના મુદ્દા નં. ૫ નો સંબંધ છે ત્યાં સુધી પુરાવાનું મૂલ્યાંકન ન કરવાની ભૂલ કરી છે અને રાસમાળા, ઇમ્પીરીયલ ગેઝેટીયર અને બોમ્બે ગેઝેટમાંના સંદર્ભો પર આધાર રાખવામાં પણ ભૂલ કરી છે. તેણીએ રજૂઆત કરી છે કે વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશે એવું ઠરાવવું જોઈતું હતું કે અપીલેટ ઓફિસર તરીકે

વિશેષાધિકારોના પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવાનું જોઈન્ટ ચેરિટી કમિશનર પાસે કોઈ હુકમત ન હતું અને આમ, આવા અધિકારની ઘોષણા માટેના દાવાનો નિર્ણય કરવાનું હુકમત માત્ર સિવિલ કોર્ટ પાસે છે. તેણીએ રજૂઆત કરી છે કે અપીલકર્તા મંદિર પર પોતાની માલિકી સ્થાપિત કરવામાં અથવા જાળવણી વગેરે માટે તેઓએ કોઈ રકમ ખર્ચી હોવાનું સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયા છે અને તેથી, અપીલકર્તા માત્ર દર્શન માટે આવતા યાત્રાળુઓ પાસેથી પૈસા ઉઘરાવી રહ્યા હતા અને મુંડકા વેરા તરીકે ઓળખાતો કર પણ ઉઘરાવી રહ્યા હતા. તેણીએ રજૂઆત કરી છે કે વિવિધ સાક્ષીઓની જુબાનીઓને ધ્યાનમાં લેતા, તે સ્ફટિકની જેમ સ્પષ્ટ છે કે પ્રશ્નવાળા મંદિર પર અપીલકર્તાનો કોઈ અધિકાર ન હતો. તેણીએ રજૂઆત કરી છે કે અપીલકર્તાની એવી વાર્તા ખોટી છે કે તેમના પૂર્વજો નગર થટ્ટાથી "મૂર્તિ" લાવ્યા હતા અને પ્રશ્નવાળા મંદિરમાં કોઈ "મૂર્તિ" નથી અને માત્ર "ચંત્ર" જ છે. આંક ૩૭૯ પરના અપીલકર્તાના સાક્ષીની જુબાનીનો સંદર્ભ આપતી વખતે, તેણીએ રજૂઆત કરી છે કે ભુરાલાલ ચીમનલાલ દવે શ્રી માતાજી (અંબાજી મહાલ) ના સબ-ટ્રેઝરી ઓફિસર હતા અને દાંતા રાજ્યના નોકર હતા અને માસિક પગાર ચૂકવવામાં આવતો હતો અને પ્રશ્નવાળા મંદિરની આવક અને અંબાજી સહિત અંબાજી મહાલમાંથી રાજ્યની અન્ય આવક એકત્રિત કરવાનું કામ કરતા હતા. તેણીએ એવી પણ રજૂઆત કરી છે કે મુકા કર અને અન્ય કરવેરા મહારાણા દ્વારા શાસક તરીકે લાદવામાં આવ્યા હતા અને તેમની અંગત ક્ષમતામાં નહીં. વિદ્વાન વકીલ સુશ્રી આચાર્યના જણાવ્યા મુજબ, એ કહેવું યોગ્ય નથી કે ચેરિટી કમિશનર પાસે માત્ર તપાસની સત્તાઓ છે અને તેમની સમક્ષની તમામ

કાર્યવાહી તપાસની પ્રકૃતિની છે. ચેરિટી કમિશનર એક ન્યાયિક અથવા અર્ધ-ન્યાયિક સત્તાધિકારી પણ છે જેમણે એક્ટની સંબંધિત જોગવાઈઓ હેઠળ તેમની સમક્ષ લાવવામાં આવતા ચોક્કસ પ્રશ્નો નક્કી કરવાના હોય છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સિવિલ કોર્ટના હુકમતનો બાધ એ નક્કી કરી શકતો નથી કે મિલકત પબ્લિક ટ્રસ્ટની છે કે નહીં. તેણીએ રજૂઆત કરી છે કે ફર્સ્ટ અપીલ મેરિટ વિનાની હોવાથી નામંજૂર થવાને પાત્ર છે અને કોસ ઓબ્જેક્શન મંજૂર થવાને પાત્ર છે અને વાદગ્રસ્ત હુકમને કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવાને પાત્ર છે.

૮.૧ તેણીની રજૂઆતોના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વકીલ સુશ્રી આચાર્યએ નીચેના નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો છે:—

(૧) સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત વિરુદ્ધ વોરા ફિદ્દાલી બદરુદ્દીન મીઠીબારવાલા, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૧૦૪૩ વધુ ખાસ કરીને ફકરાઓ ૫૬ થી ૬૪, ૯૬, ૯૭, ૧૨૭ થી ૧૩૫;

(૨) રાજ કુમાર નરસિંગ પ્રતાપ સિંહ દેવ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ઓરિસ્સા, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૧૭૯૩ વધુ ખાસ કરીને ફકરો ૮ થી ૧૫;

(૩) તિલકાયત શ્રી ગોવિંદલાલજી મહારાજ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૩ એસ.સી. ૧૬૩૮

(૪) ગોસ્વામી શ્રી મહાલક્ષ્મી વહુજી વિરુદ્ધ રણછોડદાસ કાલિદાસ,
એ.આઈ.આર. ૧૯૭૦ એસ.સી. ૨૦૨૫

(૫) રામ મંદિર ઇન્દોર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મધ્ય પ્રદેશ, (૨૦૧૯) ૧૮
એસ.સી.સી. ૯૪

(૬) ઢ્રૌપદી દેવી વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૨૦૦૪) ૧૧
એસ.સી.સી. ૪૨૫

(૭) એ.આઈ.આર. ૧૯૬૩ એસ.સી. ૫૯૩

ડ્યુઅ લેક્સ, સેડ લેક્સ – જો કાયદો કડક અથવા સખત હોય તો પણ,
તેનું પાલન થવું જોઈએ.

૯. હાલની અપીલમાં સમાવિષ્ટ મુદ્દાઓ નક્કી કરવા જરૂરી છે, જે નીચે મુજબ
છે:–

(૧) શું સત્તાવાળાઓ એટલે કે ડેપ્યુટી કમિશનર, ચેરિટી કમિશનર અને
વિદ્વાન પ્રિન્સિપાલ ડિસ્ટ્રિક્ટ જજે, જોકે તમામ મિલકતો પબ્લિક
મિલકતો છે અને પબ્લિક ટ્રસ્ટનો ભાગ છે એવું ઠરાવ્યું છે, તેમ છતાં,
આસો માસના ૮મા દિવસે પૂજા કરવાનો વિશેષાધિકાર આપતી વખતે
અને અપીલકર્તા દ્વારા સામાન્ય લોકોને તે સમયે પ્રવેશ ન કરવા રોકીને
વિશેષ પૂજા વિધિ કરવાની છે તે ન્યાયી અને યોગ્ય છે?

(૨) શું સત્તાવાળાઓએ અન્ય અરજો નામંજૂર કરતી વખતે, જો કોઈપણ
કાર્યવાહીમાં સંબંધિત કોર્ટ સમક્ષ કોઈ કાયદેસર માલિકી સાબિત ન થઈ

હોય તો હુકમ પસાર કરવા અને વિશેષાધિકારો આપવામાં વાજબીપણું દર્શાવ્યું છે કે નહીં?

(૩) શું તમામ સત્તાવાળાઓ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા હુકમો એપેલેટ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે હસ્તક્ષેપને પાત્ર છે કે નહીં?

૧૦. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને, આ કોર્ટનો અભિપ્રાય છે કે અપીલકર્તા અથવા ટાઈટલ ધરાવતા તેમના પુરોગામી એટલે કે અગાઉના દાંતા સ્ટેટના શાસક પ્રશ્નવાળી મિલકતો પર પોતાનો અધિકાર સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયા છે. તે સંજોગોમાં, શું સત્તાવાળાઓ દ્વારા આપવામાં આવેલા કોઈ વિશેષાધિકારો ન્યાયી અને યોગ્ય છે. સંબંધિત સત્તાવાળાઓ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલા પુરાવાઓ તપાસતા, એવું જણાય છે કે ટ્રસ્ટની નોંધણીની કાર્યવાહી દરમિયાન, જે ત્યારબાદ અપીલકર્તા દ્વારા રજૂ કરવામાં આવી હતી અને ઈન્કવાયરી કેસ નં. ૭૯૬/૧૯૬૧ તરીકે નોંધવામાં આવી હતી, જેને રિવિઝન એપિલિકેશન દાખલ કરીને પડકારવામાં આવી હતી અને અધિકારક્ષેત્રની ભૂલના આધારે સદર રિવિઝન એપિલિકેશન નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. કે સદર હુકમને એપેલેટ ઓથોરિટી સમક્ષ પડકારવાની જરૂર છે, પરંતુ રિવિઝન એપિલિકેશન દ્વારા નહીં તો આખરે અપીલ દાખલ કરીને હુકમને પડકારવામાં આવ્યો હતો. કે અપીલ નક્કી કરતી વખતે, નીચેના સત્તાધિકારીએ અવલોકન કર્યું છે કે અપીલકર્તા કોઈ નક્કર અને ભૌતિક પુરાવા રજૂ કરીને એ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયા છે કે વિવાદિત મિલકત મર્જર ડોક્યુમેન્ટની યાદીમાં દર્શાવેલ ખાનગી અને વ્યક્તિગત મિલકત છે.

૧૧. કે પ્રથમ તબક્કે, ભારતની આઝાદી પહેલાના ઉપર વર્ણવેલ ઇતિહાસ મુજબ, અપીલકર્તાએ કબજો મેળવવા વગેરેની અરજ સાથે સંબંધિત કોર્ટ સમક્ષ બે અલગ-અલગ પક્ષકારો સામે વિવિધ વિશેષ કાર્યવાહી દાખલ કરી હતી. તે દાવામાં, સંબંધિત કોર્ટે સ્પષ્ટપણે એવું તારણ નોંધ્યું છે કે અપીલકર્તા અથવા તેમના પુરોગામી એટલે કે અગાઉના શાસકે માત્ર આરાસુરી અંબા ભવાનીના મંદિરનું સંચાલન કર્યું હતું અને, તેથી, તેઓને તે કાર્યવાહીમાં મિલકતના માલિક તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી ન હતી કારણ કે તેઓ માત્ર અગાઉના શાસક હતા અને આઝાદી પહેલાના શાસકો તેમના પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્રની મિલકતના માલિક છે અને પરવાનગી અથવા ઈચ્છા વિના, પવિત્ર તીર્થસ્થાનમાં પ્રવેશવા માટે કોઈને પણ મંજૂરી આપવામાં આવતી નથી. રેકૉર્ડનો ભાગ રહેલા કેટલાક દસ્તાવેજ પુરાવાઓ, તેમના પત્રવ્યવહારમાંથી, મહારાષ્ટ્રના તત્કાલીન ગવર્નર જનરલ સમક્ષ સ્ટેટમાં પ્રવેશવા અને મુલાકાત લેવા અથવા દેવીની પૂજા કરવા માટે પ્રવેશ ફી વસૂલ કરી રહ્યા હોવાની અન્ય બાબતો સાથેની દલીલ સાથે દાંતા સ્ટેટના અગાઉના શાસક સામે ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી. પત્રોની વિગતોની ચકાસણી કરતા, તે દર્શાવે છે કે અપીલકર્તા માત્ર દાંતા સ્ટેટના શાસક હતા અને, તેથી, તેઓ મુંડકા ટેક્સ અને વાહન ટેક્સ વસૂલ કરી રહ્યા છે જે અતિશય પ્રકૃતિના હતા. આઝાદી પછી, બોમ્બે સ્ટેટે દાંતાના તત્કાલીન શાસક દ્વારા લાદવામાં આવેલા તમામ કરવેરા બંધ કરી દીધા છે. દાંતા સ્ટેટના અગાઉના શાસક સાથે બોમ્બે સ્ટેટનો અનુગામી પત્રવ્યવહાર. તે પત્રોની વિગતોની ચકાસણી કરતા, પ્રથમદર્શી એવું જણાય છે કે જોકે સરકારે નજીકના વિસ્તારમાં

આવેલા માતા આરાસુરી અંબા ભવાનીના સંપૂર્ણ તીર્થસ્થાનનું ટ્રસ્ટ બનાવવા અને અગાઉના શાસકને ટ્રસ્ટમાં મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી તરીકે નિયુક્ત કરવા દાંતા સ્ટેટના અગાઉના શાસકને સમજાવવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. પરંતુ એવું લાગે છે કે અપીલકર્તાના અગાઉના શાસક એટલે કે પુરોગામીઓએ સરકારની વિનંતીનો ક્યારેય પ્રતિસાદ આપ્યો નથી અને છેવટે, ૧૯૫૮ સુધીના તમામ પત્રવ્યવહાર દર્શાવે છે કે અગાઉના શાસકે ટ્રસ્ટની રચના કરવા અને આરાસુરી અંબા માતા ટેમ્પલ ટ્રસ્ટ તરીકે ઓળખાતા ટ્રસ્ટના મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી બનવાની ઓફર માટે મોકલવામાં આવેલ પરફોર્મા ડોક્યુમેન્ટ પર સહી કરી નથી. ત્યારબાદ, સ્ટેટના વિભાજન પછી, જ્યારે ગુજરાત સ્ટેટ ૦૧.૦૫.૧૯૬૦ થી અસ્તિત્વમાં આવ્યું, ત્યારે તેઓએ પણ વિનંતી કરી હતી પરંતુ અંતે દાંતા સ્ટેટના અપીલકર્તાના અગાઉના શાસકના પુરોગામી દ્વારા તેનો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો ન હતો. સ્વીકારવાને બદલે દર વખતે, અપીલકર્તાના અગાઉના શાસકે વાંધો ઉઠાવ્યો છે અને દેવી આરાસુરી અંબા ભવાનીને કરવામાં આવતી અર્પણો પર દાવો કરી મિલકતની માલિકીનો દાવો કર્યો છે અને પવિત્ર તીર્થસ્થાનની આવકમાંથી હિસ્સો પણ માંગ્યો છે. ઉપર જણાવેલ ઇતિહાસ પરથી એ સ્પષ્ટ છે કે મર્જર એગ્રીમેન્ટ પર હસ્તાક્ષર કર્યા પછી તરત જ જ્યારે બોમ્બે સરકારે એગ્રીમેન્ટ પર કાર્યવાહી કરવા માટે પત્ર લખ્યો હતો, ત્યારે અપીલકર્તાએ તરત જ રિટ પિટિશન દાખલ કરીને બોમ્બે હાઈકોર્ટનો સંપર્ક કર્યો હતો અને તેના બદલામાં, આખરે, ૧૯૫૩ માં અપીલકર્તા દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ દાવો કોર્ટે નામંજૂર કર્યો હતો, આમ હોવા છતાં, આઝાદીના ૭૫ વર્ષથી વધુ સમય પછી પણ અપીલકર્તા સતત

નિર્ધારિત કરી રહ્યા છે અને આજ સુધી તેના માટે લડી રહ્યા છે. કાયદાની કોર્ટમાં, અપીલકર્તા પ્રશ્નવાળી મિલકતો પર પોતાનો અધિકાર સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયા છે. રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીનું અવલોકન કરતા, એવું જણાય છે કે તે મૂળ રીતે દાંતા સ્ટેટના પુરોગામી અથવા શાસકની માલિકીની ન હતી પરંતુ ૧૯૬૩ થી, મિલકત અગાઉ ઉદ્દેશિત વ્યક્તિના કબજામાં હતી અને અગાઉના શાસક હોવાથી, મિલકત શાસકને અર્પણ કરવા માટે ભેટમાં આપવામાં આવી હતી જેથી અપીલકર્તા દાંતા સ્ટેટના શાસક તરીકે મિલકતના વહીવટકર્તા બન્યા. આ રીતે વિવાદિત મિલકત અગાઉના શાસકના હાથમાં આવી. જોઈન્ટ ચેરિટી કમિશનરને તમામ મુદ્દાઓ અપીલકર્તા વિરુદ્ધના હોવાનું જણાયું હોવા છતાં પણ. ત્યારબાદ, નવરાત્રિના ૮મા દિવસે વિશેષ પૂજા કરવાનો અને અપીલકર્તાને વિશેષ પૂજા કરવાની પરવાનગી આપવાનો અને જ્યારે અપીલકર્તા પૂજા કરી રહ્યા હોય ત્યારે લાખો લોકોને મંદિરમાં પ્રવેશ ન કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકવાના કોઈપણ વિશેષાધિકારો આપવાની જરૂર નથી, તે સંપૂર્ણપણે ભૂલભરેલું, ગેરકાયદેસર અને બિનજરૂરી છે. તેથી, મારો અભિપ્રાય છે કે ટ્રસ્ટની નોંધણી કરતા સત્તાવાળાઓ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા હુકમો કાયદાના સ્થાપિત સિદ્ધાંતો સાથે સુસંગત છે અને, હાલની અપીલમાં કોઈ હસ્તક્ષેપ કરવાની જરૂર નથી. અપીલકર્તા વતી સિવિલ સૂટમાં નોંધાયેલા મૌખિક પુરાવા અને વિદ્વાન સિવિલ જજ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા તારણોને ધ્યાનમાં લેતા, એવું જણાય છે કે વિદ્વાન સિવિલ જજે યોગ્ય રીતે અવલોકન કર્યું છે કે અપીલકર્તા વિવાદિત મિલકતનો માલિક હોવાનું સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયા છે, જો કે, તે

મુજબ, રાજ્ય સરકાર દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલા સમિતિના અહેવાલ મુજબ, અપીલકર્તાને આરાસુરી અંબા ભવનમાં નવરાત્રિના ૮મા દિવસે વિશેષ પૂજા કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી, જે મારા મતે, સંપૂર્ણપણે ગેરવાજબી અને ભૂલભરેલું છે.

૧૨. વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા ચુકાદા અને હુકમ પર વિચાર કરતા, એવું જણાય છે કે વિદ્વાન ન્યાયાધીશે, બંને પક્ષોની દલીલો અને રજૂઆતોને ધ્યાનમાં રાખીને, નીચેના મુદ્દાઓ ઘડ્યા છે.

(૧) શું નીચલી એપેલેટ કોર્ટે એ તારણને સમર્થન આપવામાં ભૂલ કરી છે કે અંબાજી માતાનું તીર્થસ્થાન પબ્લિક મંદિર છે?

(૨) શું નીચલી એપેલેટ કોર્ટે એ તારણને સમર્થન આપવામાં ભૂલ કરી છે કે અપીલકર્તા (અરજદાર) મંદિરના શબ્દેત નથી અને એ તારણ કે મર્જર પછી તેને દેવીને કરવામાં આવેલી અર્પણો સંપૂર્ણપણે અથવા અંશતઃ પોતાના માટે વાપરવાનો કોઈ અધિકાર નથી?

(૩) શું નીચલી એપેલેટ કોર્ટે એવું જાહેર કરવામાં ભૂલ કરી છે કે અપીલકર્તા દેવીના સંબંધમાં વિશેષાધિકારો ભોગવી રહ્યા છે અને તે વિશેષાધિકારો મર્જર પછી માન્ય કરવામાં આવ્યા છે અને તેથી તેમને નવરાત્રિના ૮મા દિવસે પૂજા કરવાનો અને મંદિરમાં હવન કરવાનો અને દેવી સમક્ષ ચામર હલાવવાનો અધિકાર છે અને તેમને એ જોવાનો પણ અધિકાર છે કે જ્યારે તેઓ પૂજા કરે અને દેવીની સેવા કરે, ત્યારે યાત્રાળુઓને મંદિરના પરિસરમાંથી બહાર રખાય અથવા બાકાત રખાય અને આ એક વંશપરંપરાગત અધિકાર છે?

(૪) શું નીચલી એપેલેટ કોર્ટના હુકમમાં આ કોર્ટ દ્વારા કોઈ દખલગીરીની જરૂર છે?

(૫) શું હુકમ?

૧૨.૧ મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવાઓને ધ્યાનમાં લીધા પછી, વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશે ઉપરોક્ત મુદ્દાઓના જવાબો તે મુજબ આપ્યા છે.

૧૩. વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશે ફરરા ૧૦ થી ૧૪ માં પુરાવાની ચર્ચા કરી છે અને સ્પષ્ટપણે ઠરાવ્યું છે કે નીચલી એપેલેટ કોર્ટે અંબા માતાનું તીર્થસ્થાન પબ્લિક મંદિર છે તેવા તારણને સમર્થન આપીને તેને કન્ફર્મ કર્યું છે અને વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશ દ્વારા કોઈ દખલગીરી કરવામાં આવતી નથી. તેથી વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશે ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર અને ચેરિટી કમિશનર દ્વારા નોંધાયેલા એકસમાન તારણ સામેના પુરાવાની ચર્ચા કરી છે અને ફરીથી વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશ દ્વારા તે જ કન્ફર્મ કરવામાં આવ્યું છે અને તેઓ બધાએ સ્પષ્ટપણે અને સર્વાનુમતે ઠરાવ્યું છે કે આરાસુરી અંબા માતાનું તીર્થસ્થાન એ પબ્લિક મંદિર છે અને તે અપીલકર્તા દ્વારા દર્શાવ્યા મુજબ ખાનગી મિલકત નથી. આવા સંજોગોમાં, જ્યારે ઘડવામાં આવેલા બાકીના મુદ્દાઓના જવાબો નકારાત્મકમાં આપવામાં આવ્યા છે ત્યારે તે કિસ્સામાં વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશે વિશેષ વિશેષાધિકારો આપવા ન જોઈતા હતા માત્ર કારણ કે આઝાદી પહેલા અગાઉના દાંતા સ્ટેટના શાસક વિશેષ પૂજા કરતા હતા કારણ કે આઝાદી પછી બોમ્બે સ્ટેટ અથવા ગુજરાત સ્ટેટે આ રિવાજ આધારિત વિશેષાધિકારોને માન્યતા આપી હોય અને તે સમયગાળા દરમિયાન તે ચાલુ રહ્યા છે કે કેમ તે અંગે કોઈ પુરાવા મળ્યા ન હતા. તે અસરના કોઈ પુરાવા ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર અથવા ચેરિટી કમિશનર સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા ન હતા અને, તેથી, તારીખ

૧૬.૦૮.૧૯૭૩ ના રોજ મેટર પાછી મોકલવાની તારીખ પહેલા, નીચેના સત્તાવાળાઓ દ્વારા કોઈપણ વિશેષ વિશેષાધિકારોના સંબંધમાં કોઈ હુકમનું અવલોકન કરવામાં આવ્યું ન હતું અને વર્ષ ૧૯૭૩ માં મેટર પાછી મોકલ્યા પછી જ, પ્રથમ વખત, સત્તાવાળાઓએ વિશેષ દિવસે એટલે કે અશ્વિન માસ નવરાત્રિની અષ્ટમી પર દેવીની પૂજા કરવાની પરવાનગી આપી હતી અને વિશેષ પૂજા માટે ક્યારેય પરવાનગી આપી ન હતી અને, તેથી, ચેરિટી કમિશનર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ અને વિશેષ પૂજા માટે પરવાનગી આપતા વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશ દ્વારા સમર્થન આપવામાં આવેલ હુકમ સંપૂર્ણપણે ભૂલભરેલો અને અન્યાયી છે. જ્યાં સુધી મુદ્દા નં. ૨ નો સંબંધ છે, તે ખાસ કરીને ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે અપીલકર્તાને શબ્દેત માનવામાં આવ્યા ન હતા અને તત્કાલીન શાસક મહામહિમ સ્વર્ગસ્થ શ્રી પૃથ્વીરાજસિંહ દ્વારા મર્જર એગ્રીમેન્ટ પર હસ્તાક્ષર કર્યા પછી તેમને કોઈ અધિકાર નથી. તેથી, ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર દ્વારા ધ્યાનમાં લેવામાં આવેલ અને માન્ય રાખવામાં આવેલ વિશેષાધિકાર સંપૂર્ણપણે અયોગ્ય છે અને સંપૂર્ણપણે ભૂલભરેલો છે કારણ કે અપીલકર્તા તેમનો કેસ સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયા છે. સંજોગોમાં, અપીલકર્તાની તરફેણમાં વિશેષ વિશેષાધિકારો આપી શકાય નહીં. આમ, જોઈન્ટ ચેરિટી કમિશનર અને ચેરિટી કમિશનર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા હુકમોને સમર્થન આપતો વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો વાદગ્રસ્ત ચુકાદો અને હુકમ અન્યાયી અને ગેરકાયદેસર છે. જોકે એક બાજુ તમામ સત્તાવાળાઓ એ નિષ્કર્ષ પર આવ્યા કે તે પબ્લિક ટ્રસ્ટ હતું જેની નોંધણી

કરવાની જરૂર હતી અને અપીલકર્તાને કોઈ અધિકાર અથવા ટાઈટલ અથવા દાવો નથી અને બીજી બાજુ, સત્તાવાળાઓએ અપીલકર્તાને વિશેષાધિકારો આપ્યા, મારા મતે તે સંપૂર્ણપણે ગેરકાયદેસર, અન્યાયી અને કેસની હકીકતો વિરુદ્ધ છે. આમ, અશ્વિન માસ નવરાત્રિના ૮મા દિવસે વિશેષ વિશેષાધિકારો અને પૂજા અર્પણ કરવાના અવલોકનને કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવું જરૂરી છે.

૧૪. નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટ અને આ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા હુકમને ધ્યાનમાં રાખીને, જ્યાં સુધી અપીલકર્તા મિલકત પર પોતાનો અધિકાર સ્થાપિત ન કરે, ત્યાં સુધી તેમને અશ્વિન માસ નવરાત્રિના ૮મા દિવસે કોઈ વિશેષ પૂજા કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવતી નથી.

૧૫. જ્યાં સુધી સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા કોસ ઓબ્જેક્શનનો સંબંધ છે, વિશેષ પૂજા કરવા માટે આપવામાં આવેલી પરવાનગીના સંદર્ભમાં, હવે કોસ ઓબ્જેક્શન મંજૂર થવાને પાત્ર છે.

૧૬. અપીલકર્તા અને સામાવાળાઓ દ્વારા સંદર્ભિત અને આધાર રાખેલ નિર્ણયોની અહીં ઉપર ચર્ચા કરવામાં આવી છે અને નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા નિર્ધારિત રેશિયોને ધ્યાનમાં રાખીને, તે હાલના કેસની હકીકતોને લાગુ પડતું નથી. તે નોંધવું પ્રસ્તુત છે કે આજની તારીખ સુધી, અપીલકર્તા વિવાદિત મિલકત એટલે કે આરાસુરી અંબા માતા મંદિરનું તીર્થસ્થાન ખાનગી મિલકત હોવાની હકીકત સંબંધે કાયદાની કોઈ કોર્ટમાં સફળ થયા નથી.

૧૭. નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૬૩ હેઠળ લાદવામાં આવેલ બાધના કિસ્સામાં કે મર્જર એગ્રીમેન્ટને લગતા તમામ વિવાદો માટે અલગ મશીનરી પૂરી પાડવામાં આવી છે અને, તેથી, તીર્થસ્થાન ખાનગી મિલકત હોવા અંગેનો અપીલકર્તાનો દાવો ટકી શકે તેમ નથી.

૧૮. એકવાર નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટે તે ભાગનું નિષ્કર્ષ કાઢ્યું, હવે તે બંધનકર્તા નથી અને તે બંધારણીય બેન્ચનો નિર્ણય છે. તેથી, હવે આ કોર્ટ માટે ચુકાદાઓની પુનઃતપાસ કરવા અથવા પુનર્વિચાર કરવા માટે ખુલ્લું છે અને, તેથી, નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા કારણો / તારણો માટે કોઈ જગ્યા નથી જેવો કે વિદ્વાન વકીલ શ્રી મહેતાએ દાવો કર્યો છે કે નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા બારી ખુલ્લી રાખવામાં આવી હતી. મારા મતે, આ કોર્ટ એ હકીકતમાં જઈ શકતી નથી કે શું નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટે કોઈ બારી ખોલી છે કે અપીલકર્તાને યોગ્ય કાર્યવાહી દાખલ કરવાની સ્વતંત્રતા આપી છે. સંજોગોમાં, સત્તાવાળાઓ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા તારણો, હું વિશેષાધિકારો આપવામાં અને વિશેષ પ્રસંગે પૂજા કરવામાં અને ગર્ભગૃહમાં પ્રવેશવા માટે પરવાનગી આપવામાં અને દેવી અંબાને ચામર હલાવવાની પરવાનગી આપવામાં ચેરિટી કમિશનર અને/અથવા વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા તારણો સાથે સંપૂર્ણપણે સહમત છું જે સંપૂર્ણપણે ગેરકાયદેસર, ભૂલભરેલા અને ગેરવાજબી છે. અગાઉના મુકદ્દમાના રાઉન્ડમાં અને વધુ વિશેષરૂપે સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૫૫/૧૯૭૦ ની આ કોર્ટ દ્વારા પિટિશનો નામંજૂર કરતી વખતે પણ, કોર્ટે એવું

અવલોકન કર્યું છે કે નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયને ધ્યાનમાં રાખીને, આ કોર્ટ માટે આ મુદ્દામાં પ્રવેશવું અને અપીલકર્તાની તરફેણમાં કોઈ રાહત મંજૂર કરવી ખુલ્લું નથી. આવા સંજોગોમાં, એ નોંધવું જરૂરી છે કે અપીલકર્તાએ સ્પેશિયલ સિવિલ સૂટ નં. ૧/૧૯૭૦ માં સિવિલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા હુકમને ફર્સ્ટ અપીલ દાખલ કરીને આ કોર્ટ સમક્ષ પણ પડકાર્યો છે જે હાલમાં પેન્ડિંગ છે. જો આ કોર્ટ દ્વારા હાલની અપીલમાં કોઈ અવલોકન કરવામાં આવે, તો તેની સીધી અસર પડશે અને તેથી તે ફર્સ્ટ અપીલ પર બાધ તરીકે હાલ પૂરતું મર્યાદિત છે. આ કોર્ટ સદર સ્પેશિયલ સિવિલ સૂટમાં સંબંધિત સિવિલ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા તારણોના મેરિટ કે ડી-મેરિટમાં પ્રવેશી રહી નથી.

૧૯. કે નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે ૧૯૫૭ માં બંધારણીય ચુકાદા દ્વારા ઠરાવ્યું છે કે અરજદારનો મંદિર અથવા મંદિરની મિલકત પર કોઈ અધિકાર નથી, એકવાર મિલકત દેવીને ભેટમાં આપવામાં આવે પછી તે તે દેવીની છે અને અપીલકર્તા મંદિર અથવા તેની મિલકત પર અધિકારનો દાવો કરી શકે નહીં કારણ કે તે પબ્લિક મિલકત છે. હકીકતમાં અગાઉ પણ, નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટે માલિકી અને વંશપરંપરાગત અધિકારો સંબંધિત મુદ્દાનો નિર્ણય કર્યો છે. દાંતા સ્ટેટના પુરોગામી / અગાઉના શાસક દ્વારા મર્જર એગ્રીમેન્ટ પર હસ્તાક્ષર કર્યા પછી; કોઈ અધિકાર અથવા વિશેષાધિકાર ટકી રહે છે કે નહીં અને આજ દિન સુધી કાયદાની કોર્ટમાં કોઈ અધિકાર અથવા કોઈ દાવો સાબિત થયો નથી. નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે મર્જર એગ્રીમેન્ટને પડકારવા માટે, ૧૯૫૭ માં બંધારણીય બેન્ચ દ્વારા ચુકાદો આપીને અનુચ્છેદ ૩૬૩ હેઠળ

અલગ મશીનરી પૂરી પાડવામાં આવી હતી/છે. જો તેને રેસ જ્યુડિકેટા તરીકે ગણવામાં આવે તો આ કોર્ટ તે પાસા પર કોઈ અભિપ્રાય આપવા સક્ષમ નથી અને, તેથી, આવા સંજોગોમાં, તમામ સત્તાવાળાઓ દ્વારા મંદિર ટ્રસ્ટ પરના દાવા અંગે નોંધવામાં આવેલા તારણો ન્યાયી અને યોગ્ય છે અને ટ્રસ્ટની નોંધણી કરવા સત્તાવાળાઓને આપવામાં આવેલો નિર્દેશ, મારા નમ્ર મતે, કેસની હકીકતો સાથે સુસંગત નથી. જ્યાં સુધી સ્ટેટ મંદિરનો ચાર્જ અને મેનેજમેન્ટ સંભાળે છે તે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૫ અને ૨૬ હેઠળ આપવામાં આવેલા બંધારણીય અધિકારની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરતું નથી.

૨૦. આરાસુરી અંબાજી મંદિર શક્તિપીઠોમાંનું એક છે જે સદીઓથી સમગ્ર ભારતમાંથી કરોડો યાત્રાળુઓને આકર્ષે છે. (૨૦૨૧) ૧ એસ.સી.સી. ૨૨૫ માં નોંધાયેલા શ્રી માર્ટીડ વર્મા (ડી) મારફતે એલઆરએસ વિ. કેરલા સ્ટેટ ના કેસમાં નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા નિર્ધારિત રેશિયો પદ્મનાભસ્વામી મંદિરના કેસમાં પુનઃપુષ્ટિ કરવામાં આવ્યો છે કે પૂજા લોકો માટે અધિકાર તરીકે ખુલ્લી છે અને એન્ડોમેન્ટ પબ્લિક ધાર્મિક હેતુ માટે છે. પરિણામે, ખાનગી માલિકી અથવા વિશેષ વંશપરંપરાગત અધિકારોનો દાવો ટકાવી શકાતો નથી. તેથી, આવા સંજોગોમાં, મારો અભિપ્રાય છે કે આરાસુરી અંબાજી મંદિર એક પબ્લિક ધાર્મિક સંસ્થા છે અને દેવી સંપત્તિ મિલકત ધરાવતી કાનૂની વ્યક્તિ છે. એ.આઈ.આર. ૧૯૫૭ એસ.સી. ૧૩૩ માં નોંધાયેલા દેવકી નંદન વિરુદ્ધ મુરલીધર ના કેસમાં, નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટે ધ્યાનમાં લીધું છે કે શબ્દેશિપ એ માલિકી નથી, પરંતુ મર્યાદિત મિલકત અધિકાર ધાર્મિક ફરજથી અલગ છે અને, તેથી, અપીલકર્તાનો

દાવો કે જે મુખ્યત્વે કસ્ટોડિયલ સેવાને બદલે માલિકી અધિકાર માંગે છે તે કાયદાની દ્રષ્ટિએ બિલકુલ ટકી શકે તેમ નથી. મર્જર અને કરારની અસર સિવાય કે જ્યારે પદ્મનાભ સ્વામી મંદિરના કેસમાં નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા એવો દાવો કરવામાં આવે છે કે રોયલ ટ્રસ્ટીશિપ અનામત રાખવામાં આવી હતી જે બોમ્બેની તત્કાલીન સરકાર દ્વારા અપીલકર્તાને પણ ઓફર કરવામાં આવી હતી પરંતુ દાંતા સ્ટેટના અગાઉના શાસક દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી ન હતી અને અન્ય ટ્રસ્ટીઓ સાથે રાજ્ય સરકારના એડમિનિસ્ટ્રેટર દ્વારા સંચાલન સતત કરવામાં આવે છે અને તે અવિરત છે અને, તેથી, જ્યારે આરાસુરી અંબાજી મંદિરની અનામત ટ્રસ્ટીશિપની કોઈ સ્પષ્ટ અભિવ્યક્તિ નથી જે બંધારણીય સુરક્ષાની સમકક્ષ ન હોય. હકીકતમાં, બોમ્બે સ્ટેટ દ્વારા ૧૯૫૩ થી મેનેજમેન્ટ ધારણ કરવામાં આવ્યું હતું અને તેને ક્યારેય અપીલકર્તા અને તેમના પુરોગામીની તરફેણમાં પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવ્યું ન હતું, કાયદાની કોર્ટ દ્વારા આવશ્યક ધાર્મિક પ્રથામાં હસ્તક્ષેપ કરવામાં આવ્યો નથી. અનુચ્છેદ ૨૫ અને ૨૬ પણ બિનસાંપ્રદાયિક વહીવટનું રક્ષણ કરતા નથી અને આમ, સ્ટેટનું મેનેજમેન્ટ બંધારણીય રીતે માન્ય છે. પદ્મનાભસ્વામી ના કેસમાં, નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટે અવલોકન કર્યું છે કે મર્જર એગ્રીમેન્ટ હેઠળ ધાર્મિક અધિકારો સ્પષ્ટપણે સુરક્ષિત હતા. હાલના કેસમાં, મર્જર એગ્રીમેન્ટ હેઠળ કોઈ સ્પષ્ટ અધિકાર અથવા વિશેષાધિકારો સુરક્ષિત ન હતા. બોમ્બે સરકારના પત્રવ્યવહારો કે જે રેકૉર્ડ પર છે તે સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે જોકે વિનંતી કરવામાં આવી હતી પરંતુ સરકારે તે વિનંતીઓ સ્વીકારી ન હતી અને તત્કાલીન શાસકની વિનંતીને નાબૂદ કરી દીધી

હતી અને, તેથી, મર્જર એગ્રીમેન્ટ અમલમાં આવ્યાના ૭૫ વર્ષ પછી, અપીલકર્તા મિલકત પર કોઈ વિશેષાધિકાર અથવા કોઈ અધિકારનો દાવો કરી શકે નહીં. દેવકી નંદન (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા વધુમાં અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે અધિકારો સમર્પણની શરતોમાંથી વહે છે અને રાજકીય સત્તા અથવા સામાજિક કસોટીમાંથી નહીં. હાલના કેસમાં, કોઈપણ સત્તાવાળાઓએ મહારાણાને શબ્દેતનો દરજ્જો માન્યતા આપી નથી અથવા તેમને એનાયત કર્યો નથી કે તેમના દ્વારા કોઈ ધાર્મિક હેતુ પૂરો થતો હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું નથી, હકીકતમાં, સેવા પૂજા મંદિરના પૂજારી દ્વારા કરવામાં આવતી હતી. આઝાદી પહેલાના સમયમાં પણ, તે માત્ર પૂજારી દ્વારા જ કરવામાં આવતું હતું અને, તેથી, મિલકત પરના અધિકારના સંબંધમાં સત્તાવાળાઓ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા તારણો સંપૂર્ણપણે કેસની હકીકતો સાથે સુસંગત છે અને ઉપરોક્ત નિર્ણયોમાં નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા જાહેર કરવામાં આવેલા સ્થાપિત કાનૂની સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખીને છે. સત્તાવાળાઓ દ્વારા માન્ય રાખવામાં આવેલ ટ્રસ્ટની નોંધણીનો જ્યાં સુધી સંબંધ છે, મારો અભિપ્રાય છે કે તેને સમર્થન આપવામાં આવે છે અને અપીલકર્તાની તરફેણમાં કોઈ કસ્ટોડિયલ વિશેષાધિકારો આપી શકાય નહીં, પરંતુ એકવાર તે સંબંધિત સત્તાવાળાઓ સમક્ષ માલિકી અને શબ્દેતશિપ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ જાય, ત્યારે તે કાયદામાં ખામીયુક્ત છે. તેથી, આવા વિશેષાધિકારો અપીલકર્તાની તરફેણમાં બિલકુલ આપી શકાય નહીં.

૨૧. સંસદે પણ બંધારણ (છવ્વીસમો સુધારો) અધિનિયમ, ૧૯૭૧ ઘડ્યો જે ૨૮.૧૨.૧૯૭૧ ના રોજ અમલમાં આવ્યો. સદર સુધારાના ઉદ્દેશ્યો અને કારણોનું નિવેદન દર્શાવે છે કે શાસકની વિભાવના, પ્રિવી પર્સ અને કોઈપણ વર્તમાન કાર્યો અને સામાજિક હેતુઓ સાથે સંબંધિત ન હોય તેવા વિશેષાધિકારો સાથે, સમાનતાવાદી સામાજિક વ્યવસ્થા સાથે અસંગત હતી. તેથી, સરકારે ભૂતપૂર્વ ભારતીય રજવાડાઓના શાસકોના પ્રિવી પર્સ અને વિશેષાધિકારો નાબૂદ કરવાનો નિર્ણય લીધો છે. આ હેતુ માટે, બંધારણની સંબંધિત જોગવાઈઓમાં સુધારો કરવા ઉપરાંત, તેમાં એક નવો અનુચ્છેદ ઉમેરવો જરૂરી છે જેથી આવા શાસકોને પહેલાથી જ આપવામાં આવેલી માન્યતા સ્પષ્ટ રીતે નાબૂદ કરી શકાય અને પ્રિવી પર્સ નાબૂદ કરી શકાય અને પ્રિવી પર્સ વિશેષાધિકારોના સંબંધમાં તમામ અધિકારો, જવાબદારીઓ અને ફરજો સમાપ્ત કરી શકાય. આ બંધારણીય સુધારાએ અનુચ્છેદ ૨૯૧ અને ૩૬૨ ૨૬ કર્યા; અને અનુચ્છેદ ૩૬૩-એ દાખલ કર્યો જે હવે અન્ય બાબતોની સાથે સ્પષ્ટપણે એવી જોગવાઈ કરે છે કે જે કોઈ પણ વ્યક્તિ ભારતીય સ્ટેટના શાસક અથવા તેના અનુગામી તરીકે માન્યતા પ્રાપ્ત છે, તેને આવા શાસક અથવા અનુગામી તરીકે માન્યતા મળતી બંધ થઈ જશે, અને પ્રિવી પર્સના સંબંધમાં તમામ અધિકારો, જવાબદારીઓ અને ફરજો સમાપ્ત થઈ જશે. અનુચ્છેદ ૩૬૬(૨૨) માં પણ તે મુજબ સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો અને સુધારેલી વ્યાખ્યા મુજબ, "શાસક" નો અર્થ હવે, અન્ય બાબતોની સાથે, સદર બંધારણીય સુધારો અમલમાં આવતા પહેલા ભારતીય સ્ટેટના શાસક અથવા આવા શાસકના અનુગામી તરીકે માન્યતા પ્રાપ્ત વ્યક્તિ છે. અનુચ્છેદ

૨૯૧ ૨૬ થવાથી, પ્રિવી પર્સ સંબંધિત અધિકારો, જવાબદારીઓ અને ફરજો સમાપ્ત થઈ ગઈ. અનુચ્છેદ ૩૬૨ માંથી ઉદ્ભવતા માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતો કે કાયદાકીય અથવા કારોબારી સત્તાના ઉપયોગમાં, અનુચ્છેદ ૨૯૧ માં ઉલ્લેખિત કોઈપણ કરાર અથવા સમજૂતીમાં આપેલી ગેરંટી અથવા ખાતરીને યોગ્ય ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે તે પણ અસ્તિત્વમાં રહ્યા નથી. જેનો અર્થ એ છે કે આ સુધારા પછી, કોઈ શાસક મિલકત પર કોઈ વિશેષાધિકાર અથવા અધિકારનો દાવો કરી શકશે નહીં અને અગાઉના શાસક અથવા તેના પુરોગામી દ્વારા હસ્તાક્ષર કરાયેલ કરાર હેઠળ કોઈ રાહત માંગી શકશે નહીં. પદ્મનાભસ્વામી ના કેસમાં પણ, નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટે ટ્રસ્ટ અને ટ્રસ્ટીઓ, ધાર્મિક એન્ડોમેન્ટ સેવાપંથ વિભાવના દ્વારા અધિકાર અને હિત સૂચવે છે તેવો ભેદ દર્શાવ્યો છે. શ્રી માર્ટીડ વર્મા (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા લાંબા સમયથી સેવાપંથ અને શબ્દેશિપ સંબંધિત સિદ્ધાંત ફક્ત ૯૧.૩, ૯૧.૪, ૯૧.૮ અને ૯૧.૯ માં નીચે મુજબ સારાંશવામાં આવ્યો હતો:—

"૯૧.૩. શબ્દેશિપ કાનૂની પાત્ર ચોકસાઈ અને સચોટતા સાથે વ્યાખ્યાયિત કરી શકાતું નથી. વ્યાપક રીતે વર્ણવેલ, તે મૂર્તિના માનવ સેવક અને કસ્ટોડિયન છે, તેના ધરતી પરના પ્રવક્તા છે, તેના તમામ સાંસારિક બાબતો સાથે વ્યવહાર કરવા અને તેની મિલકતનું સંચાલન કરવા માટે હકદાર તેના અધિકૃત પ્રતિનિધિ છે. ડેબ્યુટરના વહીવટના સંબંધમાં, તેની સ્થિતિ ટ્રસ્ટીના જેવી જ છે; છતાં, તે અંગ્રેજી અર્થમાં બરાબર ટ્રસ્ટીની સ્થિતિમાં નથી, કારણ કે હિન્દુ કાયદા હેઠળ, મૂર્તિને સંપૂર્ણપણે સમર્પિત મિલકત, શબ્દેશિપમાં નહીં પણ મૂર્તિમાં નિહિત છે. (પ્રકુલ ચરણ રેકર્ડ વિ. સત્ય ચરણ રેકર્ડ [પ્રકુલ ચરણ રેકર્ડ વિ. સત્ય ચરણ રેકર્ડ,

(૧૯૭૯) ૩ એસ.સી.સી. ૪૦૯]).

૯૧.૪. શબૈતશિપ તેના સાચા કાનૂની ખ્યાલમાં બે વિચારોનો સમાવેશ કરે છે: દેવીના સેવક અને તેના મેનેજર; તે માત્ર એક હોદ્દો નથી પરંતુ તેની સાથે જોડાયેલા અમુક અધિકારો સાથેનો હોદ્દો છે. (મનોહર મુખર્જી વિ. ભૂપેન્દ્રનાથ મુખર્જી [મનોહર મુખર્જી વિ. ભૂપેન્દ્રનાથ મુખર્જી, ૧૯૩૨ એસ.સી.સી. ઓનલાઈન કલકત્તા ૮૫: આઈ.એલ.આર. (૧૯૩૩) ૬૦ કલકત્તા ૪૫૨]).

૯૧.૮. મહંતશિપની કલ્પનામાં, શબૈતશિપની જેમ, હોદ્દા અને મિલકત, ફરજો અને અંગત હિત બંને તત્વો એકસાથે ભળેલા છે અને તેમાંથી કોઈ પણને બીજાથી અલગ કરી શકાતું નથી. સંસ્થા સાથે જોડાયેલ એન્ડોમેન્ટ્સમાં મહંતનું વ્યક્તિગત અથવા ફાયદાકારક હિત તેમના નિકાલ અને વહીવટની મોટી સત્તાઓ અને સંપત્તિ મિલકતોના સંબંધમાં વ્યુત્પન્ન કાર્યકાળ બનાવવાનો તેમનો અધિકાર પ્રગટ થાય છે; અને આ અને સમાન પ્રકૃતિના અન્ય અધિકારો મહંતના હોદ્દાને માલિકી હક્કના પાત્ર સાથે સ્થાપિત કરે છે જે, જોકે અમુક હદ સુધી અસાધારણ છે, છતાં તે વાસ્તવિક કાનૂની અધિકાર છે. (કમિશનર, હિન્દુ રિલીજિયસ એન્ડોમેન્ટ્સ વિ. શ્રી લક્ષ્મીન્દ્ર તીર્થ સ્વામીયર ઓફ શ્રી શિરૂર મઠ [કમિશનર, હિન્દુ રિલીજિયસ એન્ડોમેન્ટ્સ વિ. શ્રી લક્ષ્મીન્દ્ર તીર્થ સ્વામીયર ઓફ શ્રી શિરૂર મઠ, ૧૯૫૪ એસ.સી.આર. ૧૦૦૫: એ.આઈ.આર. ૧૯૫૪ એસ.સી. ૨૮૨]).

૯૧.૯. જ્યાં શબૈતના હોદ્દા સાથે કોઈ મહેનતાણું જોડાયેલું ન હોય ત્યાં પણ, તે સંપત્તિ મિલકતમાં કોઈક પ્રકારનો અધિકાર અથવા હિત ભોગવે છે જે આંશિક રીતે ઓછામાં ઓછું માલિકી હક્કનું પાત્ર ધરાવે છે. આમ, શબૈતની કલ્પનામાં હોદ્દો અને મિલકત, ફરજો અને અંગત હિત બંને તત્વો મિશ્રિત અને એકસાથે ભળેલા છે; અને તત્વોમાંના એકને બીજાથી અલગ કરી શકાતું નથી. સંપત્તિ મિલકતમાં આ વ્યક્તિગત અથવા

ફાયદાકારક હિતની હાજરી છે જે શબૈતશિપને માલિકી હક્કોના પાત્ર સાથે રોકાણ કરે છે અને તેની સાથે મિલકતની કાનૂની ઘટનાઓને જોડે છે. (અંગુરબાલા મલિક વિ. દેબબ્રત મલિક [અંગુરબાલા મલિક વિ. દેબબ્રત મલિક, ૧૯૫૧ એસ.સી.સી. ૪૨૦: એ.આઈ.આર. ૧૯૫૧ એસ.સી. ૨૯૩ : ૧૯૫૧ એસ.સી.આર. ૧૧૨૫])"

૨૨. નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટના ઉપરોક્ત નિર્ણયને ધ્યાનમાં રાખીને, હવે અપીલકર્તા દેવીની મિલકત પર માલિકી અથવા કોઈ અધિકારનો દાવો કરી શકશે નહીં અને સુધારા દ્વારા પણ, તેઓ દાવો કરે છે તે રીતે ચોક્કસ દિવસે પૂજા કરવાના કોઈપણ વિશેષાધિકાર માટે દાવો કરી શકશે નહીં અને આસો માસ નવરાત્રિના સમયગાળા દરમિયાન લાખોથી વધુ લોકોની મુલાકાત લેતા અને આસો માસ નવરાત્રિના ૮મા દિવસે, પવિત્ર તીર્થસ્થાન આરાસુરી અંબાજી મંદિરની મુલાકાત લેતા વિશાળ યાત્રાળુઓ અને વિશાળ ભીડની વચ્ચે અપીલકર્તાની તરફેણમાં કોઈ વિશેષાધિકારો આપી શકાય નહીં, યાત્રાળુઓના પૂજા કરવાના અને તેમની પ્રાર્થના અર્પણ કરવાના અધિકારને મર્યાદિત કરી શકશે નહીં. તેથી, ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર દ્વારા આપવામાં આવેલ અને ચેરિટી કમિશનર દ્વારા સમર્થન આપવામાં આવેલ અને વધુમાં વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશ દ્વારા સમર્થન આપવામાં આવેલ વિશેષાધિકારો, ન્યાયી અને યોગ્ય નથી અને તે કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ થવાને પાત્ર છે.

૨૩. એ.આઈ.આર. ૧૯૯૫ એસ.સી. ૧૬૭ માં નોંધાયેલા બાલા શંકર મહા શંકર ભટ્ટજી વિ. ચેરિટી કમિશનર ઓફ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત ના કેસમાં, નામદાર સુપ્રીમ

કોર્ટે ફક્ત ૮, ૯, ૧૦, ૧૨, ૧૪, ૧૮, ૧૯, ૨૦, ૨૧ માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું
અને અવલોકન કર્યું છે:—

"૮. બ્લેક્સ લો ડિક્શનરી, ૬ઠ્ઠી આવૃત્તિ, પાના ૧૫૧૨ પર 'પબ્લિક ટ્રસ્ટ' ને મોટાભાગના લોકોના અથવા તેના નોંધપાત્ર ભાગના લાભ માટે બનાવવામાં આવેલ ટ્રસ્ટ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે જે ચોક્કસ વર્ણનનો જવાબ આપે છે; પબ્લિક ટ્રસ્ટ અને ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટને સામાન્ય રીતે સમાનાર્થી શબ્દો તરીકે ગણી શકાય. પાના ૧૫૧૦ પર 'ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ' ને 'વર્ગ અથવા સામાન્ય રીતે લોકોના લાભ માટે રચાયેલ ટ્રસ્ટ' તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે. તેઓ ખાનગી ટ્રસ્ટથી મૂળભૂત રીતે અલગ છે જેમાં લાભાર્થીઓ અનિશ્ચિત હોય છે. સામાન્ય રીતે, આવા ટ્રસ્ટ ચેરિટેબલ, શૈક્ષણિક, ધાર્મિક અથવા વૈજ્ઞાનિક હેતુઓ માટે બનાવવા જ જોઈએ.' પી. રામનાથ ઐયરની 'ધ લાસ લેક્સિકોન' રીપ્રિન્ટ આવૃત્તિ ૧૯૮૭ માં, પાના ૧૨૯૮ પર 'પબ્લિક અને પ્રાઇવેટ ટ્રસ્ટ' ને નીચે મુજબ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે કે 'મંદિરના કિસ્સામાં સાર્વજનિક રીતે સ્થાપિત અને સાર્વજનિક રીતે સુલભ મૂર્તિ કે જેમાં દેખાવ જેને અસ્પષ્ટ કહી શકાય તેવો હોઈ શકે છે, કોઈ અપેક્ષા રાખશે અને આપેલી પરવાનગી અથવા આપેલા લાયસન્સ અને રોકવામાં આવેલી પરવાનગીના સ્પષ્ટ પુરાવા પર આગ્રહ રાખવો જોઈએ કારણ કે તે પણ એટલું જ સાચું છે કે ખાનગી વ્યક્તિ પોતાના ખાનગી પર્સમાંથી, ખાનગી મંદિર અને મૂર્તિનું નિર્માણ કરી શકે છે અને પોતાના અને તેના પરિવારના અથવા કેટલાક અન્ય પસંદ કરેલા વ્યક્તિઓના હાથમાં નિયંત્રણ અને સંચાલન રાખી શકે છે અને પોતાની જાતને એવી રીતે વર્તી શકે છે કે જે સૂચિતાર્થ અને આચરણ દ્વારા સમર્પણના નિર્ણાયક પુરાવા પૂરા પાડે. સમર્પણનો અર્થ કાઢતી વખતે, મિલકતનો માલિક વ્યક્તિઓને આપી રહ્યો છે તે દર્શાવતું આચરણ અને તે એવા વર્ગના અમુક સભ્યોનો ઇરાદો ધરાવે છે જેમને તે પરવાનગી વિના એટલે કે અધિકાર તરીકે આડેધડ રીતે કાર્ય કરવા લાભ

આપવા ઈચ્છે છે તે દર્શાવતું આચરણ વચ્ચે બહોળો તફાવત છે. ન્યાયાધીશ માટે એ જોવા માટે લાગુ કરવા માટે એક ઉપયોગી કસોટી કે શું પુરાવા ખાનગી ટ્રસ્ટની શરતોને સંતોષે છે, એ છે કે પોતાને પૂછવું કે સાક્ષીઓ દ્વારા જુબાની આપવામાં આવેલા કોઈપણ કૃત્યો અતિચારની કાર્યવાહી દ્વારા અટકાવી શકાયા હોત અથવા દંડ કરી શકાયા હોત. ખાનગી ટ્રસ્ટમાં ફાયદાકારક હિત સંપૂર્ણપણે એક અથવા વધુ વ્યક્તિઓમાં નિહિત હોય છે જેઓ, અથવા આપેલ સમયની અંદર, ચોક્કસપણે જાણી શકાય છે. બીજી બાજુ, પબ્લિક ટ્રસ્ટના ઉદ્દેશ્ય માટે અચોક્કસ અને અસ્થિર સંસ્થાના સભ્યો છે અને ટ્રસ્ટ પોતે જ કાયમી અને અનિશ્ચિત પાત્રતા ધરાવે છે અને ખાનગી ટ્રસ્ટના સમાધાન માટે નિર્ધારિત મર્યાદાઓમાં મર્યાદિત નથી.

૯. દેવકી નંદન વિ. મુરલીધર, ૧૯૫૬ એસ.સી.આર. ૭૫૬, એ ચાર ન્યાયાધીશોની બેન્ચ દ્વારા આ કોર્ટનો અગ્રણી ચુકાદો છે. તે કેસમાં મળેલી હકીકતો એવી હતી કે એક પવિત્ર નિઃસંતાન હિન્દુ શિવ ગુલામે સીતાપુર જિલ્લાના બલાસિયા ગામમાં શ્રી રાધાકૃષ્ણજીનો ઠાકુરદ્વારા બાંધ્યો હતો. તેઓ તેમના મૃત્યુ સુધી મંદિરના સંચાલનમાં હતા. તેણે તેની તમામ મિલકતો મંદિરને આપવા માટે 'વસિયતનામું' અમલમાં મૂક્યું અને તેના યોગ્ય સંચાલન માટે જોગવાઈઓ કરી. પ્રશ્ન એ ઊભો થયો કે શું મંદિર લોકો માટે સમર્પિત હતું અને શું મંદિર પબ્લિક હતું કે ખાનગી મંદિર હતું. આ કોર્ટે ઠરાવ્યું કે ધાર્મિક એન્ડોમેન્ટ સાર્વજનિક છે કે ખાનગી તે મુદ્દો કાયદા અને હકીકતોનો મિશ્ર પ્રશ્ન છે, જેનો નિર્ણય મળેલી હકીકતો પર પબ્લિક અને ખાનગી એન્ડોમેન્ટના કાનૂની ખ્યાલોને લાગુ કરવા પર લેવો આવશ્યક છે અને તે આ કોર્ટની વિચારણા માટે ખુલ્લું છે. ખાનગી અથવા પબ્લિક એન્ડોમેન્ટ વચ્ચેનો તફાવત એ છે કે જ્યારે પહેલામાં લાભાર્થીઓ ચોક્કસ વ્યક્તિઓ હોય છે, ત્યારે બાદમાં તેઓ સામાન્ય જનતા અથવા તેનો વર્ગ હોય છે. મૂર્તિ એ કાનૂની વ્યક્તિ છે જે મિલકતો રાખવા માટે સક્ષમ છે. મંદિર માટે સંપન્ન મિલકતો તેમાં નિહિત હોય છે,

પરંતુ મૂર્તિને એન્ડોમેન્ટમાં કોઈ ફાયદાકારક રસ નથી. સાચા લાભાર્થીઓ તેના ભક્તો છે. હકીકતો પરથી જણાયું હતું કે મંદિર પબ્લિક મંદિર હતું. તિલકાયત શ્રી ગોવિંદલાલજી મહારાજ વિ. રાજસ્થાન સ્ટેટ, (૧૯૬૪) ૧ એસ.સી.આર. ૫૬૧ માં આ કોર્ટની બંધારણીય બેન્ચે ઠરાવ્યું હતું કે, પુરાવાના બાંધકામ પર, ઉદયપુરનું નાથદ્વારા મંદિર પબ્લિક મંદિર છે જેમાં મંદિરની મિલકતના ટ્રસ્ટીનું સંચાલન છે. નારાયણ ભગવંતરાવ ગોસાવી બાલાજીવાલે વિ. ગોપાલ વિનાયક ગોસાવી, (૧૯૬૦) ૧ એસ.સી.આર. ૭૭૩: (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૦ એસ.સી. ૧૦૦) માં ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચે ઠરાવ્યું હતું કે લોકો દ્વારા અધિકાર તરીકે લાંબા સમયથી ઉપયોગ અને શાસકો દ્વારા જમીન અને રોકડની ગ્રાન્ટ, અન્ય સંબંધિત હકીકતો સાથે મળીને માત્ર એન્ડોમેન્ટની પબ્લિક પ્રકૃતિ સાથે સુસંગત હતી. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે નાસિક ખાતેના શ્રી બાલાજી વેંકટેશ અને તેમના સંસ્થાનને ચેરિટેબલ અને રિલિજિયસ ટ્રસ્ટ એક્ટ, ૧૯૨૦ ના અર્થમાં ચેરિટેબલ અને રિલિજિયસ ટ્રસ્ટ બનાવ્યા છે. તે સંદર્ભમાં આ કોર્ટે સાબિતીના બોજના પ્રશ્ન પર પણ વિચાર કર્યો અને ઠરાવ્યું કે તેનો અર્થ બે બાબતોમાંથી એક હશે, એટલે કે, (૧) કે પક્ષકારે તેની તરફેણમાં ચુકાદા માટે હકદાર થાય તે પહેલાં આક્ષેપ સાબિત કરવો પડશે; અને (૨) કે બે લડતા પક્ષકારોમાંથી એક અથવા બીજાએ હરીફાઈવાળા મુદ્દા પર પુરાવા રજૂ કરવા પડશે. ઓનસનો પ્રશ્ન ત્યારે જ ભૌતિક છે જ્યારે જે પક્ષકાર પર તે મૂકવામાં આવ્યો હોય તે તે પૂરી કરવામાં નિષ્ફળ જશે તો અંતે હારી જશે. જો કે, જ્યાં મુદ્દાઓ જોડાયેલા હોય છે, પુરાવા તરફ દોરી જાય છે અને મુદ્દાઓ નક્કી કરવા માટે આવા પુરાવાઓ તોલવામાં આવે છે, ત્યારે બોજનો પ્રશ્ન શૈક્ષણિક બની જાય છે." ૧૦. રામ સ્વરૂપ દાસજી વિ. એસ.પી. સાહી, હિન્દુ રિલિજિયસ ટ્રસ્ટના વિશેષ પ્રભારી અધિકારી, (૧૯૫૯) સપ્લિમેન્ટ (૨) એસ.સી.આર. ૫૮૩ માં, બીજી બંધારણીય બેન્ચે પબ્લિક અને ખાનગી ટ્રસ્ટ વચ્ચેના તફાવતનો પુનરોચ્ચાર કર્યો. ભૂતપૂર્વમાં ફાયદાકારક હિત

અનિશ્ચિત અને અસ્થિર વ્યક્તિઓના જૂથમાં નિહિત છે, કાં તો મોટાભાગના લોકો અથવા તેનો કોઈ નોંધપાત્ર ભાગ, જે ચોક્કસ વર્ણનનો જવાબ આપે છે. પછીના કિસ્સામાં, લાભાર્થીઓ નિશ્ચિત અને નિર્ધારિત વ્યક્તિઓ છે અથવા જેઓ સમયની અંદર ચોક્કસપણે જાણી શકાય છે. એ હકીકતો કે અનિશ્ચિત અને અસ્થિર વ્યક્તિઓનું જૂથ ચોક્કસ ધાર્મિક માન્યતાને અનુસરતા લોકોનો એક વર્ગ છે અથવા અમુક ધાર્મિક માન્યતા ધરાવતી વ્યક્તિઓનો માત્ર એક સંપ્રદાય છે, તે બાબત પર કોઈ ફરક પાડશે નહીં અને ટ્રસ્ટને ખાનગી ટ્રસ્ટ બનાવશે નહીં. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે શ્રી ઠાકુર લક્ષ્મી નારાયણજી એ બિહાર હિન્દુ રિલિજિયસ ટ્રસ્ટ એક્ટ, ૧૯૫૦ ની કલમ ૨(ઇ) ના અર્થમાં પબ્લિક ટ્રસ્ટ હતું. ગોસ્વામી શ્રી મહાલક્ષ્મી વહુજી વિ. રણછોડદાસ કાલિદાસ, (૧૯૬૯) ૨ એસ.સી.સી. ૮૫૩ માં, અપીલકર્તા દ્વારા આધાર રાખેલ, આ કોર્ટે પબ્લિક ટ્રસ્ટ અથવા ખાનગી ટ્રસ્ટ છે કે કેમ તે સમજાવતા નીચેની કસોટીઓ નક્કી કરી:

(૧) શું મંદિર એવી પ્રભાવશાળી રીતે બાંધવામાં આવ્યું છે કે તે પ્રથમદર્શી પબ્લિક મંદિર જેવું લાગે છે—

(૨) શું સામાન્ય લોકોના સભ્યો અધિકાર તરીકે તે મંદિરમાં પૂજા કરવા હકદાર છે—

(૩) શું લોકો દ્વારા આપવામાં આવેલા ફાળામાંથી મંદિરના ખર્ચાઓ પૂરા કરવામાં આવે છે—

(૪) શું મંદિરમાં કરવામાં આવતી સેવાઓ અને ઉત્સવો સામાન્ય રીતે પબ્લિક મંદિરોમાં કરવામાં આવતા હોય છે—

(૫) શું મેનેજમેન્ટ તેમજ ભક્તો તે મંદિરને પબ્લિક મંદિર તરીકે માની રહ્યા છે—

તે કેસની હકીકતો પરથી, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે નડિયાદની હવેલી પબ્લિક મંદિર છે. તે સંદર્ભમાં આ કોર્ટે ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે મંદિરની ઉત્પત્તિ, તેની બાબતોનું સંચાલન કરવામાં આવતી રીત, તેના દ્વારા પ્રાપ્ત થતી ભેટોની પ્રકૃતિ અને હદ, પૂજાના સંદર્ભમાં ભક્તો દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા અધિકારો, મેનેજરની સભાનતા અને ભક્તોની મંદિરના પબ્લિક પાત્રતા અંગેની સભાનતા એ સંબંધિત પરિબલો છે જે સ્થાપિત કરવા તરફ દોરી જશે કે મંદિર પબ્લિક છે કે ખાનગી છે. કોઈ ચોક્કસ મંદિરની સાચી લાક્ષણિકતા વિવિધ સંજોગોના આધારે નક્કી કરવાની હોય છે. ૧૨. ટી.ડી. ગોપાલન વિ. કમિશનર ઓફ હિન્દુ રિલિજિયસ એન્ડ ચેરિટેબલ એન્ડોમેન્ટ્સ, (૧૯૭૩) ૧ એસ.સી.આર. ૫૮૪ માં, અપીલકર્તાઓ દ્વારા આધાર રાખેલ, હકીકતો એવી હતી કે મંડપમ તેમની પોતાની જમીન પર બાંધવામાં આવ્યું હતું. મંડપમની સામે ગર્ભગૃહ, બંને બાજુ દ્વારપાલ તરીકે ઓળખાતી પથ્થરની મૂર્તિઓ અને મંડપમમાં પૂજા કરવા માટે જરૂરી સાધનો અસ્તિત્વમાં હતા. કમિશનરે તેને પબ્લિક મંદિર જાહેર કર્યું પરંતુ દાવામાં ટ્રાયલ કોર્ટે તેને ખાનગી મંદિર જાહેર કર્યું. અપીલ પર, હાઈકોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટના હુકમનામાને ઉલટાવી દીધું અને ઠરાવ્યું કે મંદિર પબ્લિક મંદિર છે એ આધારે કે લોકોના સભ્યો કોઈ પણ જાતના અવરોધ કે અડચણ વિના તીર્થસ્થાનમાં પૂજા કરતા હતા, અને મંદિર ફાળા દ્વારા અને લોકોના સભ્યો પાસેથી મેળવેલા દાન દ્વારા ચલાવવામાં આવતું હતું. આ કોર્ટે મંદિરની ઉત્પત્તિ, કુટુંબના સભ્યો દ્વારા તેનું સંચાલન અને કોઈપણ સંપત્તિ મિલકતની ગેરહાજરી વગેરેને મહત્વ આપીને પૂજાના સ્થળ તરીકે મંદિરની પ્રકૃતિને ધ્યાનમાં લીધી,

તેને ખાનગી મંદિર જાહેર કર્યું અને ટ્રાયલ કોર્ટના હુકમનામાને સમર્થન આપ્યું. તે હકીકતોને ધ્યાનમાં લેતી વખતે, આ કોર્ટે ઠરાવ્યું કે મંદિરની ઉત્પત્તિ, જે રીતે તેની બાબતોનું સંચાલન કરવામાં આવતું હતું, તેને મળેલી ભેટોની પ્રકૃતિ અને હદ, તેમાં પૂજાના સંદર્ભમાં ભક્તો દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા અધિકારો, મેનેજર અથવા ભક્તોની મંદિરની પબ્લિક લાક્ષણિકતા અંગેની સભાનતા એ એવી હકીકતો છે જે સ્થાપિત કરે છે કે મંદિર પબ્લિક છે કે ખાનગી છે. મંદિરમાં ધ્વજસ્તંભ અથવા નગારા બેલ અથવા હૂંડીની ગેરહાજરીમાં મંદિરને ખાનગી મંદિર જાહેર કરવા માટેના પરિબળો માનવામાં આવતા હતા. ધનેશ્વરબુવા ગુરુ પુરષોત્તમબુવા વિ. ચેરિટી કમિશનર, (૧૯૭૬) ૩ એસ.સી.આર. ૫૧૮ માં, ખાનગી ટ્રસ્ટ અથવા પબ્લિક ટ્રસ્ટ વચ્ચેના સુસ્થાપિત તફાવતનો પુનરોચ્ચાર કરતી વખતે, આ કોર્ટે ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે મંદિરમાં સ્થાપિત દેવીની પૂજા હિન્દુ જનતાના અનિશ્ચિત લોકો દ્વારા લાંબા સમય સુધી લોકો દ્વારા પૂજાની બાબતમાં કોઈ પણ પ્રકારના અવરોધ કે પ્રતિબંધ વિના સતત પૂજા કરવામાં આવે તેવો સ્થાપકનો હેતુ હતો. શાહી અનુદાન, જનતાના સભ્યો દ્વારા જમીનની ભેટ મેળવવી, સંસ્થાનના લાંબા ઇતિહાસમાં એ વાતની ખાતરી કરવા માટે કોઈ પણ પુરાવાનો અભાવ કે તેનો કોઈ દેખાવ હતો, અથવા તેને ક્યારેય ખાનગી મિલકત તરીકે ગણવામાં આવતી હતી, તે એવા કેટલાક લક્ષણો છે જે અચૂક નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે કે શ્રી વિઠ્ઠલ રૂપમાઈ સંસ્થાન એ અધિનિયમની કલમ ૨(૧૩) ના અર્થમાં પબ્લિક ટ્રસ્ટ હતું. ૧૪. શ્રી રાધાકાંત દેવ વિ. કમિશનર ઓફ હિન્દુ રિલીજિયસ એન્ડોમેન્ટ્સ, (૧૯૮૧) ૨ એસ.સી.સી.

૨૨૬ માં, આ કોર્ટે વિચારવાનું હતું કે ઓરિસ્સા રાજ્યમાં રાધાકાંત દેવ પબ્લિક કે ખાનગી ટ્રસ્ટ છે કે કેમ. આ કોર્ટે ઠરાવ્યું કે દરેક કેસનો નિર્ણય તેમાં સાબિત થયેલી હકીકતોના સંદર્ભમાં લેવાનો હોય છે અને કોઈ એવી કસોટી કે કસોટીઓ નક્કી કરવી મુશ્કેલ છે જે સાર્વત્રિક રીતે લાગુ થઈ શકે. જ્યાં એન્ડોમેન્ટની ઉત્પત્તિ પ્રાચીન કાળમાં ખોવાઈ ગઈ હોય અથવા રહસ્યમાં છુપાયેલી હોય, તેની ઉત્પત્તિ સાબિત કરવા માટે કોઈ દસ્તાવેજ અથવા વિશ્વસનીય નોંધો ન હોય, તો કોર્ટનું કાર્ય મુશ્કેલ બની જાય છે અને તેણે મંદિરના વપરાશકર્તાની પ્રકૃતિ અંગેના માત્ર સાંજોગિક પુરાવા પર આધાર રાખવો પડે છે. એવું પણ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે લોકોને પોતાની મેળે પૂજા કરવાની મંજૂરી આપવાથી એન્ડોમેન્ટ પબ્લિક બનશે નહીં સિવાય કે એ સાબિત થાય કે લોકોના સભ્યોને મંદિરમાં પૂજા કરવાનો અધિકાર છે. હકીકતો પરથી, તે કેસમાં, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે પ્રશ્નવાળું મંદિર, પબ્લિક મંદિર હતું.

૧૮. ઉપરોક્ત ચર્ચા પરથી કાયદાના નીચેના સિદ્ધાંતો ઉભરી આવશે.

૧૯. એક સ્થળ મંદિર બનવા માટે, પબ્લિક ધાર્મિક પૂજા માટેનું સ્થળ હોવું જોઈએ જે આવા સ્થળ તરીકે ઉપયોગમાં લેવાય અને મોટાભાગના સમુદાયને અથવા તેના કોઈ પણ વર્ગને સાર્વજનિક ધાર્મિક પૂજાના સ્થળ તરીકે સમર્પિત હોવું જોઈએ. ખાનગી મંદિર અને પબ્લિક મંદિર વચ્ચેનો તફાવત હવે સારી રીતે સ્થાયી થયો છે. પહેલાના કિસ્સામાં લાભાર્થીઓ ચોક્કસ વ્યક્તિઓ હોય છે; બીજામાં તેઓ અનિશ્ચિત અથવા અસ્થિર સામાન્ય લોકો અથવા તેનો એક વર્ગ હોય છે. સાબિતીના બોજનો અર્થ એ છે કે પક્ષકારે તેની તરફેણમાં ચુકાદા માટે

હકદાર થાય તે પહેલાં આક્ષેપ સાબિત કરવો પડશે. સ્પર્ધા કરતા પક્ષકારોમાંથી એક અથવા બીજાએ હરીફાઈવાળા મુદ્દા પર પુરાવા રજૂ કરવા પડશે. ઓનસનો પ્રશ્ન ત્યારે જ ભૌતિક છે જ્યારે જે પક્ષકાર પર તે મૂકવામાં આવ્યો હોય તે જો તેને પૂરી કરવામાં નિષ્ફળ જાય તો આખરે તે ગુમાવશે. જો કે, જ્યાં પક્ષકારો મુદ્દા પર જોડાય છે, પુરાવા આપે છે, ત્યાં આવા પુરાવા મુદ્દાને નક્કી કરવા માટે તોલવામાં આવી શકે છે. બોજનો પ્રશ્ન શૈક્ષણિક બની જાય છે.

૨૦. મૂર્તિ એ કાનૂની વ્યક્તિ છે જે મિલકત રાખવા માટે સક્ષમ છે. તેને આપવામાં આવેલી મિલકત તેમાં નિહિત છે પરંતુ મૂર્તિને એન્ડોમેન્ટમાં કોઈ ફાયદાકારક રસ નથી. લાભાર્થીઓ પૂજા કરનારાઓ છે. સમર્પણ મૌખિક રીતે થઈ શકે છે અથવા વર્તન પરથી અથવા હકીકતો અને સંજોગોના આપેલા સમૂહ પરથી અનુમાન લગાવી શકાય છે. લોકોને સમર્પણના પુરાવા આપવા માટે દસ્તાવેજની જરૂર નથી. મંદિરના મેનેજર અથવા ભક્તોની મંદિરની પબ્લિક લાક્ષણિકતા અંગેની જાગૃતિ; જનતા દ્વારા મિલકતોની ભેટ અથવા શાસક અથવા સરકાર દ્વારા ગ્રાન્ટ; અને મંદિરમાં પૂજા કરવાના અધિકાર તરીકે જનતા દ્વારા લાંબા સમય સુધી તેનો ઉપયોગ કરવો એ સંબંધિત હકીકતો છે જે મંદિર સાર્વજનિક મંદિર છે એવા દૃષ્ટિકોણની તરફેણમાં મજબૂત અનુમાન લગાવે છે. જો કે લાંબા સમય સુધી પરિવારના સભ્યો દ્વારા મંદિરનું સંચાલન કરવામાં આવે તો મંદિરની સાચી લાક્ષણિકતા વિવિધ સંજોગોને ધ્યાનમાં લઈને નક્કી કરી શકાય છે, તે મંદિર ખાનગી મંદિર છે એવા મંતવ્યની તરફેણમાં એક પરિબળ છે પરંતુ તે નિર્ણાયક નથી. તેને અન્ય હકીકતો કે સંજોગોના પ્રકાશમાં ધ્યાનમાં લેવાની

જરૂર છે. મંદિરનું આંતરિક સંચાલન એ વ્યવસ્થિત શિસ્તનો એક મોડ છે અથવા ભક્તોને ચોક્કસ સમયે અથવા અમુક સમયગાળા પછી અથવા વડા માણસ જાય પછી મંદિરમાં પ્રવેશવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે, તે નિર્ણાયક નથી. મંદિરની પ્રકૃતિ અને તેનું સ્થાન પણ સંબંધિત હકીકતો છે. મંદિરમાં પૂજા કરવાનો લોકોનો અધિકાર એ અનુમાનની બાબત છે.

૨૧. લોકો માટે સમર્પણ પુરાવા દ્વારા અથવા આપેલ હકીકતો અને સંજોગોમાં મેળવી શકાય તેવા સંજોગો દ્વારા સાબિત થઈ શકે છે. હકીકતોના આપેલ સમૂહમાં, વાસ્તવિક સમર્પણ સાબિત કરવું શક્ય નથી જેનું અનુમાન સાબિત થયેલી હકીકતો પરથી લઈ શકાય છે કે પબ્લિક ધાર્મિક પૂજાના સ્થળનો ઉપયોગ સામાન્ય લોકો દ્વારા અથવા તેના એક વર્ગ દ્વારા આવા સ્થળ તરીકે કોઈપણ પ્રકારના અવરોધ કે અડચણ વિના અધિકાર તરીકે કરવામાં આવ્યો છે. પબ્લિક ડેબ્યુટર અથવા એન્ડોમેન્ટમાં, સમર્પણ લોકોના ઉપયોગ અથવા લાભ માટે છે. પરંતુ ખાનગી એન્ડોમેન્ટમાં જ્યારે કુટુંબની મૂર્તિની પૂજા માટે મિલકત અલગ રાખવામાં આવે છે, ત્યારે લોકોને તેમાં રસ હોતો નથી. માત્ર હકીકત એ છે કે મેનેજમેન્ટ પરિવારના સભ્યોના હાથમાં છે તે એવું તારણ કાઢવા માટેનો સંજોગ નથી કે મંદિર ખાનગી ટ્રસ્ટ છે. આપેલ કિસ્સામાં પરિવારના સભ્યો દ્વારા મેનેજમેન્ટ એવું અનુમાન આપી શકે છે કે મંદિર ખાનગી મંદિરની લાક્ષણિકતાથી પ્રભાવિત છે અને દસ્તાવેજ દ્વારા સ્પષ્ટ સમર્પણની ગેરહાજરીમાં મહત્વ ધારણ કરે છે. અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, લોકો દ્વારા ઉપયોગમાં મેનેજર અથવા ભક્તોની જાગૃતિ અધિકાર તરીકે હોવી જોઈએ. જો સામાન્ય જનતાએ હંમેશા પબ્લિક પૂજા

અને ભક્તિ માટે મંદિરનો ઉપયોગ અન્ય મંદિરોમાં કરે છે તે જ રીતે કર્યો હોય, તો તે પબ્લિક મંદિરની નિર્ણાયકતાની તરફેણમાં મજબૂત સંજોગ છે. મંદિરની ઉત્પત્તિ, જ્યારે પ્રાચીન કાળમાં ખોવાઈ ગઈ હોય ત્યારે પબ્લિક પૂજા માટે સમર્પણ સાબિત કરવું મુશ્કેલ છે. તે આપેલ કેસની સાબિત હકીકતો અને સંજોગો પરથી જ અનુમાનિત થવું જોઈએ. સામાન્ય સિદ્ધાંતોનો કોઈ સમૂહ નક્કી કરી શકાય નહીં. નેમો એસ્ટ સુપ્રા લેજેસ જેનો અર્થ એ છે કે કોઈ પણ કાયદાથી ઉપર નથી. દરેક વ્યક્તિ દરજ્જો, સત્તા અથવા સ્થિતિને ધ્યાનમાં લીધા વિના સમાન કાયદા હેઠળ આધીન અને જવાબદાર છે:—

૨૪. મેં અપીલ તેમજ કોસ ઓબ્જેક્શનની અરજો અને રેકૉર્ડ પર મૂકવામાં આવેલી સામગ્રી અને સંબંધિત પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલી મૌખિક રજૂઆતો ધ્યાનમાં લીધી છે અને બંને પક્ષકારો વતી કરવામાં આવેલી લેખિત રજૂઆતો પણ ધ્યાનમાં લીધી છે. મેં કેસનો રેકૉર્ડ અને કાર્યવાહી અને વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો વાદગ્રસ્ત ચુકાદો અને હુકમ અને બાર ખાતે ટાંકવામાં આવેલા નિર્ણયો પણ તપાસ્યા છે.

૨૫. નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટ તેમજ આ કોર્ટના ઉપર સંદર્ભિત નિર્ણયો પરથી, તે સ્પષ્ટ છે કે આરાસુરી અંબાજી મંદિર પબ્લિક મંદિર છે અને, તેથી, ગુજરાત (બોમ્બે) પબ્લિક ટ્રસ્ટ એક્ટ હેઠળ ટ્રસ્ટની નોંધણી કરવાના હુકમને આથી સમર્થન આપવામાં આવે છે અને, તેથી, અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ ફર્સ્ટ અપીલ નામંજૂર થવાને પાત્ર છે.

૨૬. બાલા શંકર મહા શંકર ભટ્ટજી (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયને ધ્યાનમાં લેતા, અપીલકર્તાના અગાઉના શાસકની તરફેણમાં કોઈ વિશેષાધિકારો ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર નથી અને વિશેષાધિકારો આપવાનો હુકમ કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ થવાને પાત્ર છે અને કોસ ઓબ્જેક્શન મંજૂર થવાને પાત્ર છે.

૨૭. કેસની ઉપરોક્ત હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને, અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફર્સ્ટ અપીલ આથી નામંજૂર કરવામાં આવે છે. મૂળ સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ કોસ ઓબ્જેક્શન આથી મંજૂર કરવામાં આવે છે. સિવિલ મિસ્ક. એપ્લિકેશન નં. ૯૪/૧૯૮૧ માં વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ વાદગ્રસ્ત ચુકાદો અને હુકમ કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવામાં આવે છે. રજીસ્ટ્રીને સંબંધિત ટ્રાયલ કોર્ટને તરત જ રેકૉર્ડ અને કાર્યવાહી પાછી મોકલવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે છે.

(ન્યાયમૂર્તિ હેમંત એમ. પ્રચ્છક)

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official

purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.